

Vrije Universiteit Brussel

Read my lips!

Onderzoek naar de veranderende rol van literaire recensenten in een context van digitalisering.

Kritische analyse van het leesbevorderingsproject *Iedereen Leest*

Soort: Eindwerk in de Communicatiewetenschappen

Student: Marleen Baillieul

Promotor: Prof. Dr. J. Bauwens

Opdrachtgever: vzw Stichting Lezen

Academiejaar 2006-2007

WETENSCHAPSwinkel
Brussel

Vrije Universiteit Brussel

Read my lips!

Onderzoek naar de veranderende rol van literaire recensenten in een context van digitalisering.

Kritische analyse van het leesbevorderingsproject *Iedereen Leest*

Eindverhandeling aangeboden tot het verkrijgen van de graad van licentiaat in de communicatiewetenschappen

Academiejaar 2006-2007

Student: Marleen Baillieul

Promotor: prof. J. Bauwens

INHOUDSTAFEL

1. Probleemstelling en afbakening	1
2. Sociale en wetenschappelijke context van het onderzoek	5
2.1 Informatie-uitwisseling in een publieke sfeer en het onderscheid tussen hoge en lage cultuur	5
2.2 Het Vlaamse cultuurbeleid, algemene cultuurparticipatie en literaire participatie	8
2.2.1 het Vlaamse cultuurbeleid	8
2.2.2 welke aspecten beïnvloeden de algemene cultuurparticipatie?	8
2.2.3 literaire participatie	10
2.2.3.1 internationaal: een dalende populariteit van het lezen.....	10
2.2.3.2 private literaire participatie in Vlaanderen.....	11
2.2.3.3 publieke literaire participatie in Vlaanderen: het bijwonen van literaire activiteiten.....	11
2.2.3.4 opleidingsniveau en leesvoorkeur.....	12
2.2.3.5 leesbevorderingsbeleid in Vlaanderen.....	12
3. eCultuur en web 2.0	17
3.1 internetgebruik in Vlaanderen	17
3.2 eCultuur: wat kan de digitalisering betekenen voor het Vlaamse cultuurparticipatiebeleid?	18
3.3 Overzicht van huidige web 2.0-toepassingen die kunnen ingezet worden ter bevordering van de cultuurparticipatie	20
4. Stichting Lezen en het project Iedereen Leest	28
4.1 Stichting Lezen	28
4.1.1 De opdracht en doelstellingen van Stichting Lezen	28
4.1.2 Leesbevordering vraagt om een netwerk.....	31
4.1.3 Stichting Lezen op Europees niveau: Eu read.....	31
4.2 Het project Iedereen Leest	33
5. Onderzoeksopzet	35
5.1 profiel van de website	35
5.2 Onderzoek van de recensies	35
5.2.1 literatuuronderzoek: verschillende rollen van de recensent en criteria voor recensies.....	35
5.2.1.1 de rol van de recensent	35
5.2.1.2 de criteria voor de opbouw van een recensie.....	37
5.2.2 selectie van recensies	41
5.2.3 onderzoek: Methodologie.....	41
5.3 diepte-interviews: interactieproces op de website en verwachtingen en ervaringen van de participanten	42

6. Resultaten	42
6.1 Profiel van de website.....	42
6.1.1 inleiding	42
6.1.2 Resultaten.....	43
6.2 Onderzoek van de recensies	44
6.2.1 resultaten: kenmerken van de besprekingen en vergelijking tussen de eerste en de laatste 50	44
6.2.2 conclusie: kenmerken van de besprekingen en vergelijking tussen de eerste en de laatste 50.....	53
6.2.2.1 <i>Algemene kenmerken van de besprekingen van Iedereen Leest</i>	54
6.2.2.2 <i>De vergelijking tussen de eerste en de laatste recensies</i>	54
6.2.3 onderzoek naar een verklaring waarom sommige besprekingen meer reacties krijgen.....	55
6.2.3.1 <i>de intrinsieke eigenschappen van de recensies</i>	55
6.2.3.2 <i>de aard van de reacties</i>	56
6.2.3.3 <i>De mate en wijze waarop gereageerd wordt op de recensie of op andere reacties</i>	60
6.2.3.4 <i>Conclusie</i>	62
6.3 interviews met participanten	63
6.3.1 inleiding	63
6.3.2 Resultaten van de interviews.....	64
6.3.2.1 <i>Algemene vragen</i>	64
6.3.2.2 <i>Boeken opzoeken</i>	69
6.3.2.3 <i>Het invoeren van boeken</i>	76
6.3.2.4 <i>Reacties</i>	79
6.3.2.5 <i>Voorstellen van de geïnterviewden</i>	83
6.3.3 conclusie interviews	85
7. Algemene conclusies	89
8. Bibliografie	93
9. Bijlagen.....	97
bijlage 1: manifest Stichting Lezen	Error! Bookmark not defined.
Bijlage 2: uittreksels uit de website	Error! Bookmark not defined.
Bijlage 3: lijst van de onderzochte besprekingen.....	Error! Bookmark not defined.
Bijlage 4: inhoudsanalyse besprekingen: grafieken en statistieken	Error! Bookmark not defined.
Bijlage 5: kopie uitnodiging interview	Error! Bookmark not defined.
Bijlage 6: uitgeschreven interviews met de deelnemers van <i>Iedereen Leest</i>	Error! Bookmark not defined.
bijlage 7: uittreksels uit de gebruikte internet-bronnen	Error! Bookmark not defined.

1. Probleemstelling en afbakening

Lezen gebeurt meestal in intieme kring en is op zich geen mediagenieke cultuurdiscipline. Stichting Lezen wil het lezen promoten door lezers een forum te bieden om boeken te promoten. De organisatie kiest er expliciet voor om in de eerste plaats de lezer in beeld te brengen en pas in de tweede plaats het boek. Zij vertrekken vanuit de stelling dat het zeer motiverend werkt als gewone lezers elkaar proberen te overtuigen om een bepaald boek te lezen. Iedereen Leest biedt dus een kanaal naast de traditionele literaire beschouwingen in kranten, weekbladen en op de radio. In het project *Iedereen Leest* wordt dit forum geboden in de vorm van een website waarop men boeken kan promoten en kan reageren op de andere boekvoorstellingen. In dit onderzoek gaan we na welke wijzigingen in de sociale interacties ontstaan tussen recensenten en lezers door de invloed van de digitalisering. De onderzoeksvraag luidt:

Onderzoek naar de veranderende rol van literaire recensenten in een context van digitalisering. Kritische analyse van het leesbevorderingsproject Iedereen Leest.

Deze onderzoeksvraag kan opgedeeld worden in deelvragen. In de eerste plaats zullen uiteraard bepaalde begrippen moeten verduidelijkt en afgebakend worden.

1. Wat verstaan we onder literaire participatie en leesbevordering?

In een uitgebreid literatuuronderzoek wordt gezocht naar theorieën rond literaire cultuurparticipatie en leesbevordering. Welke theorieën bestaan er en welke gegevens zijn bekend rond de algemene en de literaire cultuurparticipatie? Wat vertelt het Vlaams cultuurbeleid over leesbevordering? Hoe vult Stichting Lezen haar opdracht in? De invulling van het begrip "leesbevordering" door Stichting Lezen is bepalend voor de opzet van het project *Iedereen Leest*. In dit project zijn duidelijke keuzes gemaakt over de doelgroep waarvoor men wil werken en over de verbreding en verdieping van de doelgroep. Men wil immers niet enkel méér mensen overhalen om te lezen maar ook lezers nieuwe boeken leren kennen. De visie van Stichting Lezen over literatuur als hoge en/of lage cultuurvorm komt hier aan bod, evenals de rol die Stichting Lezen zich toeëigent op het forum. Een grondige uitwerking van de visie is noodzakelijk als basis voor dit onderzoek.

2. op het niveau van de recensies op Iedereen Leest:

Wat verstaan we onder literaire recensies? Welke kenmerken vertonen de recensies op Iedereen Leest?

- Zijn er verschillen op te merken tussen de recensies die in de beginperiode van het project werden gepost en de recensies die van een jaar later dateren? Zoja, hoe kunnen deze verschillen verklaard worden?

- welke interactie tussen de deelnemers blijkt uit de besprekingen op de website?

In het onderzoeksgedeelte van deze eindverhandeling wordt eerst een literatuuronderzoek gedaan naar de kenmerken van literaire recensies en literatuurkritiek. Oorspronkelijk was de opzet om recensies van de website *Iedereen Leest* te vergelijken met recensies die terug te vinden zijn in dag- en weekbladen. Dit zou het onderzoek echter te uitgebreid maken. Daarom werd geopteerd om de kenmerken van recensies uit een literatuuronderzoek te destilleren en door middel van een inhoudsanalyse toe te passen op de recensies op de website. De recensies worden geselecteerd op basis van twee criteria:

1/ Er worden recensies uit de beginperiode van het project geselecteerd (oktober tot december 2005) en recensies uit dezelfde periode een jaar later. Op deze manier kan

1/ een profiel geschetst worden van de eigenheid van de recensies op de website. Het inhoudsonderzoek moet aan het licht brengen in welke mate bepaalde elementen terug te vinden zijn in de digitale recensies (objectieve informatie, persoonlijk oordeel, argumentatie van het persoonlijk oordeel,...¹) en verder ook het taalgebruik en de compositie.

2/ een evolutie onderzocht worden tussen de verschuivingen in het profiel van de website over één jaar. Is er sprake van beïnvloeding door de lezers op het vlak van de inhoud van de bespreking, schrijfstijl of woordgebruik? Welke evolutie merken we in de frequentie van het recenseren en het aantal recensenten?

3/ er worden eerste mogelijke verklaringen voor deze evolutie geopteerd die verder worden onderzocht tijdens de diepte-interviews met de participanten.

2/ "extreme gevallen": recensies met opvallend veel reacties (vijf of meer) worden onderzocht op dezelfde inhoudelijke elementen om te begrijpen waarom op precies deze recensies veel reacties kwamen en wat de inhoud en aard van de reacties is.

3. op het niveau van de participanten:

Welke motivaties heeft men om te participeren aan de website?

Welke ervaring heeft men met de website?

Welke rol neemt de website in in het leesproces?

Welk sociaal interactieproces ervaren de deelnemers?

Op basis van een inhoudsanalyse van de reacties en recensies op de website, kunnen participanten geselecteerd worden (selecte steekproef) voor een diepte-interview waarbij gepeild zal worden naar hun beweegredenen om deel te nemen aan het project, hun ervaringen met het opzoeken van besprekingen en het opstellen ervan (bv. gaat dit vlot of missen ze ervaring / begeleiding?), de rol die de website inneemt in hun leesproces, de verhouding van de besprekingen op de website tot de traditionele krantenrecensies, en de gewenste en de huidige sociale interactie op de website. Is er nood aan een *community*? Bestaat deze op de website en in welke zin?

Doelstelling van het onderzoek:

---

¹ DE MOOR, W. *De kunst van het recenseren van kunst*. Coutinho, 1993, p. 17

De invloed van ICT op de cultuurparticipatie wordt de laatste jaren veel besproken, maar het ontbreekt voorlopig nog aan onderzoek naar “good practices” uit Vlaanderen. Het project *Iedereen Leest* is een interessante case die vertrekt vanuit de stelling dat het spreken en schrijven over boeken in informele circuits de mensen kan aansporen om meer te lezen. Dit onderzoek is in de eerste plaats gericht op een theoretische kennisvermeerdering over eCultuur dat de laatste jaren sterk in opgang is. De term eCultuur betekent dat de digitalisering van de cultuursector niet zomaar “iets met computers” is maar dat de implicaties ervan veel verder reiken dan het puur instrumenteel benutten van technische mogelijkheden. eCultuur heeft betrekking op de hele organisatie van de cultuursector, de wijzigende verhoudingen binnen de organisaties, de nieuwe vormen van expressie en dus wijzigende rollen tussen organisaties, bezoekers en artiesten.² Dit aspect wordt verder uitgewerkt in het hoofdstuk *eCultuur en web 2.0*.

In deze studie wordt gezocht naar de sociale interactieprocessen die schuilgaan achter dit leesbevorderingsproject in een digitale context en de verklaringen ervan. Het doel is om een fundamenteel wetenschappelijk onderzoek uit te voeren.

In de tweede plaats kan het project bijdragen tot praktische aanbevelingen wanneer uit de resultaten van de interviews bepaalde lacunes of bedenkingen naar voren zouden komen over de website, de visie van het project of de doelstellingen. De mogelijkheid bestaat dus dat deze thesis ook elementen van toegepast wetenschappelijk onderzoek in zich draagt.

De concrete methodologische aanpak:

In de eerste fase van de studie wordt vooral gewerkt rond documentverzameling en literatuurstudie. De volgende aspecten worden bestudeerd: leesbevordering volgens de visie van *Iedereen Leest*, theorieën rond literaire kritiek en theorieën over eCultuur en over de sociale interactie op websites.

Deze studieronde mondt uit in een theoretisch kader waaraan de empirische bevindingen kunnen getoetst worden (hypothetico-deductief onderzoek). Er wordt expliciet gekozen voor een kwalitatief onderzoek omdat dit de meest aangewezen methode is in gevallen waarin men wil exploreren welke betekeniswereld er ligt achter sociale processen, interacties, sociale relaties, gedragingen en houdingen, gevoelens en ervaringen.

Ondanks het theoretisch kader blijft het de bedoeling om, zoals in elk kwalitatief onderzoek, zoveel mogelijk ruimte te laten voor onvoorziene en ongeplande verschijnselen. We willen een té sterke voorstructurering vermijden zodat het verzamelen en analyseren elkaar cyclisch-interactief blijven afwisselen en de voorlopige hypothesen nog kunnen bijgesteld worden.

Betrouwbaarheid en validiteit:

De volgende aandachtspunten zullen de betrouwbaarheid van het onderzoek moeten garanderen:

- De keuze van de informatie rond eCultuur, literaire kritiek en het concept "leesbevordering" moet een zo volledig mogelijk beeld schetsen van de huidige sociale en wetenschappelijke context. De beschikbare literatuur wordt bestudeerd tot een moment van verzadiging optreedt.
- De situering, condities en sociale context van het project worden duidelijk omschreven en afgebakend in het eerste deel van de studie zodat voor iedereen duidelijk is welke keuzes in dit project gemaakt werden inzake de visie over eCultuur, over leesbevordering, ...
- De gekozen methoden, technieken en begrippen zullen in de thesis ook verder worden beargumenteerd.
- Er is in de bijlage van de thesis een systematische boekhouding terug te vinden van de documenten, briefwisseling, interviews, uittreksels van de website enz.

De validiteit van het project kan getoetst worden aan de hand van de volgende criteria:

- De deugdelijkheid van de argumenten / verzamelde gegevens en de redenering (in de onderzoeksopzet en in de analyse)
- Het volgen van de reeds uitgeschreven onderzoeksopzet en het maken van veldnotities/logboek.
- Door de triangulatie van verschillende theorieën bij de opstelling van een theoretisch kader en door een cyclisch-interactieve werking bij de interviews met de participanten (elk interview eerst analyseren om het theoretisch kader te toetsen en dan pas het volgende interview afnemen). Triangulatie kan leiden tot convergerende, complementaire of tegenstrijdige resultaten. De tegenstrijdige resultaten kunnen aanleiding vormen tot een nieuwe analyse.

De vraag naar de generaliseerbaarheid van het onderzoek blijft tot op heden onbeantwoord. Het is moeilijk om vanuit één gevalstudie veralgemenende theorieën of aanbevelingen op te stellen. Bij een kwalitatief onderzoek kunnen op voorhand ook geen schattingen gemaakt worden of statistische toetsen uitgevoerd worden zodat men niet kan weten hoe groot de steekproef moet zijn³. Het gaat er uiteindelijk niet om hoe vaak een verschijnsel voorkomt (zoals in een kwantitatief onderzoek wordt bestudeerd), maar eerder om een map op te stellen met de variatie van verschijnselen. Indien het lukt om selecte steekproef te houden kunnen exemplarische gevallen opgespoord worden als vorm van theoriegerichte generalisatie.

---

² RAAD VOOR CULTUUR (NL). *eCultuur: van i naar e. Advies over de digitalisering van cultuur en de implicaties voor cultuurbeleid*. Juni 2003. Blz. 5

http://www.digitaalplatform.be/php/cat_items3.php?cur_id=454&cur_cat=132&main_cat=113

³ MASO (I.), SMALING (A.). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Amsterdam, Boom, 1998, blz. 73

2. Sociale en wetenschappelijke context van het onderzoek

Stichting Lezen stimuleert lezers om hun leesplezier over te dragen aan anderen, Radio 1 en de krant Metro ondersteunen deze actie, Eén lanceerde onlangs voor het eerst sinds jaren een boekenprogramma ("Alles uit de kast") op televisie, Wim Helsen sluit het dagelijks veelbekeken Man bijt Hond af als "vriend van de poëzie"... Er beweegt wat in het literair landschap, dat is duidelijk. Steeds meer worden de media, die jarenlang geschuwd werden als té commercialiserend voor een cultuurproduct als een boek, opgezocht om de bevolking te overhalen tot een positieve leeservaring. Hiermee is stilaan de trend gezet waar het beleid al verschillende jaren op aanstuurde: lezen uit het saaie verdomhoekje halen en meer mensen doen participeren.

Deze trend komt niet uit de lucht vallen. Ze is ingebed in een bepaalde sociale en wetenschappelijke context. Deze wordt hieronder bondig geschetst. Vooreerst worden de invloedrijke participatietheorieën (voornamelijk van Pierre Bourdieu) kort in verband gebracht met de huidige evolutie. Vervolgens wordt een kader geschetst waarin het huidige cultureel participatiebeleid begrepen kan worden.

2.1 Informatie-uitwisseling in een publieke sfeer en het onderscheid tussen hoge en lage cultuur

Informatie-uitwisseling in een publieke sfeer

Stichting Lezen meet zich niet zelf de rol aan van cultuuraanbieder maar wil een forum bieden waar alle randvoorwaarden voldaan zijn zodat lezers andere lezers en niet-lezers kunnen warm maken voor een boek. In deze visie krijgt de deelnemer een grote verantwoordelijkheid opgelegd wat betreft het maatschappelijk belang om het lezen te bevorderen. Stichting Lezen neemt daarmee een bepalende positie in de literaire markt in die verder bestaat uit lezers, boekhandels, uitgeverijen, scholen, leesclubs, bibliotheken, enzovoort. De lezers krijgen in deze constellatie een nieuwe taak toebedeeld: in plaats van afnemers van boeken te zijn, krijgen ze met het project *Iedereen Leest* ook de opdracht om andere lezers warm te maken voor het door hen gelezen boek. Dit betekent dat er een nieuwe relatie ontstaat: in plaats van een top-down-proces waarbij het literaire veld door middel van marketing en educatie bepaalt wat er gelezen wordt, komt er nu een bottom-up-beweging op gang: lezers overtuigen elkaar. Echt nieuw is dit niet: lezers hebben altijd via mond-aan-mondreclame elkaar proberen te overtuigen om een bepaald boek te lezen. Het nieuwe is echter dat dit systeem nu geïnstitutionaliseerd wordt. Peter Dahlgren legt het verband met de theorie van de publieke sfeer: dat zijn processen van publieke opinie of de media, in relatie tot de manifestatie van het sociale karakter van een maatschappij⁴. De theorie rond de publieke sfeer werd oorspronkelijk door Jürgen Habermas ontworpen. Hij begreep eronder "een forum waar rationele discussie kan plaatsvinden en

verschillende visies met elkaar geconfronteerd worden en dat als taak heeft om het beleid van een overheid op een systematische wijze aan een kritische controle te onderwerpen”⁵. Hij onderscheidt ‘opinie’ van ‘publieke opinie’, in die zin dat enkel het rationele publieke debat kan leiden tot een publieke opinie. Zijn theorie moet vooral geïnterpreteerd worden tegen het decor van de politiek-economische ontwikkelingen van de 19de eeuw. “Publieke discussies die beschermd worden door instellingen en die de politieke autoriteit tot thema hebben, bestonden voordien niet.” Het ideaaltype van de publieke sfeer van Habermas werd nooit gerealiseerd maar zijn inzichten vormen nog wel een zinnige basis vormen voor onderzoek in verband met democratie, publieke participatie, vrije toegang tot informatie, vrijwillige burgerparticipatie en de rol van de media daarin.

Intussen is door de opkomst van de informatiemaatschappij in de 20^e eeuw de publieke sfeer grondig veranderd. Er is een verschuiving van de allocutieve media (radio, televisie,...) naar consultatie-, conversatie-, en registratie-media (Bordewijk, Van Kaam, 1982; McQuail, 1994:55-58).⁶ [Onder de noemer “allocutieve media” verstaan we dan de media die voornamelijk informatie verschaffen (éénrichtingsverkeer) terwijl de nieuwe media voornamelijk informatie genereren door invloeden van zowel deskundigen als gebruikers van deze media (user-generated content) (zie verder bij eCultuur).] Deze verschuivingen vinden plaats onder het bottom-up proces van de significatie.⁷ Ook John Keane wijst op dit belang: “Een politieke economie van de media en de publieke sfeer dient ook werk te maken van de systematische analyse van de significatieprocessen. Het ligt voor de hand dat op dit vlak toenadering kan gezocht worden bij het kwalitatief receptie-onderzoek.”⁸ Om de kracht en impact van de nieuwe machten in de huidige informatiesamenleving te duiden, verwijst Dahlgren naar het voorbeeld van Greenpeace en andere alternatieve organisaties. Zij bevinden zich buiten de mainstream mediakanalen maar richten zich expliciet op alternatieve publiekssegmenten die voor hun informatie onvoldoende door de dominante of mainstream media worden bediend. Dahlgren ziet een evolutie ontstaan waarin die alternatieve bewegingen in onze maatschappij een steeds grotere plaats innemen in het medialandschap, tot ze zelfs de primaire informatiebron zullen worden van de dominante media. “De kracht van deze alternatieve media ligt in deze gevallen in het feit dat ze dichter bij de dagelijkse realiteit en belevingswereld van de achterban staan dan de dominante media. Er ontstaat een alternatieve publieke sfeer die niet de neiging heeft om de dominante communicatiesystemen omver te werpen maar die een parallel en machtig alternatief publiek bespelen.”

Iedereen Leest is niet van dezelfde orde als de vermelde alternatieve organisaties maar we kunnen wel leren uit de processen van informatie-uitwisseling van deze organisaties: de deelnemers aan

---

⁴ DAHLGREN(P.), SPARKS (C.) *Communication and citizenship. Journalism and the public sphere in the New Media Age*. Londen en New York, Routledge, 1991, blz. 1.

⁵ VERSTRAETEN (H.) De media en de transformatie van de publieke sfeer. IN: SERVAES J., FRISSEN V. *De interpretatieve onderzoeksbenadering in de communicatiewetenschap. Theorie, methodologie en case-studies*. Acco, Leuven / Amersfoort, 1997. Blz. 111

⁶ VERSTRAETEN (H.) idem, blz. 120

⁷ VERSTRAETEN (H.) idem, blz. 113

⁸ VERSTRAETEN (H.) idem, blz. 124

Iedereen Leest krijgen niet enkel een specifieke positie toebedeeld in de publieke sfeer maar krijgen daar ook een bepaalde taak te vervullen. Zij proberen zo goed mogelijk een boek te promoten dat zij gelezen hebben. De deelnemers scheuren zich in feite af van de klassieke literaire canon en vervangen criteria als “artistieke kwaliteit” of “roem van de auteur”, door het leesplezier dat ze in een boek gevonden hebben. Met andere woorden, de opdeling tussen hoge en lage cultuur wordt door het project tenietgedaan (of het project vertaalt het feit dat die opdeling al teloor was gegaan).

Hoge en lage cultuur in het literaire veld

Die klassieke canon of hoge cultuur werd volgens de Franse cultuursocioloog Pierre Bourdieu vooral bepaald door “het veld van culturele productie”⁹, de producenten van de cultuurproducten dus. Verschillen in levensstijl en culturele voorkeuren zijn volgens hem terug te voeren tot verschillen tussen sociale klassen, die elk een specifieke “habitus” hebben. Dat is “het duurzame geheel van in de opvoeding verworven gewoonten of disposities (neigingen)”¹⁰ (Laermans, 1984: 23). De “habitus” ontstaat via socialisatie op school en opvoeding in het thuisgezin en is zoals reeds gezegd het gevolg van bepaalde levenscondities of van de sociale klasse. De dominante klasse wil zich door haar (o.a. culturele) uitingen zichtbaar onderscheiden (“distinctie”) van de anderen en bepaalt de culturele en dus ook literaire canon. Het “kunst” zijn van een product wordt binnen deze theorie dus niet bepaald door inherente eigenschappen van dat product maar door de symbolische waarde die er door invloedrijke instanties en personen – het culturele veld dus - aan toegekend wordt.

Hoewel de invloed van deze denkrichting van Bourdieu tot vandaag zeer groot is, moeten er ook aanvullingen bij gemaakt worden. We merken immers dat het onderscheid tussen hoge en lage cultuur niet meer bepalend is in het leesgedrag vandaag de dag.

- Ten eerste kan dit te verklaren zijn door het feit dat ook andere criteria dan de “habitus” bepalend zijn voor de culturele smaak: gender, etniciteit, levensfase, kunsteducatie en woonplaats hebben eveneens een invloed op de cultuurparticipatie.
- Ten tweede is naast de socialisatieprocessen thuis en op school nog een derde socialisatieproces dat Bourdieu niet vermeldt: het sociale netwerk (De Graaf en Ganzeboom, 1990; Maas, 1991; Uunk & Kalmijn, 1996; Uunk & Ultee, 1996; de Haan & Knulst, 200; Kalmijn & Barnasco, 2001)¹¹.
- Tot slot is de vaststelling dat de hogere statusgroepen van vandaag zich niet beperken tot de besloten klassieke hoge cultuuruitingen maar een bredere smaak ontwikkeld hebben. Peterson spreekt in dit verband over de culturele omnivoor om het brede smaakpalet van de hogere statusgroepen te benoemen. (De lagere statusgroepen worden door hun beperkte smaakvoorkeur als univoren bestempeld.) De basisidee van deze theorie is dat men tegenwoordig eerder aanzien geniet als cultuurconsument wanneer men niet enkel bv. opera of klassieke muziek verkiest, maar ook thuis is in de popmuziek, jazz, musical of andere cultuurvormen die vroeger werden

---

⁹ JANSSEN (J.) *In het licht van de kritiek: variaties en patronen in de aandacht van de literatuurkritiek voor auteurs en hun werken*. Hilversum, KUB, 1994, blzn. 13-17

¹⁰ LIEVENS (J.), WAEGE (H.) (red.). *Cultuurkijker. Cultuurparticipatie gewikt en gewogen*. De Boeck, Antwerpen, 2005, blz. 15

¹¹ LIEVENS (J.), WAEGE (H.), idem, blz. 16

toegeschreven aan de lagere strata. Zijn bevindingen werden door vele latere studies bevestigd (DiMaggio, 1987; Peterson & Simkus, 1992; Bryson, 1996; Peterson & Kern, 1996; Katz-Gerro, 1999; Vander Stichele & Laermans, 2004). Ook het cultuurbeleid in Vlaanderen baseert zich in haar subsidiepolitiek niet meer uitsluitend langs de traditionele tweedeling hoog-laag. Al deze elementen worden later uitvoeriger besproken.

2.2 Het Vlaamse cultuurbeleid, algemene cultuurparticipatie en literaire participatie

Vooraleer we de gegevens rond de literaire participatie kunnen onderzoeken moeten we eerst een algemeen beeld schetsen van het cultureel beleid in Vlaanderen en enkele participatiegegevens bekijken.

2.2.1 het Vlaamse cultuurbeleid

Stichting Lezen kadert met haar werking binnen de decreten op het Vlaams Cultuurbeleid. Dat decreet bouwt op drie pijlers¹²:

- Het culturaanbod
- De spreiding ervan
- De participatie: dit bestaat uit drie opdrachten
  - verruiming: binnen het segment van mensen die reeds participeren moet méér geparticipeerd worden
  - vernieuwing: nieuwe participanten aantrekken
  - verdieping: bevorderen van de culturele competenties van de participanten, de kwaliteit van de cultuurbeleving verhogen.

Deze nadruk op de participatie is sinds enkele jaren nieuw is het cultuurbeleid en baseert zich op de idee dat “een betere cultuurparticipatie de kansen van het individu op een autonoom bestaan vergroten en van hen kritische, actieve deelnemers aan een open, democratische samenleving maken.”¹³

2.2.2 welke aspecten beïnvloeden de algemene cultuurparticipatie?

In Vlaanderen werd onlangs door Re-creatief Vlaanderen, in opdracht van de Vlaamse overheid een eerste massaal cultuurparticipatieonderzoek uitgevoerd. Het interessante aan de uitgevoerde survey was dat het hier niet om een publieksbevraging ging maar om een participatieonderzoek. Dat wil zeggen dat niet enkel de participanten werden bevraagd naar hun motieven en voorkeuren, maar dat er ook inzicht verschaft werd in de redenen tot niet-participatie. In “Cultuurparticipatie in breedbeeld.

---

¹² ANCIAUX (B.) *Beleidsnota cultuur 2004-2009*, Brussel, Vlaamse regering, blzn. 18-19

¹³ ANCIAUX (B.) idem, blz. 23

Eerste analyses van de survey¹⁴ werd het resultaat bekend gemaakt van de leefstijlen, culturele omnivoriteit en de normen waarmee dit gepaard gaat en maatschappelijke integratie.

Verschuillende gegevens zijn interessant voor het voorliggende onderzoek omdat ze indicatoren aangeven die in dit onderzoek van pas komen.

- De eerste conclusies bouwen sterk voort op de **socialisatie**theorie van Bourdieu. Primaire (gezin en opvoeding) en secundaire socialisatie (school) blijven sterk bepalend voor het culturele participatiegedrag op latere leeftijd. Indicatoren die hiernaar peilen kunnen zijn:
  - (Receptieve) cultuurparticipatie van de ouders: de culturele bagage die in het gezin werd verworven
  - het opleidingsniveau.

Maar deze studie vermeldt in één adem ook de derde socialisatie, nl. het sociaal vrijetijdsnetwerk. Dit netwerk bestaat vooral uit de partner, de vrienden en het gezin - met daarbij een sterke nadruk op de eigen kinderen. Collega's, bureu, andere familieleden en de ruimere kennissenkring hebben een veel kleinere invloed op de vrijetijdsbeleving.

Een aantal kenmerken van de vrijetijdsnetwerken zijn:

- Geslachtsheterogeniteit: het netwerk bestaat zelden uit enkel mannen of vrouwen.
  - Vrouwen participeren veel vaker zonder hun partner dan omgekeerd.
  - Leeftijdsgenoten zijn aantrekkelijker om de vrije tijd mee door te brengen. Dit ondanks de belangrijke rol van het gezin en eigen kinderen.
  - Jongeren geven gemiddeld meer vrienden aan en kunnen terugvallen op een groter vrijetijdsnetwerk.
  - Het opleidingsniveau zorgt ook hier voor zeer grote verschillen. Het netwerk van lager geschoolden is systematisch kleiner dan dat van hoger geschoolden.
- **geslacht**: vaak wordt een iets hogere participatie aan de legitieme cultuur aangetroffen bij vrouwen. Vlaams onderzoek toont echter een genuanceerder beeld.
  - De theorie rond de **omnivoriteit** wordt bevestigd: er wordt door steeds meer mensen ook aan populaire kunstvormen geparticipeerd. Meer nog, hoger opgeleiden zijn meer geneigd hun vrije tijd buitenshuis door te brengen ook met niet-culturele activiteiten: sport, verenigingsleven, arbeidsmarkt,...
  - **Leeftijd** is bepalend:
    - 65-plussers nemen enkel minder deel aan die activiteiten die alleen 's avonds plaatsvinden.
    - De leeftijdsbreuk van 34 jaar. Wie jonger is gaat vaker naar de film of een niet-klassiek concert. Wie ouder is gaat sneller naar klassieke concerten, theater of musea.
    - De hoge participatiegraad van 55 tot 65-jarigen

---

¹⁴ LIEVENS (J.), WAEGE (H.) *Cultuurparticipatie in breedbeeld. Eerste analyses van de survey.*
<http://www.cultuurnet.be/front/downloadDocument.jsp?id=115134>

- De jongere generaties zijn hoger opgeleid dan de oudere leeftijdsgroepen en in een aantal studies wordt vastgesteld dat er nauwelijks verschillen in cultuurparticipatie terug te vinden zijn wanneer leeftijdsgroepen met hetzelfde opleidingsniveau onderling worden vergeleken.
- **Gezinssituatie** of levensfase: elke levensfase creëert condities die gunstig of ongunstig kunnen zijn voor de participatie aan cultuur. Tijdsdruk zou echter geen al te grote drempel vormen voor participatie. Mensen met jonge kinderen doen minder aan publieke cultuurparticipatie. Lievens brengt dit criterium in verband met het sociale netwerk: "In dit onderzoek gaan we ervan uit dat het behoren tot een bepaalde levensfase correspondeert met het behoren tot een specifieke sociale groep. Volgens de statutheorie (Ganzeboom, 1982 & 1989) wordt cultuurdeelname bepaald door wat binnen de sociale groep wordt gewaardeerd. Via leefstijluitingen toont iemand immers zijn identiteit en tot welke maatschappelijke groep hij/zij behoort. (Kraaykamp & De Graaf, 1995). De fase van de intrede op de arbeidsmarkt en het zelfstandig wonen zou een positief effect hebben op de cultuurdeelname. Samenwonen blijkt een stimulans te zijn, tenminste zolang er geen kinderen zijn want het hebben van jonge kinderen beïnvloedt de deelname aan cultuur negatief. Die invloed verschilt echter naargelang de cultuurvorm. Op oudere leeftijd, als de kinderen het huis uit zijn en de uittrede uit de arbeidsmarkt vaak al heeft plaatsgevonden, mogen we een toename verwachten in het culturele uitgaansgedrag. Fysische beperkingen leiden echter vanaf 65 jaar tot lagere deelname.

Hierbij moet wel de opmerking gemaakt worden dat deze gegevens voornamelijk de resultaten zijn van de bevraging rond uithuizige cultuurbeleving. Concrete gegevens rond literaire cultuurparticipatie komen in het volgende hoofdstuk aan bod. Vooreerst bekijken we de algemene trends wat betreft de invloed van het internet op de cultuurparticipatie.

2.2.3 literaire participatie

2.2.3.1 internationaal: een dalende populariteit van het lezen

Algemeen kunnen we stellen dat het leesgedrag er in de laatste decennia op achteruitgegaan is. Knulst en Kraaykamp onderzochten deze dalende populariteit van het lezen van boeken^{15,16}. Voor Nederland toonden ze aan dat de tijd die besteed wordt aan het lezen van boeken daalde van 1,6 uur per week in 1975 naar 1,2 uur in 1995. Ook in de Verenigde Staten is die trend zichtbaar en ze bevestigen hiermee de bevindingen van andere internationale onderzoeken. Een longitudinaal onderzoek met gebruik van zeven nationale representatieve tijdsbestedingsonderzoeken tussen 1955 en 1995 beschreef de volgende evoluties: :

De tijd die besteed wordt aan het lezen is met de helft verminderd. De sterkste daling vond plaats in de beginperiode van de televisie (1955 – 1975)

---

¹⁵ KRAAYKAMP (K.), DIJKSTRA (K.). *Preferences in leisure time book reading: a study on the social differentiation in book reading for the Netherlands*. Elsevier Poetics 26, 1999, blz. 204

¹⁶ KNULST (W.), KRAAYKAMP (G.) *Trends in leisure reading: forty years of research on reading in the Netherlands*. Elsevier, Poetics 26, 1998, blz. 21

De daling was sterker bij mannen te merken dan bij vrouwen. Bijgevolg lazen vrouwen in 1995 gemiddeld meer dan mannen.

Lezen blijft vooral een activiteit van hoger opgeleiden. Niet alleen de cognitieve competenties maar ook de invloed van het sociale netwerk zijn een oorzaak voor deze gedisproportioneerde verdeling¹⁷

De oorzaken voor deze dalende trend moeten gezocht worden in

- De combinatie tussen buitenshuis werken en huishoudelijke taken
- Stijgende diversiteit in ontspanningsmogelijkheden
- Expansie van het leesmateriaal
- Competitie met de televisie (McLuhan, 1964; Roberts et al. , 1984; Van der Voort, 1991)

De survey “cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004” voerde geen longitudinaal onderzoek en kan dus geen evolutie weergeven, maar wel een huidige stand van zaken voor Vlaanderen¹⁸.

2.2.3.2 private literaire participatie in Vlaanderen

Op het vlak van private literatuurparticipatie werd gepeild naar het aantal romans en poëziebundels dat volledig of minstens voor de helft werd gelezen in de periode van zes maanden voor de bevraging.

De resultaten:

- 33% van de respondenten had een boek gelezen en 10% had meer dan zes boeken gelezen in die periode.
- Vrouwen lezen opvallend meer (fictie) dan mannen en een groter deel van de vrouwelijke bevolking leest in vergelijking met het mannelijke deel.
- Het opleidingsniveau blijkt echter de grootste bepalende factor te zijn: er is een quasi-lineair positiefverband tussen de hoogte van het opleidingsniveau en de participatiegegevens.

Verder werd ook het bibliotheekbezoek in beeld gebracht (los van werk of opleiding).

- 32% ging minstens 1 keer naar de bibliotheek in de zes maanden
- 10% gaat meermaals per maand
- het bibliotheekbezoek is omgekeerd lineair met de leeftijd
- Ook hier is het opleidingsniveau een sterk bepalende factor.

2.2.3.3 publieke literaire participatie in Vlaanderen: het bijwonen van literaire activiteiten

Verder onderzocht dit onderzoek ook de deelname aan uithuiszige literaire evenementen zoals de boekenbeurs in Antwerpen of een andere, het bijwonen van een auteurslezing en van literaire evenementen (bv. Saint-Amour, Watou).

- De eerste conclusie is duidelijk: het overgrote deel (87%) van de respondenten neemt niet deel aan literaire evenementen.

---

¹⁷ KRAAYKAMP (G.), DIJKSTRA (K.). Op. cit. , blz. 204

- Vrouwen nemen iets meer deel dan mannen (12% versus 9%),
- 14- tot 17-jarigen participeren opvallend hoger dan het gemiddelde, 65-plussers opvallend minder.
- Ook hier is het opleidingsniveau een sterk bepalende factor.

2.2.3.4 opleidingsniveau en leesvoorkeur

Bovenstaande gegevens zouden kunnen doen vermoeden dat het opleidingsniveau allesbepalend is voor de literaire participatie en dus ook voor de leesvoorkeuren. De studies van Knulst en Kraaykamp toonden inderdaad aan dat lezers uit hogere sociale klassen eerder dan mensen uit de lagere strata complexe en prestigieuze boeken verkiezen maar leggen de verklaring hiervoor slechts gedeeltelijk bij het opleidingsniveau. Opleiding zorgt voor de culturele competentie die vereist is om deze boeken te lezen, maar ook de invloed van het sociale netwerk blijkt een bepalende factor: de sociale elite wil haar hoge status tonen door middel van wat ze leest en zich zo onderscheiden van de andere klassen. Men laat zich in de keuze van boeken sterk leiden door wat zijn vrienden lezen. "Blijkbaar zijn sociale netwerken homogeen wanneer het aankomt op lifestyle zoals leesvoorkeuren en socio-economische aspecten als opleiding en sociale klasse (DiMaggio, 1997)."¹⁹

Braeckman vermeldt tot slot dat de lezers in het Vlaamse leesbevorderingsbeleid worden ingedeeld in drie groepen: de niet-lezers, de niet-zoveel-lezers en de veel-lezers.²⁰

2.2.3.5 leesbevorderingsbeleid in Vlaanderen

het belang van een leesbevorderingsbeleid

"Het boek heeft een gigantisch imagoprobleem en de sector zit daarmee in het defensief,"²¹ schreef Mark Cloostermans in "*Weigerachtige lezers. Over leesbevordering*". Hij citeert Majo de Saedeleer, directeur van Stichting Lezen die op 26 augustus 2004 een statement in De Standaard schreef onder de titel *Bevlogen Flauwekul*. "Het is een leugen dat lezen prettig zou zijn. Lezen is lastig. Het is een eenzame, tijdrovende en inspannende bezigheid. Het boek verduistert meer dan het verheldert. Je raakt erdoor verward en verontrust. Kortom, een boek stelt meer vragen dan het beantwoordt. Maar het is wel van levensbelang." Later in het jaar leverden ook de uitgevers Harold Polis en Johan de Koning een opiniestuk aan de Staten-Generaal van het Boek waarin ze de maatschappelijke rol van het boek benadrukten. Over welk belang hebben we het dan? Knulst geeft in zijn studie twee maatschappelijke redenen op²²:

---

¹⁸ LIEVENS (H.), WAEGE (H.) (red.). *Cultuurkijker. Cultuurparticipatie in breedbeeld*. Antwerpen, De Boeck, 2005, blzn 31-34

¹⁹ KRAAYKAMP (G.), DIJKSTRA (K.). Op. cit., blz. 228

²⁰ CLOOSTERMANS (M.) *De tak waarop wij zitten. Berichten uit de boekenbranche*. Uitg.: Antwerpen Boekenstad / Unesco Centrum Vlaanderen en uitgeverij EPO, Antwerpen, 2006, uitgeverij EPO, blz. 122

²¹ CLOOSTERMANS (M.). idem, blz. 115-117.

²² KNULST (W.), KRAAYKAMP (G.). Op. cit., blz. 23

1. Door te lezen verkrijgt men toegang tot de westerse beschaving (hij verwijst naar werken van Hirsch, 1987 en Bloom, 1988). “Deze informatie over wetenschappelijke, politieke en sociale kwesties wordt als onontbeerlijk beschouwd voor het adequaat functioneren van een democratisch politiek systeem. Ze beschouwen boeken als dragers van cultuur, waardoor een literair overheidsbeleid ingepland wordt in verschillende landen.”
2. Lezen is noodzakelijk om cognitieve competentie en vaardigheden op te bouwen. “Mensen die niet lezen schaden hun eigen doelstellingen.”

Leesbevordering in Vlaanderen: actoren en factoren

Leesbevordering is de taak van een heel aantal instellingen in dit land die – vaak met verschillende doeleinden – aan hetzelfde doel werken: de mensen méér laten lezen. Bibliotheken, scholen, het Vlaams Fonds voor de Letteren (VFL), Stichting Lezen, uitgeverijen, boekhandels... allen proberen ze op hun eigen manier dit doel te bereiken. Naargelang hun positie in de economische keten verschillen echter hun operationele doelstellingen: uitgeverijen zullen eerder doelen op een verhoging van de boekverkoop terwijl bibliotheken de belezeneid van het volk voorop stellen, scholen richten zich op een belangrijk maar slechts beperkt deel van het lezerspubliek (nl de jongeren) en andere organisaties (VFL bijvoorbeeld) richten zich dan weer eerder op de auteur dan op de lezer. De organisaties die uit maatschappelijke belangen werken rond leesbevordering zijn²³:

- Stichting Lezen
- Villa Kakelbont/ Nationaal Centrum voor jeugdliteratuur (coördinatie van de jeugdboekenweek, coördinatie kinder- en jeugdjury, ontstaan van Fahrenheit 451)
- jaarlijkse boekenbeurs
- Behoud de Begeerte, het Poëziecentrum, Het Beschrijf
- VCOB steunpunt
- Canon Cultuurcel voor onderwijs
- Nederlandse Taalunie: samenwerking tussen Noord en Zuid:
  - De Jonge Gouden Uil
  - De Inktaap

Stichting Lezen werd in 2001 tot steunpunt voor alle leesbevorderingsprojecten benoemd, zowel voor initiatieven naar kinderen als naar volwassenen.²⁴

leesbevordering op televisie

Uit het voorgaande kan men besluiten dat socialisatie, zowel thuis als op school, de invloed van het sociale netwerk en het opleidingsniveau bepalende factoren zijn in de vorming van (toekomstige)

---

²³ STICHTING LEZEN, *Jaarplanning en begroting 2005*, november 2004, blz. 2

²⁴ STICHTING LEZEN, op.cit., blz. 3

lezers. Ingaan op de specifieke methodieken van deze leesbevorderingsprojecten vormt niet de opzet van deze verhandeling. Wél willen we bekijken welke rol de media in zulke projecten kunnen spelen. Zoals vroeger al gesteld werd, ontwikkelde zich de laatste tijd een maatschappelijk klimaat waarin literatuur meer plaats krijgt op de Vlaamse televisie.

Mark Cloostermans, cultuurredacteur bij de krant De Standaard, beschrijft de aandacht voor literatuur op de televisie als broodnodig. “BV’s en televisie zijn nodig om het lezen te promoten: televisiepresentatoren die in hun dagelijkse talkshow een boekenbijdrage leveren: bv Oprah Winfrey in de USA of Judy Finnigan en Richard Madeley (The Richard and Judy show) hebben ook een positieve bijdrage. In tegenstelling tot boekenprogramma’s die vaak als saai, pompeus, elitair en niet-enthousiasmerend overkomen. Het verschil ligt in de benadering van de kijker: in het tweede geval voelt hij zich niet betrokken, in het eerste heeft hij de indruk dat hij welkom is.”²⁵

The Big Read

Ook de impact van grote media-acties als The Big Read in Groot-Brittannië kunnen niet onderschat worden. Verschillende boeken die al maanden op de markt waren, werden plots veel meer verkocht²⁶; en kijkers hadden de intentie om na het bekijken van enkele afleveringen, méér te lezen²⁷. Sebastiaan Cielen wijdde in 2004-05 zijn eindverhandeling aan een kritische analyse en evaluatie van The Big Read en stelt vast dat “het eigenlijke succes van het project niet binnen de televisie maar in de maatschappij, de echte wereld, gezocht moet worden. The Big Read deed mensen terug nadenken en praten over boeken. Het wekte een honger naar lezen en literatuur op bij het publiek. Het programma gaf onder andere aanleiding tot de oprichting van meer dan 2000 private leesgroepen. Uit een BBC-onderzoek bleek dat mensen die reeds veel lasen nog meer begonnen te lezen en dat het aantal mensen dat erg weinig tot niet las, afnam door het project (Sumpner & Morrison, 2004). Niettemin zijn de betrokken partijen, de BBC en de partners, zich er wel van bewust dat bij dergelijk kortlopend en eenmalig evenement deze impact niet van blijvende duur kan zijn.²⁸ Bovendien is er weinig dat erop wijst dat dit ook effectief een verbreding van het leespubliek inhoudt.

Als oorzaken voor het succes vermeldt Cielen onder andere²⁹:

- Het leesplezier: The Big Read ging niet op zoek naar het beste of meest gewaardeerde boek, maar naar het meest geliefde. Dit werkt drempelverlagend.

---

²⁵ CLOOSTERMANS (M.) op.cit., blz. 122

²⁶ CIELEN (S.). *Are we being served? Een kritische analyse en evaluatie van the Big Read en Restoration als cultuurparticipatieverhogende televisieprojecten in een context van digitalisering*. Eindverhandeling tot het behalen van de graad van licentiaat in de communicatiewetenschappen, VUB, 2005, blz. 92:

“Zo werden de boeken uit de top 21 samen 56% meer uitgeleend in november 2003 tegenover dezelfde maand een jaar daarvoor. Sommige uitschieters binnen de top 100 haalden zelfs een stijging van 3500% (Sumpner & Morrison, 2004; TRA, 2004). (...) De toegenomen verkoops cijfers duiken ook regelmatig op als indicatie van de toegenomen aandacht voor boeken. Zo steeg de verkoop van de top 100 met 1100% tijdens de Big Read zomer en van de top 21 met 575% over de gehele duur (Demetriou, 2003; Sumpner & Morrison, 2004).”

²⁷ ibidem

²⁸ CIELEN (S.) op.cit., blzn. 87-88

²⁹ CIELEN (S.) idem, blzn. 88-96

- Kijkersgerichte aanpak: een entertainende en populariserende tv-format die een plezierige sfeer rond boeken moest helpen versterken. Dit gebeurde door een familievriendelijke huisstijl, het inschakelen van bekende personen en het organiseren van polls. De BBC koos er expliciet voor om prioriteit te geven aan drempelverlaging in plaats van competentieverhoging, tot spijt van de vele kritieken die daarop geuit werden. Daarbij maakt Cielen wel de opmerking dat de BBC ook werk moet maken van andere literaire programma's waarin verdieping wel aan bod komt.

Een gevolg van het succes was dat drie partnerorganisaties een grotere bekendheid verwierven en op de BBC een forum kregen waarop ze hun normale leesbevorderingsactiviteiten konden promoten. Mediapartners opnemen in het netwerk van leesbevorderaars bleek in dit geval dus een succesvolle formule hoewel de inspraak van de leesbevorderaars en de duur van de impact beperkt waren.

Alles uit de Kast

In Vlaanderen maakte Jan Braekman (directeur van het Vlaams Centrum voor Openbare Bibliotheken vzw (VCOB)) in de opinietekst "Goede televisie maken en cultuur promoten liggen niet zó ver uit elkaar"³⁰ een evaluatie op van het boekenprogramma "Alles uit de kast" dat in september 2006 op Eén werd uitgezonden. "Een boekenprogramma oogt per definitie niet leuk en boeken zijn niet telegeniek", begint hij zijn betoog. Maar zijn evaluatie van het programma valt wél positief uit: "Alles uit de kast" bewees dat een boekenprogramma wel op ooghoogte van lezers en kijkers kan plaatsvinden. Welke aspecten droegen volgens hem bij tot een voorbeeld van leesbevordering?

- Lezersgerichte aanpak: niet het boek staat centraal, wel de lezer en de leeservaring. Het "wervende verhaal" van de lezer krijgt meer aandacht dan het boek zelf.
- Inzicht in lezerspersoonlijkheid: Lezers krijgen meer (zelf)vertrouwen omdat ze inzicht krijgen in hun "lezerspersoonlijkheid": welke boeken, genres, auteurs lees ik graag, wat is mijn motivatie om te lezen, wat verwacht ik van een boek, op basis waarvan kies ik mijn lectuur? Volgens Braekman durven lezers na het zien van het programma ook al eens een boek aan dat buiten hun leesgewoonten valt.
- De status van lezen wordt verbreed: boeken worden weggehaald uit het "saai en intellectualistisch imago". Hoe? Door lezers bijeen te brengen en leeservaringen te laten delen, door lezers in beeld te brengen, ...
- De gedrags- en handelingscodes rond boeken worden verduidelijkt. Hoe zoek ik een boek op? Zal ik in dat boek wel de informatie vinden die ik zoek? In "Alles uit de kast" was er ook een actie "ik ben de titel kwijt": bibliotheken kregen een forum aangeboden waarin ze vragen konden oplossen rond een vergeten boek, vragen over titels enzovoort

De kritiek die Braekman op het programma formuleert beperkt zich tot het feit dat "de verwoede lezer" misschien wat op zijn honger is blijven zitten omdat de inhoud van de boeken niet de meeste aandacht kreeg maar wel het leesplezier.

---

³⁰ BRAEKMAN (J.). *Goede televisie maken en cultuur promoten liggen niet zó ver uit elkaar*
www.cultuurnet.be/front/inhoud/detail.jsp?id=158623

Een aspect dat in de vermelde tv-programma's opvalt is dat elk van deze formats afstapt van de klassieke literaire canon of de legitieme cultuur. De tegenstelling tussen hoge en lage cultuur blijkt in gemediatiseerde leesbevorderingsprojecten niet meer van tel te zijn. Volgens Cielen wijst de BBC er echter graag op dat ondanks dat het publiek vrij mocht stemmen er toch voornamelijk boeken met literaire waarde geselecteerd werden. Maar hij nuanceert dit meteen door te stellen dat in de top 100 de meer populaire boeken het overwicht hadden op de klassiekers³¹.

Naast boekenprogramma's merken we op de televisie ook dat het uitdelen van prestigieuze literaire prijzen een impact heeft op de boekenverkoop. De media-aandacht die daarnaar uitgaat blijkt een sterke kracht te zijn in de stimulering om het boek te kopen of te lezen.

---

³¹ CIELEN (S.), op.cit., blz. 88

3. eCultuur en web 2.0

3.1 internetgebruik in Vlaanderen

Internet is de laatste jaren sterk ingeburgerd geraakt in de Vlaamse huiskamers. In juni 2006 telde het onderzoeksbureau InSites Consulting 4,9 miljoen internetgebruikers in België (d.w.z. 57% van de bevolking ouder dan 15 jaar). Dé Belgische internetgebruiker is voornamelijk mannelijk, vrij jong (ongeveer de helft is jonger dan 35 jaar) en hoger opgeleid. Het laatste jaar steeg het aantal gebruikers met 9% waarvan de sterkste groei terug te vinden is bij de jonge senioren tussen 55 en 65 jaar.³² In het kader van het profiel van de cultuurparticipant, zijn twee bijkomende kenmerken belangrijk³³:

- De familiesituatie. Het overgrote deel van de internetgebruikers blijkt een gezinsstructuur (samenwonend of getrouwd met kinderen) te hebben. 30% van de gebruikers zit in een familiesetting met vier gezinsleden.
- Ook het beroepsprofiel speelt een belangrijke rol. Het overgrote deel van de internetgebruikers (61%) is voltijds tewerkgesteld. Het grote aandeel jongeren vertaalt zich in het feit dat bijna één vijfde van de internetgebruikers nog student zijn. Vooral werknemers met een kantoorfunctie maken gebruik van het internet. Dit staat echter los van het feit of ze dit al dan niet ambtshalve gebruiken.

Daartegenover staat een grote groep mensen die niet digitaal actief zijn. De Federale Overheidsdienst Economie maakte in november 2006 in een persbericht bekend dat "Tijdens het tweede kwartaal van dit jaar [2006] voor de eerste keer in alle Europese lidstaten een identieke enquête werd gehouden over de informatiemaatschappij, met specifieke aandacht voor de digitale kloof. (...) Blijkt dat er wel degelijk sprake is van een digitale kloof in ons land. Zo hebben 1,9 miljoen Belgen nog nooit een computer gebruikt en hebben 2,6 miljoen nog nooit op het internet gesurft. Het is ook duidelijk dat de digitale kloof vooral de inactieve bevolking betreft: 40% van de werklozen en 2/3 van de 55-plussers heeft nog nooit het internet gebruikt. (...) Het opleidingsniveau speelt ook een rol. Bijna 60% van de laaggeschoolden gebruikte nog nooit internet tegenover slechts 10 % van de hooggeschoolden."³⁴ Verder ingaan op de discussie rond de technofobische en technofiele denkrichtingen zou ons echter te ver leiden en geen bijdrage leveren aan deze eindverhandeling. We onthouden uit deze gegevens dat de internetgebruiker een bepaald profiel heeft.

---

³² INSITES, *België behoort bij Europese top van online bankieren*

http://www.insites.eu/file.asp?filetype=doc/04/press_releases/20060606_NL_BIM15.pdf (07/02/2006)

³³ LIEVENS (J.), WAEGE (H.), *Cultuurparticipatie gewikt en gewogen*. 2005, De Boeck, Antwerpen, blz. 26-27

³⁴ FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie. *Eerste officiële cijfers over de digitale kloof in België*. Persbericht 8 november 2006.

3.2 eCultuur: wat kan de digitalisering betekenen voor het Vlaamse cultuurparticipatie-beleid?

Niet alleen bij Stichting Lezen maar in de hele cultuursector in Vlaanderen en daarbuiten, wordt het gebruik van internet steeds meer gepromoot en de mogelijkheden ervan afgetast. Voorlopig zijn er echter weinig onderzoeksgegevens en weinig *good practices* beschikbaar rond het gebruik van internet voor culturele doeleinden³⁵. Onlangs verscheen, in opdracht van de Vlaamse overheid, wel een denkttekst rond de mogelijkheden van ICT voor het cultuurbeleid, onder de titel “e-Cultuur. Bouwstenen voor praktijk en beleid”³⁶. In de inleiding wordt eCultuur als volgt omschreven:

“Kenmerkend hiervoor is dat het nieuwe medium eerst ingezet wordt in bestaande werkvormen om ze sneller, beter en efficiënter te laten verlopen. Pas daarna wordt duidelijk welke vernieuwing ze met zich brengen. (...) Deze beweging gaat ook op voor de informatie- en communicatietechnologie.

Er bestaat vandaag een nieuwe netwerkrimte waarin de dialoogcultuur groeit. Die wordt gekenmerkt door een horizontaal en globaal karakter en stimuleert crossdisciplinaire samenwerking, gedecentraliseerde productieprocessen, zelforganisatie en een actieve participatie. In die netwerkrimte wordt culturele inhoud of content meer en meer digitaal aangeboden en zien we nieuwe spelers opduiken. We omschrijven de veranderingen die zich onder invloed van de informatie- en communicatietechnologie voordoen in het domein cultuur als ‘e-cultuur’: e-cultuur staat voor een nieuw cultureel paradigma dat nog volop in ontwikkeling is”

Belangrijk hierin is de “dialoogcultuur” en de “actieve participatie” die mogelijk gemaakt wordt dankzij de nieuwe media. In de traditionele of allocutieve media, zoals bv. televisie en radio, was er immers voornamelijk sprake van een eenrichtingsverkeer: informatie werd vanuit de zender tot bij de ontvanger gebracht. In de nieuwe media kunnen de gebruikers zelf informatie aan een breed publiek bekend maken. We spreken in dit geval van “User Generated Content” (zie verder). De vernieuwingen in de communicatiestromen worden verder verwoord in hoofdstuk 1 van het vernoemde boek:

“Genetwerkte computers scheppen een nieuwe ruimte die tweerichtingsverkeer mogelijk maakt en horizontale relaties stimuleert. Dit betekent dat men zelf het initiatief kan nemen om actief te participeren en zich als individu of groep zelfstandig te organiseren in communities. Dit staat in tegenstelling tot het traditionele uitzendparadigma van media die content distribueren van producent naar consument. Bovendien convergeren media als telefonie, radio, televisie en computer binnen deze nieuwe ruimte, zodat die media en de diverse vormen van informatie, ervaring en interactie die ermee gepaard gaan, met elkaar verbonden worden. Ten slotte verloopt de communicatie binnen deze ruimte meer en meer draadloos en via draagbare en kleine computers die zijn verwerkt in gebruiksvoorwerpen, in publieke en private ruimtes en op ons lichaam. Hierdoor is de netwerkrimte alomtegenwoordig. Ze staat echter niet los van de realiteit, wat het woordje ‘virtueel’ soms verkeerdelijk doet vermoeden. Onze ervaring van de realiteit wordt vermengd met de alomtegenwoordige digitale informatie.”

Volgens het Vlaamse cultuurbeleid bieden deze nieuwe media kansen om de beleidsdoelstelling van de participatieverhoging te bereiken, maar om die doelstellingen effectief te bereiken moet men

---

³⁵ SMIT. *Een onderzoek naar culturele participatie en ICT's*. Brussel, 2003, blz. 8

³⁶ DE WIT (D.), ESMANS (D.), (red.) *E-cultuur. Bouwstenen voor praktijk en beleid*.

creatiever leren omspringen met de mogelijkheden. Vlaams cultuurminister Bert Anciaux stelde het als volgt: "Om de drempels weg te werken moet een heterogeen instrumentarium aan middelen worden ingezet. Bij vragen als "hoe kan een nieuw en ander publiek bereikt worden?" of "hoe kunnen bepaalde groepen die minder participeren het best bereikt worden?", volstaan meestal de bekende (communicatie-)instrumenten niet en dringen zich daarnaast ook andere en nieuwe strategieën, methoden en werkvormen op."³⁷ Hij plaatst de ontwikkelingen van de nieuwe media in het bredere kader van zijn cultuurbeleid:

"Dit startende e-cultuurbeleid sluit aan bij mijn andere beleidslijnen, waaronder:

- *de aandacht voor een actieve publiekswerking;*
- *de betrokkenheid van het maatschappelijke middenveld;*
- *het wegnemen van drempels om de participatie te verhogen;*
- *het toegankelijk maken van cultuur (ook in digitale vorm) voor iedereen;*
- *de aandacht voor de digitale kloof;*
- *het belang van culturele diversiteit;*
- *de rol van cultuur als forum voor het maatschappelijk debat;*
- *de inzet van een duurzaam én levend cultureel erfgoed;*
- *het belang van een bloeiend, divers en actueel kunstenlandschap;*
- *de toenemende noodzaak om levenslang en levensbreed te leren;*
- *de verdere ontwikkeling van een beleid inzake de cultuurindustrie"*³⁸

De online cultuurbeleving kan opgedeeld worden in een passieve en een actieve component.³⁹ Toegepast op *Iedereen Leest* betekent dit respectievelijk het lezen van recensies en het zelf plaatsen van recensies. De creativiteit die de minister aanmoedigt, kan liggen in wijzigende machtsverhoudingen tussen instelling en bezoeker. "Nochtans biedt ICT interessante mogelijkheden om deze verhoudingen te wijzigen, het publiek meer inspraak te verlenen, en aldus werkelijke toegevoegde waarde te creëren. (...) Cultuurparticipanten moeten dan immers niet meer gezien worden als passieve ontvangers van culturele inhoud, maar kunnen zelf "co-creator" worden door middel van de interactieve mogelijkheden van ICT (Swiss & Hanna, 2004)"⁴⁰ Het feit dat de virtuele participatie zich vooral beperkt tot inwinnen van informatie (en het downloaden van muziek) en veel minder met productverwerving of virtuele cultuurbeleving, heeft hoofdzakelijk te maken met het aanbod. Voorlopig hebben heel weinig instellingen een digitaal aanbod dat verder gaat dan het informatieve. Nochtans zijn volgens vzw C.H.I.P.S. vele internetgebruikers nu al actief met fotografie, tekst en audio-materiaal. Bovendien is niet iedereen altijd in staat om fysiek en buitenshuis aan cultuur te participeren. Door reële en virtuele (inter-) actie met het publiek uit te bouwen en op elkaar af te stemmen, zou er een verbreding kunnen ontstaan van het culturele publiek. Bovendien wijst een onderzoek van Kölgen en Laenen bij HETPALEIS uit dat het virtuele en het reële verhaal steeds naar

---

<http://www.cjasm.vlaanderen.be/e-cultuur/bouwstenen/index.html>

³⁷ NULENS (G.), DAEMS, BAUWENS (J.), IN: LIEVENS *Cultuurkijker. Cultuurparticipatie in breedbeeld*. 2005, De Boeck, Antwerpen, blzn. 117

³⁸ DE WIT, D., ESMANS, D., (red.) *E-cultuur. Bouwstenen voor praktijk en beleid*.

<http://www.cjasm.vlaanderen.be/e-cultuur/bouwstenen/index.html> (vooraf)

³⁹ NULENS (G.), DAEMS, BAUWENS (J.), IN: LIEVENS (J.), op.cit., blz. 118

⁴⁰ *Ibidem*.

elkaar teruggekoppeld worden. “Van diegenen die de enquête het vorige jaar ook hadden ingevuld en die tot de groep ‘pure virtuele bezoekers’ behoorden, was iedereen ondertussen één keer naar een theatervoorstelling geweest⁴¹. Virtuele en reële cultuurparticipatie zijn dus geen parallelle stromen, maar zijn met elkaar verstrengeld en versterken elkaar.

De doelgroep die het meest in aanmerking komt voor digitale cultuurvormen, blijken de hoger opgeleiden te zijn. “Uit de profielen die naar voor komen, blijkt dat binnen de groep van de hoogopgeleiden virtuele cultuur zeker kan aanspreken. Ook inzake publieksverdieping blijkt ICT zinvolle instrumenten te bieden. Er is immers een aanzienlijke overlapping tussen publieke kunstparticipanten en virtuele cultuurparticipanten. Op het vlak van publieksvernieuwing blijft het antwoord onzeker. Het verschil tussen de profielen van publieke kunstparticipatie en virtuele cultuurparticipatie suggereert dat ICT een nieuw publiek van jonge mannen kan aanspreken. Anderzijds zullen het toch weer vooral de hoogopgeleiden binnen deze categorie zijn die het gemakkelijkst worden aangetrokken tot virtuele cultuur.”⁴² De oproep van het beleid om nieuwe initiatieven te ontwikkelen die ook de publiekvernieuwing kunnen aanspreken, is dus zeer terecht.

3.3 Overzicht van huidige web 2.0-toepassingen die kunnen ingezet worden ter bevordering van de cultuurparticipatie

3.3.1 Web 2.0, many-to-many media-toepassingen en User Generated Content⁴³

Onder Web 2.0 verstaat men vaak zeer uiteenlopende zaken, maar algemeen gesteld is het de verzamelnaam geworden voor allerlei internettoepassingen waar alles in het teken staat van ‘delen’, websites met een sociaal en participatief karakter. We verstaan hieronder: het delen van lijstjes, foto’s, contacten, persoonlijke voorkeuren enzovoort. Een bekend voorbeeld is YouTube, een website waarop men gratis videobeelden kan up- en downloaden. Het interessante hieraan is dat deze website niet zoals een persoonlijke website met enkele video-beelden, door 1 persoon of instelling van inhoud wordt voorzien en door slechts een beperkt publiek wordt bekeken. In “E-cultuur. Bouwstenen...” spreekt men van een verschuiving van het one-to-many paradigma naar een many-to-many paradigma.⁴⁴ Deze soort websites betekenen een interactie tussen deelnemers, men reageert op elkaar, en de beelden, foto’s of andere inhoud worden ook op andere websites geplaatst. Het zijn de gebruikers zelf die de website van ‘content’ voorzien, daarom wordt in deze gevallen ook gesproken van User Generated Content. Hetzelfde gebeurt met blogs waarin men steeds vaker naar elkaar refereert en waarin bijdragen van elkaar gekopieerd worden. Steeds meer organisaties zien het nut in van deze toepassingen en experimenteren met blogs, RSS-feeds, MySpace-sites, Social media en YouTube kanalen (voor de verklaring: zie hieronder). Deze media worden ook ‘*tactical media*’

---

⁴¹ LAENEN (A.) *Discussietekst studiedag virtuele cultuurparticipatie*, 20 oktober 2006, blz. 5

⁴² NULENS (G.), DAEMS, BAUWENS (J.) op. cit., blz. 136

⁴³ DELANY (C.) *Web 2.0 toepassingen voor jouw organisatie!*
www.cultuurnet.be/front/inhoud/detail.jsp?id=179990&print=1

⁴⁴ DE WIT (D.), ESMANS (D.) op.cit., deel 1.2

genoemd, omdat de gebruikers ze naar hun hand kunnen zetten om te werken rond allerlei politieke en sociale thema's. Ze steunen niet zozeer op professionele of centrale autoriteiten, wel op individuen, kanalen en knooppunten.

De laatste jaren verschuift het internetgebruik en de content op het net inderdaad steeds meer richting gebruiker. De organisatie NetPanel (Hans Onkenhout en Martijn van der Veen) onderzocht deze internetfenomenen en ze kwamen tot de conclusie:

“De macht op internet verschuift volgens de gebruikers weer richting gebruiker door het gebruik van user generated content (47%). De keerzijde is wel dat deze user generated content (zoals Wikipedia) niet door alle internetters betrouwbaar wordt gevonden (34%)”⁴⁵

3.3.2 Kenmerken:

Zoals gezegd begrijpen we onder “participatieve media” onder andere blogs, wiki's, RSS, tagging, sociale netwerken, het delen van beeld- of muziek materiaal, podcast enzovoort. Al deze media hebben drie gemeenschappelijke, en met elkaar vervlochten, kenmerken⁴⁶:

1. Technisch-structureel kenmerk: *Many-to-many* media maken het nu mogelijk voor elke persoon die in contact staat met het internet om teksten (in de breedste zin van het woord) uit te zenden en te ontvangen.
2. Psychologisch en sociaal kenmerk: de participatieve media zijn sociale media. Hun waarde en macht wordt afgeleid uit de actieve participatie van een zeer grote groep mensen.

“Participatie neemt binnen de netwerkruimte een erg sociale dimensie aan door de dynamische relaties tussen gebruikers en tussen gebruikers en culturele actoren. Gebruikers attenderen elkaar op interessante inhoud, binnen de context van communities (peers) van mensen die interesses met elkaar delen. Zij kunnen culturele inhoud uitwisselen en creëren. Ze kunnen onderhandelen en discussies voeren over verschillende interpretaties en hun commentaren digitaal koppelen aan de culturele inhoud. Ze kunnen hun eigen tags onder gebruikers delen en gebruiken als zoekfunctie. Cultuurbeleving is dus niet enkel een individuele aangelegenheid, maar ook een zaak van diverse relaties.”⁴⁷

3. Economisch en politiek kenmerk: sociale netwerken die uitgebreid worden met informatie en communicatienetwerken maken een bredere, snellere en goedkopere coördinatie van activiteiten mogelijk.

3.3.3 voorbeelden van toepassingen:

---

⁴⁵ ONKENHOUT (H.), VAN DER VEEN (M.) *The Next Web? Internetters aan het woord.*

<http://www.cultuurnet.be/front/inhoud/detail.jsp?id=152727>

⁴⁶ <https://www.eu.socialtext.net/medialiteracy/index.cgi>

⁴⁷ DE WIT (D.), ESMANS (D.) Op. cit., deel 1.2

Gezien het opzet van deze eindverhandeling, selecteren we slechts enkel de web 2.0-toepassingen die de actieve participatie het meest kunnen beïnvloeden voor verdere uitleg:

- RSS-feeds:

Really Simple Syndication. Wanneer de site wordt geüpdatet ontvangen de subscribers een melding per e-mail over nieuwe posts of blogs, samen met een link naar de vermelde toevoeging

- Tagging and sharing:

Sharing betekent het delen van allerlei soorten materiaal (tekst, beeld, audio, video enz). Gebruikers kunnen deze zowel up- als downloaden. Ze brengen zelf orde aan in de enorme hoeveelheid content die ze toevoegen door bij alles, van foto's tot links, trefwoorden of 'tags' op te geven.

voordelen:

- Delen van informatie: delen van bestanden en kennis,
- gebruik maken van de ervaring van een ander, informatie van ervaringsdeskundigen
- snel: zo kan je makkelijk bij leuke en interessante informatie komen zonder al te lang te hoeven zoeken.

Nadelen:

- betrouwbaarheid: de informatie is niet altijd even betrouwbaar
- objectiviteit: ieder mens heeft eigen prioriteiten, kennis en intelligentie
- Beveiliging.

- Social Networking of Sociale Platforms

Wordt voornamelijk gebruikt door non-profitorganisaties die hun boodschap willen verspreiden en supporters zoeken. De "supporters" maken elk een eigen profiel aan, kunnen een vriendenlijst opstellen en massa-berichten versturen naar een (evt. select) deel van de andere deelnemers. Ook *gamers* vinden elkaar op sociale platformen.

- Social media

Wordt wel eens verward met Social networking. Het gaat hier echter om een breder concept: het draait om inhoud (content) die gegenereerd wordt door de site-gebruikers, eerder dan door een centrale groep of persoon. Voorbeelden zijn Wikipedia en Flickr. "Dit is een sterke manier om mensen aan je website te binden. Hierdoor kan je veel meer kennis vergaren dan het aantal medewerkers dat je in loondienst aan je site kan laten werken. Het is ook een goede tactiek om aan *community building* te doen. Mensen voelen zich geapprecieerd als ze een zinnige bijdrage kunnen leveren. De participatie bindt hen aan jou en jouw organisatie op een emotionele manier. Organisaties met een sterke supportersbasis of een thema dat een breder publiek aanspreekt, en een beperkte promotiestrategie, kunnen veel waarde halen uit *community generated content*.

Voordelen⁴⁸:

---

⁴⁸ ONKENHOUT (H.), VAN DER VEEN (M.) op.cit.

- Het ontmoeten van gelijkgestemden (contact met mensen met dezelfde interesses en uitwisselen van ideeën)
- Contact: contact maken met mensen waar je normaal geen contact mee krijgt.
- Informatie: makkelijk delen van informatie
- Snel: snel contact en/of informatie op momenten dat je zelf tijd en zin hebt

Nadelen:

- Aantasting privacy
- Kans op 'neppers', verkeerde mensen op de site, onpersoonlijkheid bij kennismaking
- 'Fake' wereld: digitale wereld is niet echt, minder 'echte' sociale omgang met mensen
- beveiliging, virussen, spam

3.3.4 sociale en machtsverhoudingen in cyberspace.

Het voorgaande is een hoopvol verhaal. Steeds méér mensen krijgen steeds méér mogelijkheden om informatie te delen met een steeds grotere groep anderen. Deze vrije toegang tot de informatiestromen, zowel als ontvanger, als als zender, zou kunnen suggereren dat de wereld er democratischer op zal worden. We moeten hierbij echter een kanttekening maken: Wie hoopt dat met de informatierevolutie de publieke burgerparticipatie in alle vrijheid en volledig tot bloei zal komen, vergist zich. Internet is geen waarde-vrije technologie. Volgens Howard Rheingold⁴⁹ is het "een technologie die een beperkte groep mensen toestaat om een grotere groep mensen te controleren". "Als Big Brother al in de maatschappij aanwezig was, nodigen we hem met deze technologie uit tot in de huiskamer". Hij verwijst naar het feit dat communicatietechnologieën steeds gecontroleerd zijn geweest door de militaire en politieke overheden en dat de vrije toegang tot het internet ook mensen aantrekt die internet als middel kunnen inzetten tégen de democratie en publieke opinie.

Maar ook zonder externe machtskrachten of deelnemers met slechte bedoelingen kunnen we spreken over de machtsverhoudingen in cyberspace. Tim Jordan schreef het boek "Cyberpower. The culture and politics of cyberspace and the internet". Het boek vertrekt vanuit een technologisch deterministisch denkkader (de internet-technologie wordt genoemd als één van de belangrijkste machten in cyberspace) maar verschaft ook een inzicht in de processen van virtuele sociale handelingen. Hieronder volgt een samenvatting van de thema's die in het kader van dit onderzoek interessant zijn.

3 machtsniveaus:

---

⁴⁹ RHEINGOLD (H.) *The virtual community*.
<http://www.rheingold.com/vc/book/intro.html>, hfst. "Caught in the net"

Jordan onderscheidt drie niveaus van macht op het internet⁵⁰: het individuele, het sociale en het imaginaire. Elk van deze niveaus is het resultaat van een specifiek perspectief op de aard van cyberspace en creëert bepaalde vragen.

- Op het individuele niveau: velen hebben de perceptie dat ze cyberspace binnentreden als individuen. Op het moment dat men zich achter zijn computer plaatst en zijn wachtwoord invoert, wordt men geconfronteerd met zijn individualiteit. Veel mensen het gevoel dat cyberspace samengesteld wordt door veel verschillende individuen. Hieruit vloeien drie elementen van cyberpower voort: een veranderlijke identiteit, de herschepping van hiërarchie en de informatiestromen. Actuele beleidsthema's als bv. de financiële en culturele grenzen voor de toegankelijkheid, privacy, copyright en censuur vallen onder deze noemer.

1. een veranderlijke identiteit

Mensen zijn niet anoniem in cyberspace, want ze maken online identiteiten aan ("avatars") die ze gebruiken. Wat heruitgevonden kan worden, achtergelaten kan worden of anoniem kan blijven, zijn de eerste kenmerken die ons bij een ander opvallen: ras, leeftijd, gender, kledingstijl enz. ten voordele van de woorden op het scherm. (Baym, 1995:139-141; Dery, 1993a:561)

De kenmerken van de identiteitsconstructie online bestaan uit twee groepen:

- Identifiers: bv. e-mailadressen geven een naam weer, in welk bedrijf men werkt, uit welk land men komt... Zo ook profielen die men over zichzelf invult, blogs waarin men zich laat kennen enz.
- De stijl van de online interactie: veel nieuwsgroepen en listserv groepen hebben autoriteiten en deelnemers wiens stijl meteen herkend wordt door de anderen. Bv door het gebruik van bepaalde afkortingen. Er ontstaat een groepsstijl waardoor nieuwelingen herkend worden.

2. anti-hiërarchisch

De tweede component van online leven is dat het inherent anti-hiërarchisch is. Een gedecentraliseerde, anti-hiërarchisch georganiseerde communicatietechnologie brengt een communicatie voort die even gedecentraliseerd en anti-hiërarchisch is.

Nochtans zijn er twee elementen die de offline hiërarchieën wijzigen: de veranderlijke identiteit (zie hierboven) en many-to-many communicatie:

Offline heeft men te kampen met vele beperkingen: bv. een vergadering mag niet te groot zijn als men tot en besluit wil komen, iedereen moet om beurt spreken, een vergadering is beperkt in de tijd, mensen van verschillende treden in de hiërarchie beïnvloeden elkaars mogelijkheden om vrijuit te spreken, sommigen hebben meer dossierkennis dan anderen... Sproull en Kiesler hebben experimenten uitgevoerd (Sproull en Kiesler 1986; 1993) en besloten dat discussies in kleine groepen met gebruik van computer conferences en e-mail de

---

⁵⁰ JORDAN (T.) *Cyberpower. The culture and politics of cyberspace and the internet*. London, Routledge, 1999, blzn. 5-25

deelnemers meer aanspoort om vrijuit te spreken en op basis van gelijkwaardigheid dan in face-to-face gesprekken.

3. informatie als realiteit

“the space of cyberspace is predicated on knowledge and information, on the common beliefs and practices of a society abstracted from physical space. Part of that knowledge and information, though, lies in simply knowing how to navigate cyberspace. But the important element in cyberspatial social relations is the sharing of information” (Jones, 1995b:19)

- Op het sociale niveau: een tweede fundamentele perceptie – het sociale - vloeit voort uit het feit dat na enige tijd in cyberspace veel gebruikers een engagement voelen voor hun *communities* die de rechten van de individuen overschrijden. De *communities* hebben zowel de rechten over individuen als de voorwaarden voor het virtuele leven van individuen. Macht vloeit hier voort uit de mogelijkheid om te handelen binnen technologische netwerken en deze mogelijkheid is beperkt door de technologische expertise van de deelnemer. De conclusie is dat de elite die de technologische expertise in handen heeft, een grotere handelingsvrijheid heeft binnen cyberspace omdat ze de creatie van het virtuele leven kan bepalen.
- Op het imaginaire niveau: een derde fundamentele perceptie verwijst naar een collectieve inbeelding waardoor mensen, die elkaar misschien nooit zullen kennen, met elkaar verbonden worden door dezelfde imaginaire gemeenschap. Dit volgt uit het besef dat mensen geëngageerd raken in cyberspace; ze willen niet enkel participeren in *communities* maar zoeken ook naar specifieke interactie en naar de verwerving van middelen en macht in cyberspace.

3 sociologische theorieën over macht in sociale relaties

Macht gaat ook over de verschillende handelingsmogelijkheden: wie kan wat doen en wie kan dat niet? Wie heeft de macht in handen en wie niet?

Maar macht heeft ook het nadeel dat het zich sterk richt op het dagelijkse leven. Al wat complexer is dan het individuele niveau, is moeilijker te vatten. We bespreken daarom drie theoretische beschouwingen rond macht: macht als bezit, macht als resultaat van interactie-patronen tussen individuen en macht als netwerken van heersers en overheersten. Dit zijn achtereenvolgens de theorieën van Max Weber, Barry Barnes en Michel Foucault.

Max Weber: macht als bezit

1. Macht is intentioneel. Macht gaat niet enkel om de acties die worden geproduceerd maar, misschien belangrijker, om de capaciteit om ze te produceren. Iets of iemand is machtig in de mate dat hij bij machte is om een actie of een doel te definiëren en de mogelijkheden heeft om die actie of doelstelling te behalen. Macht bestaat niet op zichzelf maar dankzij de effecten die het behaalt.

2. Macht begrepen als bezit heeft weerstand nodig om zichzelf te manifesteren. Macht die zich niet manifesteert, bestaat niet in de publieke opinie. Macht is een negatief fenomeen: het beoogt acties die indruisen tegen de wil van iemand.

3. Als macht de mogelijkheid betekent om weerstand te overwinnen, kunnen stabiele machtsvormen vergeleken worden met vormen van overheersing. Niet enkel in individuele situaties van overheersing maar in hele systemen.

Barry Barnes: macht als sociale orde (interactiepatronen tussen individuen)

Voor Barnes ligt de basis van macht in de interacties tussen mensen. Hiervoor zijn twee zaken kenmerkend: routine en kennis van de sancties.

De collectieve kennis van de routine en van de sancties verzekert de brede waaier van routines die een maatschappij of gemeenschap vormen en laten bestaan. In deze zin zijn maatschappijen niets méér dan de kennis van de leden van een gemeenschap over hun gemeenschap.

Hoewel macht gebaseerd is op interactiepatronen tussen individuen, is het niet onderworpen aan de acties van elk individu. Als genoeg mensen op dezelfde manier handelen, is een patroon niet onderworpen aan de acties van één persoon. Sociale structuren kunnen enkel veranderen wanneer collectieve actie gedragen wordt door voldoende mensen.

Deze visie op macht is zelf-refererend, bestaat uit kennis over wat anderen doen, en is zelfwaarderend – hoe meer kennis wordt gebruikt hoe waardevoller ze wordt.

Macht kan gedelegeerd worden. Het feit van meer of minder machtig te zijn, wordt bepaald door de delegatie van macht door de maatschappij. Macht kan het bezit zijn van individuen of objecten. Dit laatste is van belang wanneer een plek onderzocht wordt zoals cyberspace die sterk beïnvloed wordt door technologie. Het bezit van macht is dan niet afhankelijk van de persoon of het object maar van de distributie van kennis over de maatschappij. Macht is in dit geval een vorm van kennis en verzoent het individuele bezit van macht met de collectieve constitutie van macht als capaciteiten voor actie. Ze is gebaseerd op de theorie van het interactionisme, het begrip van de maatschappij als het resultaat van interacties tussen individuen.

Barnes werk is handig voor het onderzoek van cyberspace: het verklaart de macht van het individu en zijn bron: sociale macht kan in objecten liggen, en kennis en macht zijn essentieel hetzelfde. Verder past hij macht ook toe op de sociale orde. Macht is niet goed of slecht voor Barnes, maar verschillende vormen van macht kunnen goed zijn of slecht zijn. Het basisprobleem is voor Barnes hoe de sociale orde bewaard blijft.

Michel Foucault: macht als overheersing

Macht is een kracht die structuren en ongelijkheid tussen mensen genereert. Hij deelt de visie van Barnes dat de effecten van macht gecreëerd worden in relaties tussen mensen en – in tegenstelling tot Weber - is macht geen bezit. Macht is een relatie die deel uitmaakt van meerdere sociale relaties. Macht wordt niet uitgeoefend door een elite maar vindt plaats tussen àlle mensen. Macht komt van

onderuit, niet omdat we in een democratische wereld leven, maar omdat we allemaal te maken krijgen met macht.

Deze theorie leunt nauw aan bij de theorie van Barnes maar het legt de nadruk op macht als een onderdrukingsproces. Overheersing betekent dat er zowel een overheerser als een overheerste is, en macht als een relatie betekent machtigen en machtelozen, maar in verschillende vormen. Individuen kunnen verschillende posities innemen in de machtsstrategieën. Bovendien zijn machtsrelaties geen eenduidige strijd maar baseren ze zich op onderwerping, en niet op weerstand.

De theorie van Foucault trekt de aandacht op macht zoals ze bestaat in verschillende maatschappijen op verschillende momenten en voorziet in analytische principes om deze machten te onderzoeken. Ze veronderstelt ook dat door macht te onderzoeken, de analist ook de vormen van overheersing en onderwerping in maatschappijen onderzoekt. Hier gaat Foucault verder dan Weber (macht betekent "macht over") door te herdefiniëren wat het betekent om een complexere visie aan te nemen. Foucault verschilt ook van Barnes omdat Barnes macht ziet als een essentieel neutraal systeem, in staat om heersende en niet-overheersende sociale structuren te ondermijnen, terwijl volgens Foucault de studie van macht de studie van dominantie betekent.

Ook op een andere manier is de benadering van Foucault vergelijkbaar met die van Barnes en verschillend van de theorie van Weber. Macht is gericht op de relaties tussen subjecten die de basis voor macht als een bezit creëren. Weber ontwikkelt de algemene opvatting over macht, als iets dat sommige mensen bezitten en waardoor ze anderen kunnen dwingen om dingen te doen die ze niet willen doen. Macht is dan een negatieve kracht die doorgegeven kan worden.

Tot slot argumenteert Foucault dat het niet nodig is om macht als abstracte vorm te definiëren. Wél is er een methodologie nodig om macht op bepaalde tijden en plaatsen te bestuderen. Voor Foucault zijn de bestaande vormen van macht de belangrijkste onderwerpen voor analyse. Weber en Barnes onderzoeken eerder de aard van macht en zoeken naar de fundamentele kenmerken ervan. Foucault bestudeert theorieën over de aard van macht enkel met het oog op de studie van historisch variabele machtsvormen terwijl Weber en Barnes zoeken naar het essentiële kenmerk.

Zoals reeds gezegd is het boek van Jordan gebaseerd op een sterk technologisch deterministische visie. Het zal dan ook niet verwonderen dat voor hem de macht van cyberspace ligt in de technologie ("technopower").

4. Stichting Lezen en het project *Iedereen Leest*

4.1 Stichting Lezen

4.1.1 De opdracht en doelstellingen van Stichting Lezen

Stichting Lezen werd in 2001 opgericht als centrum voor leesbevordering in Vlaanderen. Meer bepaald wil het centrum het lezen en het leesgedrag stimuleren zodat er meer én beter gelezen wordt. Op 7 maart 2002 werden de statuten van de nieuwe vzw in het Staatsblad gepubliceerd. De **doelstellingen** van de nieuwe vereniging stonden daarin als volgt geformuleerd⁵¹:

- het verbeteren van de leescultuur en van het leesklimaat in Vlaanderen
- het stimuleren van het lezen en van het leesgedrag zodat er meer en beter gelezen wordt
- door een methodische aanpak een synergie bewerkstelligen in de sector van het boek en het lezen tussen de actoren die vanuit hun eigen doelstellingen actief zijn op het vlak van de leesbevordering
- het ontwikkelen van initiatieven en van een werking die op directe wijze op de bevordering van het lezen gericht zijn
- Een platform zijn en een kennis- en expertisecentrum dat zich zowel richt tot de actoren en mediators in de sector, als tot het geïnteresseerde publiek: door in te staan voor informatie, documentatie, deskundigheidsontwikkeling, praktijkontwikkeling en de ontwikkeling van methodieken en materialen; en door in te staan voor sensibilisering en promotie
- Een aanspreekpunt zijn en een vertegenwoordigende functie vervullen inzake leesbevordering, zowel in binnen- als buitenland.

Aandachtige lectuur leert dat de eerste twee punten doelstellingen formuleren en de overige eerder aanwijzingen geven voor de manier waarop de missie moet ingevuld worden.”

De beheersovereenkomst, die later zou worden opgesteld, geeft nog concretere aanwijzingen voor de **verwachtingen van de overheid** ten opzichte van Stichting Lezen Vlaanderen (SLV):

- De SLV is het platform en het kennis- en expertisecentrum inzake de leesbevordering in Vlaanderen
- De SLV legt een informatie- en documentatiecentrum aan over de leesbevordering, en beheert en onderhoudt het;
- De SLV stimuleert derden tot wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot het lezen, de leescultuur en de bevordering ervan. Zij onderhoudt contacten met vorsers en leesbevorderaars
- De SLV zorgt voor de verspreiding van onderzoeksbevindingen via congressen, studiedagen en publicaties, implementeert ze in haar werking en informeert de Vlaamse overheid regelmatig over deze materie;
- De SLV is voor de Vlaamse overheid het aanspreekpunt met betrekking tot het lezen en de leesbevordering, ook in de sectoren van de boeken en de media;

- De SLV brengt actoren en mediators uit de bibliotheeksector, letterensector, boekenvak, onderwijs en media samen rond leesbevordering;
- De SLV initieert en coördineert leesbevorderingsprojecten voor brede doelgroepen, kinderen zowel als volwassenen;
- De SLV is actief op het internationale forum, in het bijzonder Nederland en in het kader van de Nederlandse Taalunie. Ze staat in voor de verspreiding van Vlaamse expertise op het vlak van een internationale context.

In een volgende alinea wordt daaraan toegevoegd dat Stichting Lezen Vlaanderen om haar doelstellingen te realiseren jaarlijks de organisatie en de coördinatie op zich moet nemen van een aantal met name genoemde projecten, te weten de Jeugdboekenweek, de Voorleesweek, het Fahrenheit451-project, de Kinder- en Jeugdjury Vlaanderen en de coördinatie van “doelgroepgerichte auteurslezingen”.

Nochtans is de taak van Stichting Lezen beperkt tot een voornamelijk **mediërende rol**. Stichting Lezen ziet het niet als haar kerntaak podiumproducties of evenementen op te zetten. “De organisaties die dat doen (*ABC2004, Behoud de Begeerte, Zuiderzinnen,...* red.) doen dat goed en zorgen voor media-aandacht voor de literatuur. Stichting Lezen ziet het veeleer als haar opdracht om te werken aan langlopende acties die op (middel)lange termijn veranderingen teweegbrengen in de manier waarop we lezen, boeken en literatuur een plek vinden in de samenleving. (...) Waar wij volwassenen benaderen doen, wij dat in hoofdzaak door gelegenheid tot lezen te creëren en inspiratie te leveren voor een goede keuze van lectuur.”

De doelgroep waar Stichting Lezen voor werkt wordt in de jaarplanning als volgt beschreven:

“Het publiek zou men in zijn houding ten overstaan van het boekenaanbod op kunnen delen in lezers, aarzelende lezers en niet-lezers.

De eerste groep houdt van lezen, kent de weg in het boekenlandschap, weet zijn gidsen te vinden en heeft zijn voorkeuren. Wij veronderstellen dat velen van hen het bestaan van Stichting Lezen weten en de dienstverlening appreciëren.

De tweede groep bestaat uit mensen die overtuigd zijn van het belang van lezen en voorlezen, maar zij komen er onder tijdsdruk en bij gebrek aan kennis van het aanbod onvoldoende aan toe. Voor hen zijn onze leestips bestemd: op de Boekenbeurs, in Metro, op Gedichtendag, de citaatjes van de Leeszuil (een mobiele stand op beurzen en bij diverse gelegenheden) etc. Voor hen bouwen wij op diverse locaties waar mensen (gedwongen) wachten op de Leesplekken. Hun reacties en goede leeservaringen willen wij verzamelen en voeden op de site www.iedereenleest.be.

Tot de aarzelende lezers behoren ook een groot aantal kinderen en jongeren. Inventieve campagnes, het voorbeeld van enthousiaste, lezende volwassenen, lage drempels naar bibliotheek en boekhandel en een adequaat advies van de professionelen die daar

---

⁵¹ STICHTING LEZEN. *Jaarplanning en begroting 2005*, november 2004, blz. 3-25

werken, media-aandacht die het imago van boeken opfrist,... dat kunnen de wegwijzers en de mijlpalen zijn in hun leesleven. (Fahrenheit451, boekenzoeker, leestips in Metro, overzicht van andere leesbevorderende verenigingen...)"

Betekent dat dat de organisatie elk van deze doelgroepen met andere acties en strategieën benadert?

"Liever dan specifieke doelgroepen apart te benaderen wil Stichting Lezen ze in haar projecten betrekken. (...) De globale benadering van alle sociale lagen van de bevolking wordt ook in het Engelse *Bookstart* (boeken voor kinderen vanaf hun eerste levensjaar) programma aangegeven als een sterk punt. (...) Wij zullen er dan ook voor de vertaling van dit project naar Vlaanderen dan ook voor zorgen dat ook hier alle lagen van de bevolking dezelfde informatie krijgen. Bovendien zullen we erop toezien dat de aangeboden boeken niet een uitsluitend blanke samenleving uitbeelden. Los van etnische afkomst willen wij ook andere projecten liever niet op een te enge doelgroep toespitsen."

Deze opdeling van de lezergroep komt overeen met de vermelding van Jan Braekman (VCOB) dat in het leesbevorderingsbeleid de lezers worden opgedeeld in drie groepen: veel-lezers, nu-en-dan-lezers en nooit-lezers.

Gezien de organisatie voornamelijk op lange en middellange termijn werkt en geen afgebakende doelgroep heeft, is het moeilijker om de **criteria voor een beleidsevaluatie** op te stellen. Stichting Lezen meldt zelf de volgende criteria:

"Een hogere cultuurparticipatie op het terrein van de letteren en het boek zou men kunnen afmeten aan het feit dat meer mensen naar de bibliotheek gaan, boeken kopen, literaire manifestaties bijwonen en boekenbeurzen bezoeken. Met het oog op de efficiëntie van de activiteiten van Stichting Lezen zou je kunnen nagaan of meer scholen en bibliotheken deelnemen aan de Jeugdboekenweek, meer kinderen lid worden van de Kinder- en Jeugdjury, of er vaker voorgelezen wordt thuis en in de kinderopvang, of meer mensen de sites www.boekenzoeker.org en www.iedereenleest.be raadplegen en hoe zij over die ervaringen berichten."

Om de visie nog scherper te stellen, maakte Stichting Lezen een **manifest** op (bijlage 1). In dit manifest worden de kwaliteitscriteria, doelgroep, strategie, middelen en visie vertaald.

Uit het voorgaande en uit het manifest blijkt impliciet al dat Stichting Lezen geen visie hanteert van **hoge en lage cultuur**. Integendeel, de organisatie stimuleert **de omnivore visie** op de literaire cultuurparticipatie en stelde dit in 2005 ook uitdrukkelijk in een visietekst op de website⁵²:

"Wie leesbevordering zegt, denkt boeken. En daarmee raken we meteen de kern van de opdracht en van onze problematiek. Boeken genieten in onze samenleving immers in

meer dan één opzicht een dubbelzinnig imago. (...) Een boek is in de ogen van sommigen een elitair product. Geletterden tonen zich met boeken en prijzen ze soms in onbegrijpelijke bewoordingen aan. Lezen vraagt tijd en inspanning.

Maar het elitaire imago is wat bestoft geraakt. In de eenentwintigste eeuw moeten producten en merknamen cool en sexy zijn en, méér dan boeken, zijn nieuwe media en multigeletterdheid aan de orde van de dag. (...) Het ene boek is het andere niet en niets verschilt zozeer als twee lezers. Lezen en lezen is op zijn minst een dozijn. Wij lezen voor wetenschap en kennis, wij lezen voor nut en informatie, wij lezen voor ontspanning en lering, wij lezen voor literatuur en kunst, wij lezen voor inspiratie en meditatie, wij lezen voor confrontatie en herkenning, wij lezen ...”

Bovendien sluit de positieve benadering van het lezen aan bij de visie die tegenwoordig door de media gehanteerd wordt om het lezen te promoten: lezen is fijn, het moet geen moeilijke literatuur zijn om goed te zijn, het is aangenaam om erover te praten en lezers kunnen elkaar best zelf overtuigen om een bepaald boek te lezen. We zagen deze visie ook al in de visie van Mark Cloostermans en in de besprekingen over *The Big Read* en *Alles uit de Kast*.

Op de website van *Iedereen Leest* wordt niet expliciet melding gemaakt van deze uitgangspunten. In hoeverre de deelnemers deze visie ervaren, zal besproken worden in de interviews.

4.1.2 Leesbevordering vraagt om een netwerk

In 3.2.2 Leesbevordering in Vlaanderen: actoren en factoren zagen we al dat in Vlaanderen veel actoren rond leesbevordering werken, elk met eigen doelstellingen, doelgroepen en acties. Stichting Lezen betreft sommige van deze partners, m.n. het onderwijs, de bibliotheken, het boekenvak en de media steeds bij haar grote projecten.

4.1.3 Stichting Lezen op Europees niveau: Eu read⁵³

EU READ is internationaal platform voor lezen en leesbevordering, dat in 2000 werd opgericht. Samen met haar zusterorganisaties in Duitsland, Nederland, Italië, Zwitserland en Groot-Brittannië zoekt Stichting Lezen er naar uitwisseling van informatie en onderzoek naar nieuwe strategieën rond leesbevordering.

De visie van de organisatie laat zich als volgt samenvatten:

“Reading promotion is not just something that is “nice to have”. It is essential for a well-balanced and wellfunctioning society. Reading is a prerequisite for full participation in society and for orientation in today’s world with its diverse media culture. Conversely, a

---

⁵² Stichting lezen: www.stichtinglezen.be/info/doelgroep.html December 2005 (inmiddels verwijderd)

⁵³ EU-READ home page: <http://www.under-hardcover.de/euread/aboutus/index.html>

united Europe has to rely on responsible citizens who keep themselves informed and are prepared to engage critically with the information.”

De activiteiten van EU Read betreffen het organiseren van conferencies en lobbying bij politiek, industrie en handel. Het doel is om het netwerk rond leesbevorderaars te versterken en een sterk beleidskader op nationaal en internationaal niveau te creëren.

4.2 Het project *Iedereen Leest*

In de prille projectomschrijving van *Iedereen Leest* in 2004 ging het nog hoofdzakelijk om een filmproject. “[*Iedereen Leest* is] een internetproject waarbij lezers uitgenodigd worden een filmpje te maken waarin ze over een markante leeservaring berichten. Een selectie van de filmpjes wordt op de site www.iedereenleest.be aangeboden.

Sterkte:

- Aanbod van leesadvies door *peers*
- Lezers tippen lezers: grote emo-waarde
- Inspelen op publieksbelangstelling voor e-media
- Samenwerking met gratis krant Metro
- Lancering met spots op 11 regionale televisiezenders en grote affichecampagne

Ambitie:

- Site koppelen aan alle leesbevorderingsprojecten van Stichting Lezen en van andere leesbevorderaars
- Bereik van zeer gedifferentieerd publiek met een zeer breed aanbod

Dit project is gelanceerd op 29 oktober 2004.”⁵⁴

Er vonden ook verschillende structurele en tijdelijke acties plaats: Stichting Lezen ging een duurzaam samenwerkingsverband aan met de gratis krant Metro waarin elke maandag “de tip van de lezer” verschijnt, op gedichtendag werden boekjes uitgedeeld in stations, er kwam een leesbevorderingsproject op www.seniorennet.be, een experiment “Blind date met een boek” in de zomer van 2005 en op de cultuurmarkt (augustus 2005) organiseerde Stichting Lezen de activiteit “vertel me wat je leest”.

In het najaar 2005 ging *Iedereen Leest* onder een nieuwe vorm van start: mensen werden opgeroepen om hun boekentips op de website www.iedereenleest.be te plaatsen. Het project in deze vorm is een leesbevorderende publiekscampagne die zich in de eerste plaats richt op een volwassen publiek waardoor ze een redelijk unieke plaats inneemt in het Vlaamse leesbevorderingsnetwerk. Het doel is om een *community* rond lezers op te richten waarin de lezers een ambassadeursrol toegekend krijgen: lezers tippen lezers op de website⁵⁵. Het project bestaat tot op heden in die vorm. De actie ging op 27 oktober 2005 van start onder de noemer “Betragt met een Boek” waarbij een uitdeelactie van kleine boekjes werd georganiseerd en lezende treinreizigers beloond werden met een boekencheque. De treinreizigers werden aangespoord om hun boekentips op de website te plaatsen. De startdag kon genieten van een grote mediabelangstelling. De keuze voor de doelgroep van de treinreizigers is op z'n minst opmerkelijk en ongetwijfeld uniek als afbakening van culturele doelgroep in Vlaanderen. Nochtans waren er goede redenen om voor deze doelgroep te kiezen: de treinreizigers zijn voornamelijk volwassenen, de doelgroep is tegelijkertijd een breed en smal publiek dat behoorlijk

---

⁵⁴ STICHTING LEZEN. op.cit., blz. 13

trouw en vast is, de trein is een ideale plek om even tot rust te komen met een boek en grote publieke plaatsen als stations hebben een goede evenementswaarde⁵⁶.

De rol van de media bleef niet beperkt tot de start van het project. Op gerichte momenten in het jaar (bv. Valentijn, de zomer aan de kust, het culturele evenement De Nachten, ...) organiseert *Iedereen Leest* een brede publiekscampagne met de nodige mediabelangstelling op radio en televisie. Op die ogenblikken worden speciale boekjes uitgedeeld en heeft organisatie de kans om haar project aan een breed publiek bekend te maken. Op Valentijnsdag 2006 lanceerde Stichting Lezen ook een bijkomende activiteit van *Iedereen Leest*: lezers konden hun boekentips nu ook podcasten op de website.

Het doel is echter niet enkel om occasionele deelnemers aan te trekken maar ook om een *community* van lezers te creëren. Dit gebeurt voornamelijk door de structurele activiteiten maar ook door evenementen op gerichte ogenblikken. Onder de structurele activiteiten kunnen we voornamelijk de activiteiten in samenwerking met de mediapartners rekenen: elke zondagavond zendt Radio1 het boekenprogramma *Gulliver* uit waarop de "lezer van de week" zijn favoriete boek komt vertellen. De leestip wordt de dag nadien – mét foto van de lezer en de kaft van het boek - afgedrukt in Metro, de gratis verspreide krant, en de leestip verschijnt ook op de homepage van de website van *Iedereen Leest*. Naast Metro, Radio1 en de NMBS zijn ook cultuurweb en de regionale krant "Gazet van Deinze / Waregem / Tiel" structurele mediapartners.

---

⁵⁵ Voorstelling van *Iedereen Leest* op de Dag van de cultuurcommunicatie, 13 december 2005
www.cultuurnet.be/front/inhoud/detail.jsp?id=122547

⁵⁶ STICHTING LEZEN. Op.cit., blz. 13

5. Onderzoeksopzet

In dit onderzoek zullen achtereenvolgens de volgende aspecten van *Iedereen Leest* onderzocht worden:

- Het profiel van de website (wat wordt wel of niet aangeboden en op welke manier?) (inhoudsanalyse),
- Het profiel van de recensies (wat zijn de eigenheden van de recensies en op welke recensies wordt gereageerd en hoe?) (inhoudsanalyse),
- Ervaringen en verwachtingen van de deelnemers (welke verwachtingen en ervaringen hebben ze met de website, op welke manier participeren ze en welke interacties bestaan er met de andere deelnemers?) (diepte-interviews)

5.1 profiel van de website

Dit onderzoek peilt naar de opbouw van de website en naar de tools die gebruikt worden. Het onderzoek vertrekt vanuit een bestaande vragenlijst “Quality principles for cultural websites: a handbook” en gedeeltelijk van de checklist voor websites opgesteld door Dirk Kenis in “Theorie en praktijk van een kennisweb. Theoretische beschouwingen bij de implementatie van een praktijkgemeenschap. Discussiepaper – versie januari 2003⁵⁷”.

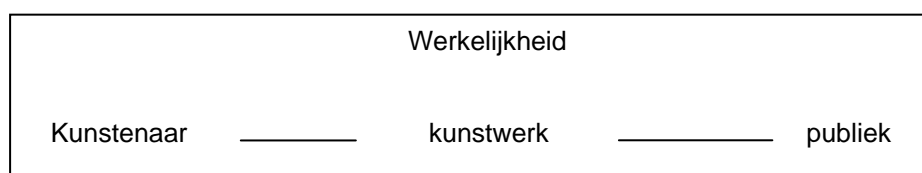
5.2 Onderzoek van de recensies

5.2.1 literatuuronderzoek: verschillende rollen van de recensent en criteria voor recensies

Iedereen Leest heeft niet de bedoeling om een recensie-site te creëren. Men wil wél dat lezers vertellen over hun leeservaring en hun leesplezier aan elkaar overdragen. Daarin verschillen de bijdragen op de website van de klassieke recensies, zowel in de rol / de plaats van de recensent als in de opbouw en inhoud van de recensies. In dit beknopte literatuuronderzoek gaan we na wat de traditionele rol van de recensent en de traditionele opbouw van een recensie is. Wanneer we daar een beter zicht op hebben, kunnen we de eigenheid van *Iedereen Leest* beter schetsen.

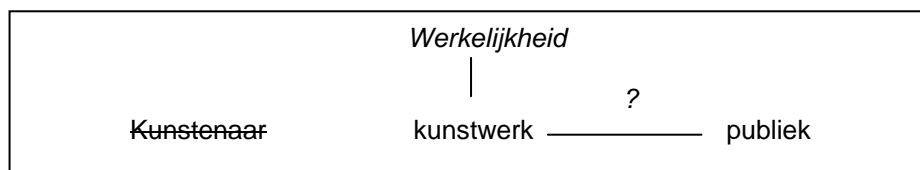
5.2.1.1 de rol van de recensent

De traditionele recensent bevindt zich op het knooppunt tussen drie groepen betrokkenen bij een boek, nl. het publiek, het boekenvak en de auteur. Wam de Moor stelt dit schematisch als volgt voor:

Bij *Iedereen Leest* is dat niet het geval. De lezers verhouden zich niet tot de kunstenaar. Ze schrijven enkel over hun relatie met of hun beleving van het boek. Of ze ook een relatie onderhouden met het publiek waarvoor ze schrijven, moet blijken uit de interviews. Het kan zijn dat men dit publiek voor ogen houdt bij het schrijven van een bespreking door bv. de schrijfstijl aan te passen, een bepaald jargon wel (of juist niet) te gebruiken, hun boekenkeuze aan te passen aan de doelstellingen van de website enz. Het kan ook zijn dat de lezers hier helemaal geen rekening mee houden.

Als we het bovenstaande schema aanpassen aan *Iedereen Leest*, krijgen we het volgende:

Bij *Iedereen Leest* wil men niet zozeer recensenten creëren, dan wel lezers aan het woord laten. Want hoewel lezen op het eerste zicht een passieve bezigheid kan lijken, kent J. F. Vogelaar in "Speelruimte. Vier lezingen over kritiek en essay lezen en schrijven"⁵⁸ geen passieve rol toe aan de lezer. Integendeel, lezen is voor hem een zeer actieve en creatieve bezigheid.

"Lezen begint als spel. (...) Lezen blijft ook een spel, is mijn stelling: de lezer speelt de tekst en voert hem uit – lezen is daarom een kunst, een uitvoerende kunst, evengoed als schrijven een activiteit. Een uitvoerende lezer is een reflecterende lezer, een herlezer; als hij een boek herleest komt de lezer in de positie van de schrijver, of laat ik zeggen: hij begeeft zich op het terrein van het schrijven, waar de lezer aan een ander avontuur begint dan dat van het gewone, passieve, zich overgeevende lezen. En onvermijdelijk begint de lezer, al is het maar voor zichzelf, te schrijven, desnoods alleen maar in de lucht of op water, maar in elk geval in zijn hoofd: hij wordt een medeplichtige lezer."

Zoals we in het schema zagen, onderhoudt de recensent van *Iedereen Leest* dus vooral een relatie tot het boek. Hoe deze dialoog tussen lezer en boek tot stand komt vertelt Vogelaar ook:

"De lezer communiceert met de tekst maar dat is maar in beperkte mate een dialoog, want van de tekst hoeft hij geen wederwoord te verwachten. Eerder is het zo, dat de lezer een dialoog tot stand brengt tussen het ene boek en het andere dat hij leest, en tussen de leeservaringen en andere ervaringen.

Het instrument dat de lezer als uitvoerend kunstenaar bespeelt is zijn leesvermogen. (...) Het woord ervaring – leeservaring, esthetische ervaring – is daarbij van groot belang. (...) [Het zal] vaak zo zij dat de betekenis ervan, zowel in de objectieve betekenis als wat ze voor de persoon zelf betekenen, pas tot hen doordringt in de herinnering; wanneer ze gebeurtenissen herbeleven en misschien vaak pas voor het eerst echt beleven. (...) De lezer splitst zichzelf in een passief belevende, consumerende lezer en een actieve, reflecterende verterende verwerkende, nieuwe ervaringen verwervende en formulerende stereo-lezer."⁵⁹

⁵⁷ KENIS (D.) *Theorie en praktijk van een kennisweb. Theoretische beschouwingen bij de implementatie van een praktijkgemeenschap*. Discussiepaper – versie januari 2003

⁵⁸ VOGELAAR (J. F.) *Speelruimte. Vier lezingen over kritiek en essay lezen en schrijven*. Perdu, Amsterdam, 1991, blz. 6

⁵⁹ VOGELAAR (J. F.) Op. cit., blz. 18-19

Een recensent is verplicht om zich aan het te bespreken boek te houden, hij is vaak gebonden aan de actualiteit in het boekenvak en moet informeren, vergelijken en beoordelen (zie verder bij de criteria). Deze kenmerken komen niet overeen met de kenmerken van de lezers op *Iedereen Leest*. Maar er zijn nog andere rollen waarin men boeken kan bespreken. We nemen ze even door⁶⁰:

- Journalistieke kritiek: deze werd hierboven al besproken en wordt verder uitgebreider besproken.
- Het wetenschappelijk literatuuronderzoek gaat uit van andere normen: reflectie, objectiviteit, controleerbaarheid en herhaalbaarheid. Men probeert de werken te plaatsen binnen de kenmerken van kunststromingen. Voornamelijk docenten en studenten wijden zich aan het wetenschappelijk literatuuronderzoek.
- De literatuurkritiek daarentegen vertrekt meer uit de beleving, de subjectiviteit, intuïtie en uniciteit. Dit is een zaak van lezers en schrijvers.
  - Een essayist kan een boek tot aanleiding nemen, maar is er niet aan gebonden. Hij maakt, met het boek als aanleiding, een geestelijke oefening waarin hij zijn eigen taalkundige behendigheid uitdrukt. Daardoor heeft hij veel meer bewegingsvrijheid dan een recensent.
  - Algemene literatuurbeschouwers beschikken niet over een methode om de intrinsieke eigenschappen van een werk eenduidig te identificeren. Men doet zijn uitspraken op basis van een algemene literaturopvatting: denkbeelden over de aard en de functie van het gelezen boek.

Het is duidelijk dat de gewone lezer die over zijn boeken vertelt tot de laatste categorie behoort. Hij baseert zich daarvoor niet op een vaststaande methode en wordt niet geleid door normen die door het journalistieke vak worden opgelegd.

Tot slot: eender op welke manier er over boeken gepreut wordt, het belangrijkste is dát erover gesproken wordt. “Zonder literatuur geen discussie, zonder discussie geen literatuur”, schreef Vogelaar⁶¹.

5.2.1.2 de criteria voor de opbouw van een recensie

Het lijkt ons interessant om concreet te bekijken aan welke criteria de besprekingen op *Iedereen Leest* voldoen zodat we, alvorens de interviews te doen, een zicht hebben op de eigenheid van de website. Hoewel we hierboven schetsten dat de besprekingen niet voldoen aan de normen van de journalistieke of wetenschappelijke literatuurbeschouwing, zullen we de besprekingen wel toetsen aan de criteria voor een journalistieke recensie. We doen dit omdat

- Deze criteria het meest eenduidig beschreven werden en dus handig toegepast kunnen worden.

---

⁶⁰ DE JONG (M. J. G.) *Over kritiek en critici. Facetten van de Nederlandstalige literatuurbeschouwing in de twintigste eeuw*. Literatuur in zicht 2, Lannoo, Amsterdam, blz. 8-11

JANSSEN (J.) *In het licht van de kritiek. Variaties en patronen in de aandacht van de literatuurkritiek voor auteurs en hun werken*. Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor, KUB, Hilversum, 1994, blz. 10

⁶¹ VOGELAAR (J.F.) *Op.cit.*, blz. 28

- We dan meteen kunnen besluiten in welke mate de besprekingen op de website afwijkend (dan wel overeenkomstig) zijn met de recensies in kranten en weekbladen.

Het literatuuronderzoek rond literaire kritiek zoekt een antwoord op de vraag welke typering van boekbesprekingen er bestaan en welke criteria bepalend zijn om deze besprekingen, in dit werk ook wel “recensies” genaamd, te typeren. Door deze criteria in kaart te brengen maken we een schema op dat de onderzoeksprocedure bepaalt om de eigenheid van de boekbesprekingen van *Iedereen Leest* te kunnen achterhalen. De hier beschreven neerslag van dit literatuuronderzoek behandelt dus niet zozeer de theoretische beschouwingen rond literaire kritiek maar wel de praktische criteria om een bespreking te kunnen beoordelen. Twee werken bleken uiterst interessant in dit opzicht: het proefschrift van M. Janssen aan de KUB (Hilversum) “In het licht van de kritiek. Variaties en patronen in de aandacht van de literatuurkritiek voor auteurs en hun werken” en “De kunst van het recenseren van kunst” door Wam De Moor.

Wat zijn recensies?

Een belangrijke eerste opmerking is dat er geen vaststaande objectieve manier bestaat om een literair werk te bespreken. M. Janssen stelt dit als volgt: “Elke criticus doet zijn uitspraken op basis van een literaturopvatting: een verzameling normatieve denkbeelden over de aard en functie van literatuur evenals een verzameling definities van teksteigenschappen en literaire technieken (procédés) waardoor de tekst geacht wordt bepaalde effecten op de lezer te hebben”. Nochtans bestaat er in de literaire kritiek vaak overeenstemming tussen de verschillende recensenten over de kwaliteit en het belang van een werk. Er moeten dus toch bepaalde vaststaande criteria zijn die aan de basis van dat oordeel liggen.

1. Criteria bij de selectie om een werk te bespreken:

1.1 literaire (intrinsieke) criteria:

De schrijfstijl, de artistieke waarde van het werk

Tegenwoordig geldt in de literatuurkritiek nogal sterk de opvatting dat een tekst op de intrinsieke eigenschappen moet beoordeeld worden en niet op de buiten-literaire criteria⁶². Dit is niet steeds het geval geweest, in eerdere perioden golden andere opvattingen, waarin niet zozeer de tekst zelf voorop stond, als wel de werkelijkheidsgetrouwheid van een werk, het morele en opvoedende gehalte ervan of de bijzondere gaven van de auteur. “De huidige “autonomistische” literaturopvatting legt het primaat bij de tekst en beschouwt de persoonlijke leeservaring als maatstaf voor de kwaliteit ervan.”

1.2 buiten-literaire (extrinsieke) criteria

---

⁶² JANSSEN (M.) Op. cit., blz. 27

We verstaan hieronder bv de reputatie van een schrijver, reputatie van een uitgeverij. Deze zaken (punten 1.2 tot 1.5) zijn niet onderzoekbaar volgens de gehanteerde methodiek en zullen dus niet in acht genomen worden. Voor de volledigheid sommen we ze wel even op:

1.3 Oorspronkelijkheid van een werk of het gebrek daaraan

“Hoe verhoudt een werk zich tot eerder en ander werk?”

1.4 Actualiteitswaarde van het werk

Is het een nieuw en veelbesproken werk? Is er sprake van een herdruk?

1.5 afstemming op de belangstelling van de lezers:

bv eerder kiezen voor verhalend proza en werk van Nederlandstalige of Vlaamse auteurs.

2. criteria om recensies te beoordelen⁶³:

De recensent moet de achtergrond van het boek kennen én moet in een persoonlijke stijl een beargumenteerde tekst kunnen opstellen die de lezers kan overtuigen van zijn oordeel. Deze criteria zullen de basis vormen van de inhoudsanalyse.

2.1 De inhoud van de recensie

Hier gaat men op zoek naar datgene dat de aandacht van de criticus heeft.

2.2 De schrijfstijl

Hoe wordt de recensie geschreven: wordt er gebruik gemaakt van beelden of is het eerder een wat saaie opsomming van gebeurtenissen? Houdt de recensent de aandacht van de lezer vast? Is het meteen duidelijk wat zijn oordeel zal zijn of blijft dit vaag in de recensie?

2.3 de globale opbouw

Is er een introductie en een afronding? Spelen bepaalde beelden door in de hele recensie? Komt de recensie over als één geheel?

2.4 Het oordeel

Is het persoonlijke oordeel duidelijk? Is het beargumenteerd?

Wam de Moor stelt dat een beoordelaar verschillende soorten argumenten kan gebruiken om zijn oordeel te staven. Deze criteria gelden niet enkel voor literaire kritiek, maar “zijn geldig gebleken voor alle recensiegenres, uiteraard soms in meerdere soms in mindere mate”.⁶⁴ Vermits we deze argumenten overnemen in het onderzoek, worden ze hier verder uitgewerkt:

- Emotionele argumentatie:

---

⁶³ DE MOOR (W.) Op. cit., blzn. 26 - 68

⁶⁴ DE MOOR (W.) Op. cit., blz. 46

Het oordeel wordt gevormd door de vraag of het werk de lezer de gelegenheid geeft zich te vereenzelvigen met of juist af te zetten tegen het werk. Deze argumenten komen tot uiting in uitdrukkingen als “aangrijpend”, “spannend”, “word er niet warm van,”...

- Mimetische argumentatie:

Deze argumenten tonen de overeenkomsten aan tussen de inhoud van het boek en de werkelijkheid. Ze worden ook “realistische” argumenten genoemd.

- Morele argumenten:

De morele argumenten verwijzen vooral naar de inhoud van het boek en bijna niet naar de vorm. De vraag is of het werk bewonderd of veroordeeld moet worden in de maatschappelijke context.

- Structurele of esthetische argumenten:

De structurele of esthetische argumenten verwijzen dan weer specifiek naar de vorm van het boek. Is er eenheid in het boek? Wat is de literaire kwaliteit? Hoe worden de personages uitgewerkt? ...

- Intentionele argumenten:

Deze argumentatie komt voornamelijk voor in de beeldende kunst en bij muziekrecensies. Ze kunnen eventueel ook in literaire besprekingen voorkomen wanneer de intenties van de auteur besproken worden en de beoordeling van het slagen daarin. (Dit is discutabel)

- Vernieuwings- en traditie-argumenten:

Hier bespreekt men de mate van oorspronkelijkheid van het werk. In welke mate maakt de auteur zich los van het gangbare model/ van zijn voorgangers/ meesters?

2.5 lengte van de recensie:

Uit een onderzoek op basis van krantenrecensies⁶⁵ bleek dat enkel recensies van meer dan 1300 woorden goed bevonden werden. Vermits op de website *Iedereen Leest* voornamelijk korte recensies staan, is het interessant na te gaan hoeveel woorden deze recensies tellen

3. Schema om de recensies inhoudelijk te analyseren

Voorgaande bemerkingen, het beoordelingsschema van W. De Moor en een eerste onderzoek naar de recensies op de website leiden ons tot volgend schema waaraan de besprekingen *op Iedereen Leest* kunnen getoetst worden. Men kan opmerken dat niet alle hierboven vermelde criteria onderzocht worden. Deze keuze werd gemaakt omdat uit een eerste onderzoek bleek dat de meeste recensies zeer kort zijn. Het heeft in die gevallen weinig zin om onderzoek te voeren naar de schrijfstijl en de opbouw (inleiding en afronding) van de recensie. In plaats van de schrijfstijl te onderzoeken werd wél gepeild naar persoonlijke boodschappen van de recensent.

---

⁶⁵ DE MOOR (W.) Op. cit., blz. 41

5.2.2 selectie van recensies

In een eerste selectie worden de volgende recensies geselecteerd:

- de 50 eerste recensies sinds 27 oktober 2005
- de laatste 50 terug te tellen van 21 december 2006

Deze recensies worden teruggevonden via de zoekopdracht "boeken zoeken". Dan kan men de keuze maken tussen zoeken op titel, auteur, categorie, mood, lezer of niets. Als men niets invult en op "zoek" drukt, krijgt men de volgorde waarin de recensies verschenen zijn. Op die manier werden op 21 december 2006 de 50 laatste nieuwe recensies gevonden. Door terug te klikken tot op de recensie die op 27 oktober 2005 op de eerste plaats stond, kan het ijkpunt gevonden worden vanwaar de eerste 50 recensies kunnen opgespoord worden. Vóór 27 oktober 2005 werden door de organisatie immers ook al enkele recensies ingevoerd om van bij de start van het project een basisdatabase aan de bezoekers te kunnen aanbieden.

In een tweede moment worden ook de recensies met 5 of meer reacties geselecteerd. Het toevoegen van de recensies met 5 of meer reacties lijkt ons interessant om te bekijken of lezers reageren op de titel van het boek, op de schrijfstijl, op de categorieën waar de recenseur het onder indeelde, en of er interactie plaatsvindt tussen de reacties en de recensent of tussen de reacties onderling.

5.2.3 onderzoek: Methodologie

In een eerste moment worden de geselecteerde recensies (139) gescreend op de kwantitatieve gegevens: hoeveel woorden telt de recensie? Hoeveel reacties zijn erop gekomen? Deze gegevens werden ingevoerd in een tabel.

Nadien wordt overgegaan tot de kwalitatieve inhoudsanalyse op basis van het schema van de criteria dat werd opgesteld. Andere gegevens die teruggevonden worden maar niet in een criterium van het schema passen, worden ook opgenomen.

Drie onderzoeksvragen liggen aan de basis van deze inhoudsanalyse:

- 1 Welke kenmerken omschrijven de boekbesprekingen op de website?
- 2 Is er een evolutie in de recensies merkbaar (vergelijking tussen de eerste 50 en de laatste 50 recensies)?
- 3 Welke redenen kunnen verklaren dat op sommige recensies veel meer wordt gereageerd dan op andere?

Een aspect dat niet onderzocht wordt in de inhoudsanalyse van de recensies is hoe de recensent de keuze maakte om precies dit boek te bespreken. We werken deze kwestie verder uit in de diepte-interviews.

5.3 diepte-interviews: interactieproces op de website en verwachtingen en ervaringen van de participanten

onderzoeksvragen:

De gegevens uit de inhoudsanalyse van de besprekingen op de website dienen als basis voor een diepte-interview met enkele participanten.

Volgende topics worden daarin verder onderzocht:

- Algemene vragen naar de ervaring van de deelnemer met het project / de website
- Besprekingen lezen: wanneer doet men dit en waarom?
- Zelf boeken bespreken: Welke criteria bepalen de keuze van de deelnemer om een werk al dan niet op de website te bespreken? Hoe ervaart men dit?
- Reacties: Welke criteria bepalen de keuze van de deelnemer om al dan niet te reageren op een bespreking op de website? Hoe ervaart men het om reacties te krijgen op de eigen bespreking?
- Welke interactieprocessen kan men opsporen tussen de deelnemers onderling en tussen een deelnemer en de website (het project)? Welk interactieproces is wenselijk?

Selectie van de geïnterviewden:

De oorspronkelijke bedoeling was om met selecte steekproeven te werken. Deze opzet is niet geslaagd. De oorspronkelijke opzet en de verklaring voor het niet-slagen hiervoor wordt verder uitgewerkt in "6.3.1 interviews met de participanten: inleiding".

Uiteindelijk werden 8 personen geïnterviewd. Op basis van deze 8 interviews kunnen we niet, zoals in een kwantitatief onderzoek, nagaan hoe vaak bepaalde visies of ervaringen voorkomen, maar kunnen we al wel een overzicht geven van de verschillende verwachtingen en ervaringen met de website.

6. Resultaten

6.1 Profiel van de website

6.1.1 inleiding

Het is in dit deelonderzoek niet de bedoeling om de kwaliteit van de website te beoordelen of technische details op te sporen. Wel willen we op zoek gaan naar de eigenheden van de website *www.iedereenleest.be*. Op welke manier wordt het project vorm gegeven in de website?

Om het onderzoek te structureren werd gebruik gemaakt van twee bestaande vragenlijsten:

“Quality principles for cultural websites: a handbook” (zie bijlage 2)

De checklist voor websites opgesteld door Dirk Kenis in “Theorie en praktijk van een kennisweb. Theoretische beschouwingen bij de implementatie van een praktijkgemeenschap. Discussiepaper – versie januari 2003⁶⁶ (zie bijlage 3).

Deze vragenlijsten werden, gezien het opzet van het deelonderzoek, niet rigoureus gevolgd. Ze boden slechts een kader om het onderzoek op te baseren.

6.1.2 Resultaten

Doel en inhoud van de website

Er werd op voorhand duidelijk nagedacht over het doel van de website. Deze beperkt zich tot het project *Iedereen Leest*, wat voorkomt dat er teveel overbodige informatie aangeboden zou worden. Voor alle bijkomende informatie (bv. missie, medewerkers, enz.) kan men terecht op de website van Stichting Lezen. Deze website is gemakkelijk bereikbaar via de link in de linkerkolom die op elke pagina zichtbaar blijft, en via de home page waar onderaan Stichting Lezen expliciet vermeld wordt als organisator van de website.

Het doel en de aard van de website worden meteen duidelijk door het gebruik van de projectnaam in de URL (*www.iedereenleest.be*)

De linkerkolom, die op elke pagina behouden blijft, bevat de inhoudslijst van de verschillende aspecten waaruit het project bestaat:

- *Iedereen Leest* (home page)
- *Nieuwe boeken*: de laatst toegevoegde boeken
- *Boeken zoeken*: voor wie een boek wil opzoeken
- *In the mood*: voor wie een boek wil opzoeken op basis van een bepaalde gemoedstoestand
- *Ik lees ook*: mensen kunnen zelf een bespreking toevoegen aan de website
- *Lezers in beeld*: lezers worden in beeld gebracht met een foto
- *Iedereen podcast*: recent werd een podcast toegevoegd
- *Leesgroepen*: ook leesgroepen kunnen zich bekend maken op de website of boeken aanraden die zeer geschikt zijn voor leesgroepen.
- *Stichting lezen*: de link naar de moederorganisatie

Effectiviteit en gebruiksvriendelijkheid:

Door de aard van de website, het aanleggen van een database van besprekingen, is er niet snel een risico om veel verouderde informatie op de site te hebben. Bovendien wordt de website regelmatig geüpdatet. Zo werden tussen oktober 2005 en december 2006 een rubriek “leesgroepen” en een podcast toegevoegd.

Wat betreft de gebruiksvriendelijkheid, blijkt dat alle hyperlinks correct werken en dat de pagina's snel worden gedownload, de “back”-knop werkt naar behoren en de pagina's verspringen wanneer dat gevraagd wordt. Verder blijft de home page ook steeds bereikbaar dankzij de knoppen in de linkerkolom. Dankzij deze logische en eenvoudige structuur wordt het gebrek aan een site map niet als een gemis opgevat. Er is voor de ganse website geen zoekfaciliteit voorhanden. Deze bestaat wel voor de hoofdactiviteit van de website, nl. het opzoeken van boeken. Men kan zoeken op titel, auteur, categorie (52 categorieën), mood (42 soorten) of d.m.v. een zoekterm. Dit opzoeken van boeken kan vanop verschillende onderdelen van de website: op de home page, bij “nieuwe boeken”, en bij “boeken zoeken”. Tot slot is er ook geen mogelijkheid om vragen te stellen aan de webmasters. Via een indirecte weg, door te surfen naar de website van Stichting Lezen, kan men wel contact opnemen met de medewerkers van *Iedereen Leest*.

6.2 Onderzoek van de recensies

Drie onderzoeksvragen liggen aan de basis van deze inhoudsanalyse:

1. Welke kenmerken omschrijven de boekbesprekingen op de website?
2. Is er een evolutie in de recensies merkbaar (vergelijking tussen de eerste 50 en de laatste 50 recensies)?
3. Welke redenen kunnen verklaren dat op sommige recensies veel meer wordt gereageerd dan op andere?

De eerste twee onderzoeksvragen worden in het volgende deel gelijktijdig besproken

6.2.1 resultaten: kenmerken van de besprekingen en vergelijking tussen de eerste en de laatste 50

In het eerste moment van selectie werden 100 recensies geselecteerd, nl. de eerste en de laatste 50 die toegevoegd werden aan de website in de periode van 27 oktober 2005 tot 21 december 2006. In een tweede selectiemoment werden de recensies geselecteerd waarop minstens 5 reacties van andere lezers kwamen. Dat zijn er 43.

---

⁶⁶ KENIS (D.) Op. cit.

Wanneer uit de 143 geselecteerde recensies de dubbele verwijderd worden geeft dit een onderzoekseenheid van 139 recensies. Dit is 8,5% van het totaal aantal recensies op de website. (1637). Deze 139 recensies werden geschreven door 115 verschillende recensenten.

De criteria:

1. Aantal woorden

Het eerste dat opvalt bij de boekbesprekingen op *Iedereen Leest* is de lengte van de besprekingen. Deze zijn doorgaans kort tot zeer kort. De kortste recensie telt 13 woorden, de langste slechts 336. Het gemiddelde aantal woorden is 109.

De kortste recensie: (13 woorden)

De sirenen van Titan (Kurt Vonnegut)

Intelligent, chockerend (sic), grappig, ontroerend fantasieverhaal. Leest als een goeie film. Zeker een aanrader!

Tussen de eerste en de laatste 50 recensies die onderzocht werden, is een opmerkelijke stijging van het gemiddelde aantal woorden op te merken: De eerste 50 besprekingen bevatten gemiddeld 86 woorden, de laatste 50 gemiddeld 140 woorden. De kortste recensie van de laatste 50 bevat 54 woorden t.o.v. 13 in de groep van de eerste 50 recensies.

Statistics: per selectie categorie

	Eerste 50 recensies	Laatste 50 recensies	Recensies met meeste aantal reacties	Alle recensies
N	50	50	39	139
Mean	86,02	139,78	98,31	108,81
Range	235	282	239	323
Minimum	13	54	23	13
Maximum	248	336	262	336

2. Aantal reacties

Op 69 van de 139 besprekingen kwam geen reactie. Dat is 50% van de gevallen. Deze berekening geeft echter een vertekend beeld door de categorie "recensies met de meeste reacties".

Als we enkel de 100 andere recensies beschouwen, nl. de 50 eerste en de 50 laatste besprekingen, dan waren er 33 recensies die één of meerdere reacties mochten ontvangen. Het totale aantal reacties die deze 100 recensies mochten ontvangen, is 81. Dat betekent gemiddeld 0,8 reactie per recensie.

Het aantal reacties dat op de recensies werd geschreven, opgedeeld volgens de categorie van selectie:

- Bij de eerste 50 recensies kwam op 31 recensies een reactie (62%). Het aantal reacties varieerde sterk: 13 recensies kregen 1 reactie, anderzijds kreeg 1 recensie 8 reacties. Het totale aantal reacties op de eerste 50 recensies bedroeg 79, of gemiddeld 1,6 per bespreking.
- Bij de laatste 50 geselecteerde recensies kwamen op slechts 2 recensies reacties (4%), iedere keer 1 reactie. Het totale aantal reacties op de laatste 50 recensies bedroeg dus 2 of 0,04 reactie per bespreking.
- De recensies die geselecteerd werden op basis van hun hoge aantal reacties (minimum 5 reacties), kregen voornamelijk 5 en 6 reacties. 2 recensies kregen meer dan 20 reacties, m.n. 23 en 24 reacties. Het gaat hier over de *Da Vinci Code* van Dan Brown en *De schaduw van de Wind* van Carlos Ruiz Zafón, twee bestsellers uit 2004, wat waarschijnlijk een sluitende verklaring is voor hun hoge aantal reacties.

selectie op basis van aantal reacties

Aantal reacties		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	23	24	totaal
selectie recensie op basis van	eerste 50	19	13	6	3	5											54
	laatste 50	48	2														2
	5 of meer reacties						15	8	1	3	5	1	1	3	1	1	303
	eerste 50 én 5 of meer reacties						1	2		1							25
Totaal per aantal reacties		67	15	6	3	5	16	10	1	4	5	1	1	3	1	1	
Totaal reacties		0	15	12	9	20	80	60	7	32	45	10	11	36	23	24	384

Op het eerste zicht zou men stellen dat het aantal reacties op de recensies spectaculair gedaald is sinds de beginperiode. Deze conclusie moet echter gerelativeerd worden.

De reacties op besprekingen worden erg verspreid in de tijd toegevoegd. Het is dus niet zo dat er méér reacties binnenlopen op het ogenblik dat de recensie gepubliceerd wordt. Mensen lezen blijkbaar eerst het boek alvorens ze een reactie toevoegen en dit gebeurt dus meestal pas enkele weken of maanden na de publicatie van de recensie. De eerste recensies hebben bijgevolg meer tijd gekregen om reacties te verzamelen.

Bovendien neemt het aantal besprekingen sterk toe. In de beginperiode stonden er slechts een 100-tal besprekingen op de website, intussen zijn dat er meer dan 1600. Het aantal besprekingen waarop gereageerd kan worden is dus ook uitgebreid, waardoor er een verspreiding optreedt van de reacties.

3. De inhoud van de recensie⁶⁷

korte inhoud of beschrijving van de thema's en vermelding van het genre

⁶⁷ grafieken en statistieken: zie bijlage

De variabele “korte inhoud of beschrijving” gaat na hoeveel recensies een beschrijving geven van de inhoud van het boek. Indicatoren voor deze variabele zijn o.m. het vermelden van de naam van het hoofdpersonage, van de plaats en tijd van het gebeuren, een beschrijving van de belangrijkste gebeurtenissen of van de thema's waarrond het boek is opgebouwd.

In 65 % van de recensies gaat de lezer over tot een beschrijving of korte inhoud van het boek. Bijvoorbeeld:

I.M. (Conny Palmen)

I.M. staat voor In Memoriam, In margine en voor Ischa Meijer natuurlijk. Het is deze drievoudige woordspeling die de roman groter maakt dan de voor de hand liggende autobiografie. I.M. vertelt postuum over een liefde waarvan je hoopt ze nooit te vinden, want zo dronken makend als zij is, zo ontnuchterend is ze. I.M. gaat over een volledige devotie die omslaat in een nooit palliatieve, altijd aanwezige fantoempijn. Wie wil hebben wat Conny en Ischa hadden, heeft nog nooit echt liefgehad. Nooit echt. Ischa Meijer, altijd In Memoriam, nooit In Margine.

Portnoy's klacht (Philip Roth)

Hét boek van de gedoodverfde Nobelprijswinnaar Philip Roth dat de tand des tijds zal doorstaan. Alexander Portnoy graaft in deze hilarische monoloog diep in zijn eigen neurotische ziel, op zoek naar de bron van al zijn problemen. Roth hanteert voor het eerst zijn vertrouwde thema's: joods zijn in Amerika, jezelf ontvoogden van de beperkingen die je omgeving je oplegt, de wanhopige zoektocht naar liefde -en dan vooral naar seksuele bevrediging. Laat Freud in het boekenrek staan en lees in de plaats daarvan Portnoy's klacht; veel trefzekerder en oneindig veel grappiger.

Voor deze variabele vinden we geen grote verschillen weer tussen de eerste en de laatste 50 recensies. In respectievelijk 54% en 68% van de gevallen vermeldt men een korte inhoud of beschrijving. Deze cijfers verschillen onderling niet sterk én ze wijken niet sterk af van het gemiddelde van alle recensies (65%).

Opvallend is dat 49 recensies (35%) geen enkele beschrijving geven van het boek of van de thema's die erin besproken worden. Deze recensies beschrijven meestal slechts de emoties die het boek oproepen of de persoonlijke leeservaring (Zie verder). Sommige recensies beschrijven de inhoud van het boek niet maar geven wel een aanwijzing:

- “om kinderen voor te lezen”
- “over gezondheid in de breedste zin”
- “fantasierhaal”
- “thriller”
- “uitstekend geschiedkundig boek”
- “klassieker, tussen naturalisme en folklore”
- “gedichten rond het alfabet”

De reden voor het niet-vermelden van korte inhoud of beschrijving van het boek ligt in sommige gevallen voor de hand: een kleine minderheid van de recensies handelt over kook- of kinderboeken. Voor kinderboeken zijn andere aspecten van het boek meestal belangrijker dan de inhoud van het verhaal: bijvoorbeeld de illustraties en de mogelijkheid tot interactief voorlezen.

Bijvoorbeeld:

Vossenjacht (Sven Nordqvist)

Sven Nordqvist heeft een prachtige schrijfpens, idem ditto (sic) tekenpens. Dit is het boek bij uitstek om kinderen voor te lezen. Eénmaal voorlezen volstaat niet, ze vragen er steevast naar. Dag na dag. Prachtige tekeningen en een verhaal met een verrassend plot. Die Sven Nordqvist heeft het talent om klein en groot te boeien.

Maar de kinder- en kookboeken vormden slechts een kleine minderheid van de onderzochte recensies.

In de meeste gevallen waar een beschrijving of korte inhoud ontbreekt, blijft het voor de lezer die het boek niet kent, vaak onduidelijk of dit boek een fictie- of non-fictie boek is of voor welke lezersgroep hij bedoeld is.

Voorbeelden:

Denken als de dieren (Temple Grandin)

Een boek dat mij anders naar de wereld doet kijken, nl. door de ogen van een autistische persoon, en (bij benadering natuurlijk) door de ogen van een koe, een hond, een kip... Wetenschappelijk verantwoord en toch nooit saai. Ik ben er bijna mijn uitstapstation door voorbijgereden...

De Trap (Jef Geeraerts)

Intrigerend, spannend, wel in de lijn zoals zijn andere boeken over deze 2 inspecteurs, maar dat vind ik juist goed dat men ze als het ware begint te kennen.

Onderweg (Jack Kerouac)

Ik zit voorlopig nog maar halverwege het boek, maar ik geniet van iedere zin (ik ben de engelse versie aan het lezen). Het lijkt alsof Kerouac aan iedere zin uren heeft gesleuteld om te komen tot een geheel waarin de woorden dansen over de regels en iedere zin me verder meesleurt in het verhaal. Ik word er zowaar lyrisch van :-).

Sommige van de recensies beschrijven de korte inhoud niet, maar geven wel een aanduiding van het genre van het boek.

Genre:

In 55 recensies wordt het genre van het boek expliciet vermeld. Dit is 40% en ook eerder weinig. De vermelding bestaat meestal uit een genre-aanduiding in één woord: "epos", "horrorverhaal", "fantastische detective", "kroniek", "geschiedschrijving", "autobiografie", "kinderboek", "kookboek", "detective".

Het genre kan ook minder expliciet vermeld worden nl. door middel van een ruimere omschrijving. In deze gevallen is het onderscheid met de vorige variabele (de aanwezigheid van een korte inhoud of beschrijving van het boek in de recensie) minder duidelijk.

Bijvoorbeeld:

"*De Helaasheid der Dingen* is een sappig vertelsel dat helaas waar is" (De Helaasheid der dingen)

"spannende en romantische liefdesroman met een hoog kasteelgehalte" (Het meisje in de rode jurk)

“superleuke chiclit” (Heisa in Venetië)

Ook wat de vermelding van het genre betreft zijn er geen significante verschillen tussen de eerste en de laatste recensies. In beide gevallen vermeldt 48% van de recensies een genre. Het grote verschil ligt bij de recensies met de meeste reacties waar slechts 18% het genre vermeldt, maar daarover later meer.

conclusie:

Wanneer we rekening houden met deze omschrijvingen die zich inhoudelijk bevinden tussen een korte inhoud en het genre, dan geven 103 besprekingen op expliciete of impliciete manier het genre of de aard van het boek weer.

gebruik van een citaat

47 recensies (34%) maken gebruik van een citaat uit het boek. In alle gevallen wordt het citaat gebruikt aan het begin van de recensie.

Opvallend is dat in de eerste 50 recensies opvallend veel minder gebruik werd gemaakt van een citaat, dan in de laatste 50: 12 (of 24%) to.v. 24 (of 48%). Hoewel steeds meer mensen hun recensie beginnen met een citaat, is dit geen kenmerk van de recensies waarop de meeste reacties kwamen: slechts 11 van 39 recensies (of 28%) met de meeste reacties bevatte een citaat.

achtergrondinformatie over het boek

43 recensies (31%) geven bijkomende informatie over het boek, die niet over de inhoud gaat. Deze informatie kan ingedeeld worden in volgende categorieën:

1. Betekenis in de literatuurgeschiedenis

“ooit een cultboek, wordt nu tot de grootste Russische romans van de twintigste eeuw gerekend” (De Meester en Margarita)

“Zoals zoveel boeken tegenwoordig heeft het niet de aandacht gekregen die het verdiende.” (Nazi-Duitsland en de joden)

“Vreemd dat deze man zo weinig weerklank krijgt in onze contreien, terwijl hij in Amerika, naar ik meen te hebben gelezen, hoge toppen scheert.” (De Machtsfabriek)

“Door de mediaheisa kon je moeilijk naast dit boek kijken” (Lelieblank, scharlakenrood)

2. Vergelijking met het andere oeuvre van de schrijver

“Kan in geen geval tippen aan de “Da Vinci Code” zoals wordt gesuggereerd. “ (Fawer Adam)

“Wel in de lijn zoals zijn andere boeken over deze twee inspecteurs...” (De Trap)

“Bevat vier boeken met Arturo Bandini in de hoofdrol: (... *opsomming van de titels*)” (The Bandini Quartet)

“deze reeks waarvan binnenkort het negende boek van verschijnt, ...” (De Eerste Wet van de Magie)

“samen te lezen met *Het Schijnbestaan* en *Alle namen* om de volledige maatschappijvisie van de auteur te vatten” (De stad der Blinden)

“Opnieuw komt ze terug op haar favoriete thema’s: Familie en cultuur/kleurverschillen. Waar ze in haar vorige romans deze twee zeer grondig uitspitte en je als het ware “under the skin” van de hoofdpersonages zat, was dat met dit boek minder het geval.” (Over Schoonheid)

3. Uitspraken van de schrijver over het boek

“Faction zegt de schrijver zelf over het boek. Geen fiction.” (Bruidssluier)

4. Uitspraken over de schrijver

“De gedoodverfde Nobelprijswinnaar Philip Roth” (Portnoy’s Klacht)

5. Achtergrondinformatie over het boek

“Reünie is ook verschenen onder een andere titel: Hereniging. Eigenlijk past die titel beter bij het verhaal.” (Reünie)

Wat het vermelden van achtergrondinformatie over het boek betreft, is er wel een duidelijk verschil tussen de eerste en de laatste 50 recensies: bij de eerste 50 geeft slechts 14 (of 28%) achtergrondinformatie t.o.v. 22 (of 44%) bij de laatste 50.

maatschappelijke context

17 recensies vertelden meer over de maatschappelijke context van het boek.

“Faber zet het geloof in de vooruitgang staalhard tegenover de sociale rampen, wat deze schets meteen relevant voor ons maakt.” (Lelieblank, scharlakenrood)

“Dit verhaal speelt zich af in Londen, in 1894 – de tijd van de schandalen rond Oscar Wilde en zijn minnaar Bosie. Homosexualiteit is nog strafbaar, en in Londen bestaat een heel ondergronds netwerk van mannen die van mannen houden. Niet zelden leiden deze geheime activiteiten tot roddels, chantage en afpersing.” (Schijnbewegingen)

Deze informatie kwam vaker voor in de eerste 50 recensies (6, of 12%) dan in de laatste 50 (3, of 6%), maar gezien het lage aantal recensies waarin deze informatie voorkomt, is dit verschil niet echt relevant.

argumentatie

De argumentatie die de recensent gebruikt om zijn oordeel te onderbouwen, kan opgesplitst worden in verschillende categorieën: de emotionele argumentatie, de mimetische, de structurele of esthetische, de intentionele argumentatie en verwijzingen naar vernieuwingsdrang of hang naar traditie.

Emotionele argumentatie

De emotionele argumentatie wordt veruit het meest gehanteerd. 112 (81%) recensies maken er gebruik van.

Voorbeelden:

“Dit is een prachtig boek! (.) Schitterend geschreven, heel subtiel en warm.” (Het kleine meisje en mijnheer Linh)

“De veelbekroonde auteur David Almond is er meesterlijk in geslaagd de beklemmende sfeer te schetsen die uitgaat van de oorlogsdreiging. Ik vond dit een prachtig en indringend boek over een tijd waarin niets nog is zoals het was.” (De vuurvreter)

“Spannend, zoals het hoort voor een horror-roman maar af en toe zijn er ook doldwaze scènes die het boek lichtvoetig houden.” (Lunar Park)

“Intelligent, shockerend, grappig, ontroerend ...leest als een goede film ... zeker een aanrader!” (De sirenen van titan)

Sowieso scoren alle soorten recensies hoog op dit criterium maar er zijn toch kleine verschillen merkbaar: in de eerste 50 recensies werd de emotionele argumentatie in 41 gevallen (of 82%) gebruikt tegenover 36 (of 72%) in de laatste 50. Het hoogst scoren de recensies met de meeste reacties: bij hen bevatten 35 van de 39 (of 90%) een emotionele argumentatie.

De meeste van deze stellingen zijn onverdeeld positief over de schrijfstijl of inhoud van het boek. Slechts 5 recensies beschrijven ook kritische bedenkingen.

“te Amerikaans” (Fawer Adam)

“Het kostte me wat tijd om erin te komen, het begin stond me niet echt aan, maar na een tijdje was ik volledig mee met het boek. (Het meisje met de parel)

“Niet alle sprookjes zijn even boeiend geschreven, maar een aantal zijn wel knap bedacht. Je moet wel houden van dit soort literatuur omdat eigenlijk alles op zijn kop wordt gezet.” (mooie heksen en lelijke feeën)

structurele of esthetische argumentatie

Ook de structurele of esthetische argumentatie komt ruim aan bod in de recensies. 54 (39%) recensies maken er gebruik van.

“Het blijft verbazingwekkend dat Paolo Coelho in dit boek met zo'n eenvoudige taal en rechtlijnig verhaal de lezer van begin tot einde kan boeien.” (De Alchemist)

“De spanning in het verhaal is langzaam opgebouwd met flashbacks die getuigen van een grondige research. De ontknoping, echter, grijpt je naar de keel en laat enkele dagen niet meer los.” (Tokio)

“Het lijkt alsof Kerouac aan iedere zin uren heeft gesleuteld om te komen tot een geheel waarin de woorden dansen over de regels en iedere zin me verder meesleurt in het verhaal.” (Onderweg)

“Het eerste deel van het boek is vooral spannend en tragikomisch; in het laatste hoofdstuk krijgt het hele verhaal dan weer een onverwacht filosofische wending.” (Het leven van Pi)

“Door het grote aantal vertellers en “strijdpunten” die ze probeert aan te raken, verlies je een beetje empathie met de hoofdpersonages, doodeenvoudig omdat je ze niet genoeg “kent”. (Over Schoonheid)

De cijfers voor de twee groepen recensies liggen dicht bij elkaar: in de eerste 50 recensies wordt in 19 gevallen (38%) gebruik gemaakt van een structurele of esthetische argumentatie, in de laatste 50 zijn dat er 15 (30%).

mimetische argumentatie

De andere vormen van argumentatie zijn minder goed vertegenwoordigd. Mimetische argumentatie, het verband tussen het boek en de werkelijkheid, komt nauwelijks aan bod in de recensies. Slechts 6 recensies maken er gebruik van:

De kleine Eva uit de Kromme Bijlstraat: maakt een vergelijking tussen de dood van de kleine Eva en die van An en Eefje. (De Kleine Eva uit de Kromme Bijlstraat)

“De achtergrond van deze roman is een waar gebeurd gegeven (...) de roman gaat echter niet over de moordenaar maar over de bewoners van de straat waar hij woonde.” (de Pruimelaarstraat)

Alle 6 de recensies komen uit de groep van de laatste 50 recensies.

intentionele argumentatie; vernieuwings-/traditie-argumentatie

Ook intentionele argumentatie (welke boodschap wil de auteur meegeven?) en de vernieuwingsargumentatie komen nauwelijks aan bod. Meer bepaald vonden we van elk van deze beide categorieën één voorbeeld:

Intentionele argumentatie: “ “een gedicht dat geen gedicht is” noemde Louis Paul Boon zelf deze tekst.” (De Kleine Eva uit de Kromme Bijlstraat)

Vernieuwings- en traditieargumentatie: “één van de hoekstenen van de Engelse romantiek” (Wuthering Heights)

4. bijkomende categorieën: persoonlijke boodschap aan de lezers van de recensie en de leeservaring

persoonlijke boodschap

Deze categorieën werden pas tijdens het onderzoek toegevoegd. De praktijk wees immers uit dat 18 recensies gebruik maakten van een persoonlijke boodschap aan de lezers, die niet in de andere categorieën kon ondergebracht worden.

“ideaal leesvoer voor op de trein, vooral ook omdat het pocketformaat makkelijk mee te nemen is” (De wraakoefening)

“Je kan ervan genieten bij een warme kachel!” (Het huis van de zusters)

“Opgelet: Kafka op Het Strand is af te raden voor lezers die nog niet met de wereld van HM hebben kennis gemaakt” (Kafka op het Strand)

“Er is geen kerstboom te bespeuren in dit boek maar dat maakt het niet minder geschikt om voor te lezen als het buiten donkert, binnen de hele familie bij elkaar en de lichtjes in de boom branden.” (de Wonderbaarlijke reis van Edward Tulane)

Deze persoonlijke boodschap kwam 12 keer voor in de laatste 50 recensies (24%) en slechts 2 keer in de eerste 50 recensies (4%).

leeservaring

32 recensies maken ook gebruik van een beschrijving van de leeservaring. In sommige gevallen overlapt deze categorie met de esthetische argumenten, maar vaak was het duidelijk dat dit nog een ander soort argument was, doordat de recensent een zeer persoonlijke leeservaring meedeelde die niet van toepassing is op de lezer van de recensie.

“alle adempauzes die je nietsziend in het ijle staart, peinzend over de dingen die gezegd worden.” (Nietzsches tranen)

“Ik heb het boek in één week uitgelezen.” (Het raadsel van de liefde)

“Ik las het boek vanuit het oogpunt voor een eventueel later beroep van me: maatschappelijk werk.” (Een kind in nood)

“Op het moment dat ik het las was ik in Rome. Niet te doen, je zag het zo voor je gebeuren...” (Het Bernini Mysterie)

“Dit jaar heb ik Paul Auster ontdekt. Orakelnacht stond in de eindejaarslijstjes van 2005 e begin 2006 heb ik het gekocht. Ik ben thuisgekomen, gaan zitten en beginnen te lezen tot het uit was.” (Orakelnacht)

Het meedelen van een persoonlijke leeservaring komt voornamelijk voor in de eerste 50 recensies: nl. 15 keer (30%). In de groep van de laatste 50 recensies komt ze slechts 8 keer (16%) voor.

6.2.2 conclusie: kenmerken van de besprekingen en vergelijking tussen de eerste en de laatste 50

overzicht van de grafieken

zie bijlage 2

overzichtstabel

	Eerste 50 recensies		Laatste 50 recensies		Recensies met meeste reacties		Alle recensies	
		N=50		N=50		N=39		N=139
Korte inhoud of beschrijving	27	54%	34	68%	29	74%	90	65%
Vermelding van het genre	24	48%	24	48%	7	18%	55	40%
Vermelding van een citaat	12	24%	24	48%	11	28%	47	34%
Achtergrondinformatie over het boek	14	28%	22	44%	7	18%	43	31%
Maatschappelijke context	6	12%	3	6%	8	21%	17	12%
Argumentatie van het oordeel								
- Emotionele argumentatie	41	82%	36	72%	35	90%	112	81%
- Structurele of esthetische argumentatie	19	38%	15	30%	20	51%	54	39%
- Mimetische argumentatie	0	0%	6	12%	0	0%	6	4%
- Intentionele argumentatie	0	0%	1	2%	0	0%	1	0,7%
- Vernieuwingsargumentatie of traditieshang	0	0%	1	2%	0	0%	1	0,7%
- Morele argumentatie	0	0%	1	2%	0	0%	1	0,7%
Persoonlijke boodschap aan de lezers	2	4%	12	24%	4	10%	18	13%
Beschrijving van de leeservaring	15	30%	8	16%	9	23%	32	23%

6.2.2.1 Algemene kenmerken van de besprekingen van *Iedereen Leest*

De gemiddelde boekbespreking op de website *Iedereen Leest* is kort tot zeer kort. Ze bevat in de meeste gevallen een beschrijving van de inhoud van het boek of een vermelding van het genre of van de thema's die erin besproken worden. Dit gebeurt niet altijd even expliciet. Soms wordt de bespreking met een citaat ingeluid.

In een minderheid van de besprekingen wordt meer achtergrondinformatie over het boek of over de maatschappelijke context ervan gegeven.

Het oordeel van de recensenten van *Iedereen Leest* wordt in hoofdzaak gebaseerd op een emotionele argumentatie en in mindere mate ook op structurele (of esthetische) argumentatie. In dat laatste geval wordt voornamelijk de schrijfstijl of de opbouw van het boek besproken. Verder beschrijft men in de recensie ook graag waar of wanneer men het boek gelezen heeft of geeft men persoonlijke tips aan de lezers.

Het valt op dat zowel de recensies als de reacties erop overwegend uiterst positief en weinig kritisch zijn.

6.2.2.2 De vergelijking tussen de eerste en de laatste recensies

In de analyse werd een onderscheid gemaakt tussen de eerste 50 besprekingen die op de website geplaatst werden (vanaf november 2005) en de laatste 50 (terug te tellen van 21 december 2006). De evolutie van de gemiddelde bespreking kan als volgt geschetst worden:

In de laatste besprekingen wordt dubbel zo vaak een citaat vermeld dan in de eerste, geeft men vaker achtergrondinformatie over het boek, gebruikt men vaker mimetische argumentatie en wordt (tot 6 keer zo vaak!) een persoonlijke boodschap aan de lezers meegegeven.

Op andere criteria zien we een licht dalende trend: de maatschappelijke context wordt in de laatste 50 recensies minder meegedeeld dan in de eerste 50 en de leeservaring wordt iets minder vaak beschreven.

Op de andere criteria zien we min of meer een status quo.

Het totaalbeeld laat zien dat de laatste besprekingen over het algemeen een beetje meer gevarieerd zijn geworden qua thema's en argumentatie dan de eerste 50. Maar deze tendens tekent zich slechts licht af. Om een volledig zicht te krijgen op de evolutie van de recensies zal grondiger onderzoek nodig zijn.

6.2.3 onderzoek naar een verklaring waarom sommige besprekingen meer reacties krijgen

6.2.3.1 de intrinsieke eigenschappen van de recensies

In de eerste plaats kunnen we onderzoeken of de mate waarin een recensie reacties uitlokt, een intrinsieke oorzaak heeft. Of anders gezegd, krijgen recensies die goed scoren op de voorgaande criteria méér reacties? We kunnen de cijfers voor de gemiddelde recensie (zie hoger) vergelijken met de cijfers voor de recensies met de meeste reacties. Onder de recensies met de meeste reacties begrijpen we nu de 39 recensies die de meeste reacties kregen én die al niet voorkwamen in de berekeningen bij de eerste 50 of laatste 50 recensies. Die tabel ziet er als volgt uit:

	alle onderzochte recensies (N=139)		De recensies met de meeste reacties (N=39)	
Korte inhoud of beschrijving	90	65%	29	74%
Vermelding van het genre	55	40%	7	18%
Vermelding van een citaat	47	34%	11	28%
Achtergrondinformatie over het boek	43	31%	7	18%
Maatschappelijke context	17	12%	8	21%
Argumentatie van het oordeel				
- Emotionele argumentatie	112	81%	35	90%
- Structurele of esthetische argumentatie	54	39%	20	51%
- Mimetische argumentatie	6	4%	0	0%
- Intentionele argumentatie	1	0,7%	0	0%
- Vernieuwingsargumentatie of traditieshang	1	0,7%	0	0%
- Morele argumentatie	1	0,7%	0	0%
Persoonlijke boodschap aan de lezers	18	13%	4	10%

Beschrijving van de leeservaring	32	23%	9	23%
----------------------------------	----	-----	---	-----

De enige criteria waarop de recensies met de meeste reacties beter scoren dan de gemiddelde recensies, zijn de structurele of esthetische argumentatie en de verwijzing naar de maatschappelijke context. Op bijna alle andere criteria scoren deze recensies zelfs duidelijk lager. Onderzoek naar de inhoud van de recensies geeft dus geen verklaring waarom op bepaalde recensies meer wordt gereageerd dan op andere.

De reden waarom men al dan niet reageert op recensies zal dus extrinsiek zijn, nl. bepaald worden door invloeden van buitenaf. Om te bepalen naar welke invloeden we moeten zoeken, onderzoeken we de inhoud van de reacties.

Twee onderzoeksvragen zijn in dit onderzoek van belang:

1. Welke reacties worden gegeven? Waarop reageert men? Op de inhoud die de recensent aangeeft, of op de beoordeling? Misschien is men het niet eens met de indeling in het genre. Of geeft men nog andere informatie mee?
2. Om het sociaal interactieproces van de website te kunnen onderzoeken is het ook belangrijk om te kijken welke reacties op anderen reageren en hoe dat gebeurt.

6.2.3.2 de aard van de reacties

Welke reacties worden gegeven? Waarop reageert men? Op de inhoud die de recensent aangeeft, of op de beoordeling? Misschien is men het niet eens met de indeling in het genre. Of geeft men nog andere informatie mee?

Er werden uit de groep van 139 recensies 72 besprekingen gevonden waarop minstens 1 reactie kwam. Het totaal aantal reacties dat onderzocht werd is 384.

1. reactie op de beoordeling door de recensent

In de grote meerderheid van de gevallen is men het eens met de bespreking. 65 besprekingen kregen één of meerdere reacties die het eens waren met het oordeel, 24 recensies kregen 1 of meerdere reacties die het gedeeltelijk of volledig oneens waren. Op het niveau van de reacties tellen we 315 reacties die het eens zijn met de bespreking en 48 die het oneens zijn.

- *Reacties die het eens zijn met het oordeel:*

Bruidssluier (Piet Duthoit)

reactie Chris

Ben al 5 dagen aan het bekomen van dit boek. Spannend en shockerend als je beseft dat dit gebaseerd is op feiten.

reactie Francky

in één woord prachtige thriller, héél schoon verhaal en spannend tot de laatste bladzijde! ik zal ZEKER nog boeken van deze auteur lezen, hij weet me te boeien en hij schrijft zo vlot, 't is net of ik het mee beleef een aanrader ... en ... ook voor mensen die maar sporadisch lezen, want tenslotte heb ik pas 2

jaar geleden ('t lezen)ontdekt. ik wilde me thuis leren ontspannen en dankzij boeken als 'bruidsluier' vind ik er HEEL veel voldoening in.

- *Gemengde reacties:*

Het kleine meisje van mijnheer Linh (Philippe Claudel)

Reactie van silvie

Ik heb net het boek uit en nee, het kon me niet bekoren. Te tranerig, te emo, te pathetisch. Grijsen zielen van Claudel zou mooi zijn, ik geef hem nog een kans! Hij komt naar de Boekenbeurs, trouwens.

Reactie van Guido

Ik heb het boek in zijn oorspronkelijke versie gelezen (het Frans) en ik heb het in één ruk uitgelezen in het ritme zoals het geschreven is: rustig en zonder overhaasting. Ik liet alles goed inwerken. Dit is een schitterend boek. Magistraal in zijn eenvoud met een slot dat je aanzet om het boek nog een keer te lezen, want zoals in alle goede literatuur lees je het de tweede keer anders, omdat je nu eenmaal niet leest wat je leest.

Reactie van Caroline

Ik vond het boek prachtig. Heel poëtisch, fragiel geschreven. Een beetje ijl zoals meneer Linh zich voelt. Een echte aanrader.

(...)

2. reactie op de inhoud van de bespreking of aanvulling ervan

16 recensies krijgen 1 of meerdere reacties die op de inhoud van het boek reageren zoals het beschreven werd door de recensent. In de meeste gevallen geeft men gewoon bijkomende informatie over de personages, de leefwereld van het boek of de auteur. Er werd geen enkel geval gevonden waarin men het niet eens was met de inhoudelijke bespreking van de recensent. 13 recensies krijgen een aanvulling op de inhoud, in drie gevallen is het wat onduidelijk of men het niet eens is met de inhoud of met de beoordeling.

Voorbeelden van aanvullingen op recensies:

Recensie: Los (Tom Naegels)

In deze roman komen belangrijke maatschappelijke vraagstukken zoals euthanasie, racisme en politieke correctheid op een grappige, luchtige manier aan bod. Naegels is erin geslaagd om een zeer leesbaar en toch verontrustend boek af te leveren. Prachtig!

Een reactie:

Voor ik dit boek las zat ik met de vraag of Naegels net zozeer een vertegenwoordiger van zijn generatie zou kunnen zijn als in zijn columns. Ik leerde hem in deze rol kennen via het Radio 1-programma "De toestand is hopeloos maar niet ernstig" en De Standaard. Uiteindelijk is er weinig tot geen verschil: Tom Naegels doet Tom Naegels in a very Tom Naegels way. De dunne verhaallijn doet er niet toe want dit sterk autobiografisch boek is genieten van de eerste letter tot de laatste. We leren dat de in 1975 geboren anti-macho al gescheiden is. Hij gaat een nieuwe relatie aan met een Pakistaanse die hij leerde kennen op een inburgeringscursus. Deze bezocht hij met zijn Bempa, een oud-socialist die nu kanker heeft, graag euthanasie wil plegen en helemaal tot racist is verzuurd. Kleinzoon Tom is een linkso middenklasser die als journalist langzamerhand een netwerk uitbouwt van allochtone kennissen. Tot en met Abou Jaja.

Finesses van cultuur- en generatieverschillen doorspekken dit mooie boek dat eigenlijk meer is dan een roman, in tegenstelling tot wat de onhandige kartonnen kaft mag beweren.

De stad der blinden (José Saramago)

recensie:

Een man verliest plots het zicht zonder enige aanwijsbare reden. Omstaanders helpen hem naar huis, maar de plotse blindheid blijkt besmettelijk. Zo wordt stilaan een hele stad in het donker gedompeld, behalve één vrouw ... Mooi verhaal over wat er gebeurt met een samenleving als onze ware aard zou bovenkomen.

Originele invalshoek om de toenemende individualisatie van onze maatschappij te belichten. Samen te lezen met *Het schijnbestaan* en *Alle namen* om de volledige maatschappijvisie van de auteur te vatten. Absolute aanrader om eens lekker lang weg te zinken.

Een reactie:

Ik hou erg veel van de stijl van Saramago. Zijn gedetailleerde beschrijvingen creëren vaak een komisch effect. Saramago vat heel goed de kleine (on)hebbelijkheden van de mensen. Hij schetst ze tegelijk hard maar ook heel 'schattig'.

Elke zin is perfect, geen enkele gedachte gaat ongemerkt voorbij. Dat maakt zijn zinsconstructies enorm maar nooit ingewikkeld. Ik ken geen enkele andere auteur die zo precies kan neerschrijven wat er allemaal in iemands hoofd omgaat bij de kleinste dagdagelijkse bezigheden.

Ook het absurd idee van besmettelijke blindheid is geweldig. In *De Stad der Blinden* krijgen we een hyper-realistische weergave van een volkomen onrealistisch gegeven. Je moet er maar opkomen! De massale blindheid en de hele apocalyptische nasleep ervan wordt een groteske uitvergroting van onze eigen samenleving.

Ik heb ook *De Man in Duplo* gelezen van Saramago en ben momenteel bezig in *De stad der zienden*. Het is altijd weer even wennen aan die aparte schrijfstijl zonder punten, alinea's of aanhalingstekens, maar tegelijkertijd vind ik het charmant dat hij aan die stijl blijft houden. Consequentie is een mooi iets!

Voorbeeld van een reactie die het oneens is:

Recensie: Lelieblank, scharlaken rood (Michel Faber)

Zij geeft zich met wellust over aan werkelijk iedere vorm van Genot. Haar enige doel is de veeleisende Fijnproever op zijn gemak te stellen. Door de mediaheisa kon je moeilijk naast dit boek kijken. Gelukkig is de aandacht meer dan verdiend. Spil van het verhaal is het meisje Sugar, een jong hoertje dat zich in een bordeel staande houdt, totdat de rijke parfumbabrikant William Rackham op haar valt en ze plots meerdere treden op de maatschappelijke ladder klimt. Faber brent het Londen van de 19de eeuw tot leven. Londen, de metropool, ziet de industrialisatie opkomen, en Faber zet het geloof in de vooruitgang staalhard tegenover de sociale rampen, wat deze schets meteen relevant voor ons maakt. Gelukkig vakkundig afgewerkt met elegante nuance. Faber weet de meeslepende toon van het begin niet het hele boek vast te houden, maar de plot, de licht archaïsche stijl en de juiste dosis humor loodsen je in een zucht naar het einde.

Een reactie :

Veelbelovend verhaal, wat de lezer te veel op zijn honger laat zitten. Te weinig historische duiding, te veel kansen om bijvoorbeeld de opkomende industrialisatie te schetsen, worden onbenut gelaten. Ook wordt het hoofdpersonage eerst afgebeeld als een vrouw die weet wat ze wil en rekent erop dat ze erin zal slagen om de mannen naar haar hand te zetten. Maar dat was voor de schrijver wellicht weer te voorspelbaar. Maar indien Sugar erin was geslaagd om tot de macht van het concern door te dringen, was het leuker geweest, maar voor de schrijver wellicht moeilijker. Nu worden we opgezadeld met heel wat randfiguren, die het verhaal onnodig opvullen. En dan dat zwakke einde, ik ben er nog niet goed van. ('t Is nochtans al haast een jaar geleden dat ik het gelezen heb!) Soms wordt onder het mom van literatuur met een grote K het verhaal verkracht.

3. reactie op de genre-indeling

In één geval bevestigt men dat men het eens is met de indeling in het genre, in twee gevallen is men het oneens. Deze reacties, blijken in wél, tegenstelling tot de vorige twee soorten reacties, een aansporing te zijn om te reageren op elkaars berichten. We komen hier in het volgende deel op terug.

Voorbeelden:

In de ban van de ring (J.R.R. Tolkien)

Recensie:

(...)

Meer boeken uit:

Mood:

- actief, fris, wakker
- cult
- Fantasy en SF

Een reactie:

In de Ban van de Ring zou ik allesbehalve omschrijven als een cult-boek. Toegegeven, er zullen wel heel ongelezen exemplaren liggen wegwijnen op diverse boekenplanken (de eerste pakweg 50 pagina's zijn behoorlijk ... traag) maar ook vóór de film van Peter Jackson was dit reeds - en terecht - één van de grootste klassiekers uit het fantasy genre. (...)

Lunar Park Bret Easton Ellis

Hoe gruwelijk de hier beschreven gebeurtenissen ook lijken, er is één ding dat je voor ogen moet houden terwijl je dit boek in je handen hebt: het is allemaal echt gebeurd, elk woord is waar. Ik heb het voor Noord -Amerikaanse literatuur en Bret Easton Ellis is al een tijdje een favoriet. Zijn nieuwste boek, Lunar Park, is een onversneden horrorverhaal. De cultschrijver is bovendien het hoofdpersonage in z'n eigen boek. (...)

Een reactie:

Ik heb 'm ook net uit, en ik moet zeggen dat, hoewel ik er evenzeer van genoten heb, ik niet akkoord ga met je beschrijving. Volgens mij is Lunar Park geen horror. Als je 't boek zo bestempelt, doe je 't onrecht aan. Het is veeleer een soort van bekentenis, een autobiografische boetedoening over een vergooid leven die alleen maar horror lijkt omdat het de enige vorm is om het extreme karakter te onderstrepen. Het is gruwelijk in zijn eerlijkheid en meteen ook het beste boek van Ellis tot op heden.

Mittamorfose (Mitta Van der Maat)

Onthutsend en mooi. In 'Mittamorfose' vertelt Mitta sereen en helder waarom ze als jong meisje zo graag at, hoe dat met familie te maken heeft, en hoe ze later die kilo's weer kwijtraakte.

'Mittamorfose' staat in de winkel bij de Kookboeken, maar het had net zo goed bij Filosofie gemogen!

Reactie1:

schitterend! Een triest, opwekkend, hoopgevend, ontdekkend, WAAR verhaal. Past inderdaad niet bij de kookboeken! prachtig!

Reactie2:

Schitterend !! Zo menselijk, zo herkenbaar ! En prachtig geschreven. Ik hoop echt dat Mitta het schrijven van boeken ontdekt heeft en ons in de toekomst verder kan laten genieten van haar talent. En dit is dus inderdaad geen kookboek. Verre van...

4. andere informatie in de reacties

In verschillende reacties wordt verwezen naar andere boeken van dezelfde auteur. De reacties die nadien volgen, reageren vaak zowel op het besproken boek als op de andere boeken.

Andere aspecten die in de reacties vermeld worden, lokken nauwelijks reacties uit: In één geval wordt meer informatie gegeven over de maatschappelijke context van het boek.

De meester en Margarita (Michael Boelgakov)

Reactie:

Een literaire tijdbom, reeds geschreven voor 1940 (toen Boelgakov stierf, na jaren monddood te zijn gemaakt), maar pas in 1967 gepubliceerd als feuilleton in de Sovjet-Unie (gecensureerd). Nadien als boek gepubliceerd in het Westen. Nog steeds zeer modern aandoend, geschreven in een licht etherische sfeer en met een wonderlijke opbouw. Een, in vele betekenissen, fantastisch boek dat vraagt om meermaals gelezen te worden.

Wanneer een film of theaterstuk van het besproken boek gemaakt werd, wordt dit meestal ook vermeld in de reacties. Verder vermeldt men in 4 gevallen ook dat men het boek in de oorspronkelijke taal heeft gelezen, en wordt tweemaal de verwijzing naar een literaire prijs vermeld.

6.2.3.3 De mate en wijze waarop gereageerd wordt op de recensie of op andere reacties

Het is moeilijk af te bakenen wanneer men nu precies wel en wanneer niet reageert op andere reacties of op de recensie. Per slot van rekening handelt elke reactie over hetzelfde boek. Nochtans zijn er in de 139 recensies (slechts) 13 gevallen (9%) gevonden waarin er een veel duidelijkere interactie tussen de deelnemers te observeren valt. Dit gebeurt door expliciet te verwijzen naar iets wat de recensent of een andere reactie vermeldde, of door de persoon waarop men reageert met de naam te noemen.

Algemeen kan men stellen dat hoe meer reacties een bespreking krijgt, hoe meer kans er ontstaat dat er interactie optreedt tussen de reacties. Nochtans is er in de bespreking met de tweede meeste reacties, nauwelijks een interactie tussen de reacties te bekennen.

Aantal reacties op een bespreking	Gevallen waarin interactie optreedt tussen de reacties
4	1
5	2
6	3
7	1
8	2
9	2
11	1
24	1

Voorbeelden:

- reactie op een omschrijving van de stijl

De stad der blinden (José Saramago)

Reactie 1:

(...) Saramago vat heel goed de kleine (on)hebbelijkheden van de mensen. Hij schetst ze tegelijk hard maar ook heel 'schattig' (...)

reactie 2:

(...) Schattig is wel niet het woord dat ik in verband met dit boek zou gebruiken. Het erge is dat de schrijver gelijk heeft met de beschrijving. (...)

- aanspreking met de naam van de persoon waarop men reageert

Alles is verlicht (Jonathan Safran Foer)

Reactie van Thomas

Ik heb het boek met zeer veel plezier gelezen. Ik houd zeer veel van de vertelstijl van Safran Foer en van de manier waarop hij met taal speelt. Ik kan wel aanraden het boek in het Engels te lezen want volgens mij gaat veel van het 'spelen met taal' verloren als je het boek vertaalt.

Reactie van stephanie

Ik heb dit boek met stijgende concentratie gelezen, ik kon op den duur niet meer stoppen, ik vind dat de stijl perfect mee evolueert met het verhaal. Eens je de structuur van het boek door hebt geraak je erdoor gebeten en het kruipt in je hoofd, het gaat zó recht naar de buik... (...)

Reactie van Britt

Beste stefanie,

ik kan het enkel roerend eens met je zijn; dit boek staat zeker en vast in m'n all-time-favorite-top-5. Het magisch realisme, het spelen met dialecten, de ondeugende grapjes...

Safran Foer grijpt direct naar je hart!

Reactie van Karoline

(...) Ik ben het eens met Thomas, je moet die boeken in het Engels lezen... Ik heb heel erg genoten van de verschillende verhalen in één boek, van het uitermate grappige begin, dan even doorbijten, en dan gepakt worden door de rest van het verhaal. Een echte page turner! Staat ook in mijn lijst van all time favorites.

- Een kleine controverse rond de invloed van een media-optreden van de auteur

De Helaasheid der Dingen (Dimitri Verhulst)

Reactie Tim

(...) Maar ik vraag me toch af of hij zonder optreden in de Laatste Show dezelfde aandacht zou gekregen hebben.

reactie Noël

Ik heb dit boek ook gelezen, zonder 'voorkennis' van De Laatste Show. Het deed mij een beetje denken aan oude vlaamse volksverhalen, cfr. Ernest Claes. (...)

Reactie annic

Laatste show of geen laatste show ! Wat is dat nu voor zever. Dit is gewoon een goed boek ! (...)

reactie Susan

Of Verhulst nu wel of niet in de Laatste Show is aangetreden, dit is en blijft een goed boek. Hij vertelt het verhaal van zijn jeugd op een erg hartverwarmende manier.

reactie Philippe

Tuurlijk helpen programma's als De Laatste Show voor de promotie van een boek, maar dat doet niets af van het feit dat dit een bijzonder leuk geschreven boek is.

In sommige gevallen stellen de reacties expliciet een vraag aan het forum. In 1 geval betreft het een vraag rond meer informatie over de auteur, één keer wordt een vraag over de inhoud van het boek

gesteld, en aanleunend daarbij is er ook een geval waarin men een vraag stelt rond een citaat dat voor een schoolwerkje moet besproken worden en tot slot vraagt men in twee gevallen waar het boek gekocht kan worden. Enkel op de vraag voor het schoolwerkje komt een antwoord.

Zeker opvallend is het feit dat in slechts 1 geval de recensent nog reageert op de reacties die op zijn recensie binnenkomen. Men kan stellen dat de recensenten van *Iedereen Leest* hun bespreking als het ware volledig uit handen geven. Een verklaring hiervoor is niet meteen te vinden en dit aspect zal in de interviews verder aan bod komen.

6.2.3.4 Conclusie

Algemeen kunnen we stellen dat er nauwelijks interactie geobserveerd kan worden tussen de verschillende deelnemers. Men laat graag weten dat men het boek ook gelezen heeft en hoe men het apprecieert, men verwijst naar ander werk van dezelfde auteur of een verfilming en men is het niet altijd eens met alle details van de bespreking of de reacties, maar dat leidt niet tot discussies of verdere gesprekken. Ook expliciete vragen over het boek, de auteur of citaten leveren nauwelijks reacties op. Het enige voorbeeld waarin meermaals op dezelfde uitspraak gereageerd werd, is in “de Helaasheid der dingen” waarin een kleine controverse ontstond rond de invloed van het optreden van de auteur in een praatprogramma op de openbare televisie. Ook de persoon die de recensie plaatste reageert niet meer op de reacties die op zijn recensies komen.

6.3 interviews met participanten

6.3.1 inleiding

Onderzoeksvragen:

De gegevens uit de inhoudsanalyse van de besprekingen op de website dienden als basis voor een diepte-interview met enkele participanten.

Volgende topics werden daarin verder onderzocht:

- Algemene vragen naar de ervaring van de deelnemer met het project / de website
- Besprekingen lezen: wanneer doet men dit en waarom?
- Zelf boeken bespreken: Welke criteria bepalen de keuze van de deelnemer om een werk al dan niet op de website te bespreken? Hoe ervaart men dit?
- Reacties: Welke criteria bepalen de keuze van de deelnemer om al dan niet te reageren op een bespreking op de website? Hoe ervaart men het om reacties te krijgen op de eigen bespreking?
- Welke interactieprocessen kan men opsporen tussen de deelnemers onderling en tussen een deelnemer en de website (het project)? Welk interactieproces is wenselijk?

Selectie van de geïnterviewden:

De oorspronkelijke bedoeling was om met selecte steekproeven te werken:

Om een breed spectrum van participanten te bevragen zou gezocht worden naar drie groepen deelnemers:

1. Deelnemers die zelf minstens één bespreking op de website geplaatst hebben
2. Deelnemers die minstens één keer gereageerd hebben op een bespreking
3. Deelnemers die de website enkel gebruiken om boeken op te zoeken en besprekingen te lezen maar zelf geen berichten plaatsen.

In totaal zou, gezien de beperkte omvang van deze studie, een 10 à 15-tal personen geïnterviewd worden. Dit wil zeggen dat per afgebakende doelgroep 3 of 4 respondenten zouden gezocht worden.

Deze opzet is niet geslaagd. Al snel bleek dat

- De deelnemers niet zo gemakkelijk in de categorieën kunnen ondergebracht worden. Wie deelneemt aan de website, doet meestal de verschillende activiteiten
- Niet van alle deelnemers contactgegevens beschikbaar waren en zeker niet van de groep die enkel besprekingen leest maar zelf niet actief is op de website
- Er een grote non-respons was op de uitnodiging tot interview. Van de deelnemers die antwoordden op de uitnodiging waren er ook verschillende die vonden dat ze te weinig met de website vertrouwd waren om een interview te geven.
- Een groep van de geselecteerde kandidaat-geïnterviewden specifieke relaties bleek te hebben met Stichting Lezen of zelf actief zijn in het literaire veld zodat zij niet als representatieve deelnemer konden geïnterviewd worden.

Concreet werd een selectie gemaakt van 40 mogelijke respondenten. De keuze werd gebaseerd op het aantal deelnames (min. 2 deelnames, hetzij zelf boeken invoeren hetzij een reactie schrijven). Hun contactgegevens werden opgevraagd bij Stichting Lezen. Van niet elke deelnemer waren gegevens beschikbaar, sommige deelnemers waren te nauw betrokken bij Stichting Lezen om het project objectief te beoordelen en andere waren onlangs geïnterviewd in het kader van een ander onderzoek over de website. 26 van de 40 kandidaten werden effectief aangeschreven (e-mail in bijlage). Van die 26 kon 1 persoon niet deelnemen om praktische redenen, haakte 1 persoon af omwille van familiale redenen, meldden 4 personen dat ze niet voldoende actief waren op de website om deel te nemen. Van 12 anderen kwam geen antwoord. Dit brengt het totaal op 8 geïnterviewden. De interviews werden afgenomen tussen 8 april en 9 mei 2007.

De namen van de geïnterviewden worden omwille van privacy-redenen in deze eindverhandeling niet vermeld maar kunnen altijd opgevraagd worden.

De 8 geïnterviewden waren dus de meer bevoegen deelnemers, deelnemers die al een hele tijd actief zijn op de website of die gedurende een bepaalde periode intensief betrokken waren bij het project. Dit is waarschijnlijk geen representatief beeld van dé deelnemer van *Iedereen leest*. Op basis van deze 8 interviews kunnen we niet, zoals in een kwantitatief onderzoek, nagaan hoe vaak bepaalde visies of ervaringen voorkomen, maar kunnen we al wel een overzicht geven van de verschillende verwachtingen en ervaringen met de website. Deze gegevens kunnen de basis vormen voor verder onderzoek naar ICT en leesbevordering bij het brede publiek.

Hieronder volgt een bespreking van de resultaten van de interviews. Achtereenvolgens worden de volgende thema's besproken:

1. Algemene vragen over de website
2. Ervaring met het opzoeken van besprekingen
3. Ervaringen met het zelf invoeren van besprekingen
4. Reacties en interactie met de andere deelnemers
5. Overzichtslijst van losse ideeën, tips en voorstellen.

6.3.2 Resultaten van de interviews

6.3.2.1 Algemene vragen

Waar of hoe leert men de website kennen?

Op de vraag hoe men voor het eerst met de website in contact is gekomen, kwamen zeer uiteenlopende antwoorden.

- Internet: Twee personen vertelden dat ze via het "googelen" erop terechtgekomen waren, één van hen (resp. 1) was expliciet op zoek naar leestips, de andere (resp. 8) was op zoek naar specifieke

informatie over een boek dat ze gelezen had. De vierde respondent is een verwoed lezer en kende de website van Stichting Lezen al een tijdje. Op een gegeven moment stond daar een vermelding naar Iedereen Leest, die ze graag gevolgd heeft.

- Bibliotheek: Twee personen leerden de site kennen via de bibliotheek, maar één van hen (resp. 7) via de professionele weg: zij is bibliotheekmedewerker van beroep en maakte kennis met de website toen deze vermeld werd op een studiedag. De andere respondent (6) is lid van een plaatselijke leesgroep en komt dus vaak in de bibliotheek. Respondent 1 daarentegen is ook een regelmatige bibliotheekbezoekster maar vermeldt dat ze in de bibliotheek nog geen verwijzingen naar de website heeft gevonden.
- Televisie: Respondent 2 dacht dat hij op de televisie over de website had horen spreken maar herinnerde zich niet meer in welk programma het was. Het literaire televisieprogramma "Alles uit de Kast" (Eén) heeft hij ook gevolgd, maar toen kende hij de website al enkele maanden.
- Gecontacteerd door Stichting Lezen: Respondent 3 had al geruime tijd zelf een weblog waarop ze haar boekenkeuze voorstelde. Een medewerker van Stichting Lezen nam contact met haar op met de vraag of ze haar boeken ook op de website wilde plaatsen.
- Metro: Respondent 5 is pendelaar en leest elke dag de gratis krant Metro in de trein naar het werk. Hij zag een boekbespreking in Metro en heeft nadien de website opgezocht.

De communicatiestrategie die Stichting Lezen hanteert en die gebaseerd is op een brede mix van media-kanalen, komt mooi naar voren uit deze gesprekken.

Hoe lang is men actief op de website?

Vijf van de acht respondenten vermeldden tijdens het gesprek hoe lang zij op de website actief waren. Het is opvallend dat zij allen begonnen in het eerste half jaar na de start van de website (eind oktober 2005).

- Respondent 2 is actief sinds 'enige tijd vóór het televisieprogramma Alles uit de Kast' (september 2006).
- Respondent 3 werd door de organisatie gecontacteerd in het begin dat de website actief was.
- Respondent 4 antwoordde:
"dat was nog heel in het begin, hoor, dat die site opgericht was. Ik denk dat – ik weet niet juist, maar kan dat – twee-drie jaar zijn?".
- Respondent 5 kan redelijk precies zeggen dat hij de website "ongeveer een jaar en vier maanden kent" en herhaalt later in het gesprek "wat ik er nu op gezet heb, is wat ik het laatste jaar gelezen heb".
- En respondent 8 zei dat ze "redelijk in het begin" op de website terecht kwam. Wanneer ik zei dat de website in oktober 2005 opgestart was, antwoordde ze "dat zal dan niet veel later geweest zijn".

Nochtans mogen we niet veralgemenen dat de meeste deelnemers van *Iedereen Leest* in de beginperiode op de website zouden gekomen zijn. Waarschijnlijk waren deze deelnemers, die al

langer en enthousiast op de website actief zijn, sneller geneigd om het interview af te leggen waardoor de keuze van de respondenten niet representatief is voor de hele populatie op de website. Dit bleek ook uit de reacties van enkele aangeschreven kandidaat-respondenten die niet wensten deel te nemen aan het interview.

Mail 1: “zelf consulteer ik deze site zelden. Wel leuk om af en toe een boekbespreking te lezen.”

Mail 2 (leesgroep): “ik maak voor de coördinatie en het opmaken van een dossier rond een boek geen gebruik van *Iedereen leest*. De titels die we tot nu toe bespraken komen er niet in voor en de aanbeveling van één persoon die je verder niet kent, vind ik toch wat mager om op basis daarvan het boek op de lijst te zetten.”

Mail 3: “Tot mijn spijt moet ik je antwoorden dat ik voor jou geen geschikte kandidaat ben. Ik zette enkele ideeën op de website van *Iedereen Leest* uit sympathie voor het initiatief, maar deed daar overigens niets mee ...”

Welke evolutie ondervond men in die periode aan de website?

Deze vraag werd niet aan alle respondenten gesteld, maar kwam in 4 gevallen wel ter sprake. Ook bij deze vraag vermeldde bijna elke respondent een ander kenmerk van de evolutie: de toevoeging van de podcast en leesgroepen, de hoeveelheid besprekingen op de website, de periode dat de nieuwe boeken op de home-page staan en het verdwijnen van de lijst met namen van mensen die boeken invoerden.

- Respondent 3 vermeldt spontaan:

“maar de eerste keer stond dit er nog niet op, ‘iedereen podcast’ stond er niet op, de leesgroepen nog niet, ... de rest wel, denk ik, ja.” En verder in het gesprek vertelt ze “in het begin dat ik erop was, was het een vrij rustige site. Maar dat is dan beginnen *ontploffen* plots en dan was het veel moeilijker om als eerste nog iets te kunnen schrijven. Daar stonden plotseling zoveel boeken op.”

Ze “vindt het wel leuk” als haar naam vermeld staat bij een recensie.

- Respondent 4 vermeldt gewoon dat de site in het begin “nog heel beperkt was”. Haar eigen deelname is in die periode verminderd, maar “dat heeft gewoon met tijd te maken. Maar ik ga nog wel veel kijken. Zeker zo de nieuwe boeken die ingevoerd worden, dan kijk ik zo *welke zijn dat*.”
- Respondent 5 verwijst ook naar de groei van de website.

“Moest het geen goede site zijn, zouden er ook niet zoveel boekbesprekingen gekomen zijn op zo’n korte termijn hé.”

En later in het gesprek herhaalt hij die boodschap nog eens wanneer ik hem vertel dat de site opgestart is in oktober 2005. “Zo kort nog maar? Er zijn wel veel boeken bijgekomen op korte termijn hé.” Hij ondervindt die evolutie vooral in de nieuwe boeken. “In het begin stonden de laatste 10 er een week op. Als ze er nu 2 dagen op staan, is het al lang. Omdat ze er zoveel nieuwe binnen krijgen.”

- Respondent 8 tot slot, verwijst naar het aantal mensen dat een bespreking op de website heeft geplaatst. Ze maakt daarbij eerst wel de fout te denken dat “Lezers in beeld” een weergave is van de mensen die een boek invoerden op de site.

“Hier, in het begin, dat weet ik nog, Lezers in Beeld, dat vond ik altijd leuk om te gaan kijken wie bij die bespreking past. In het begin denk ik dat er maar tien recensenten waren ofzo en nu is dat zo’n waslijst. (...)

In het begin zag je die namen in een uitklapraam

Ja ja, da’s waar, dan zag je die namen hé. Maar nu moet je de naam van de lezer al kennen om op te zoeken.”

De eerste indruk

Op de vraag wat de eerste indruk van de website was, kwamen uiteenlopende antwoorden. Sommigen antwoordden met de gebruiksfunctie die hen het meest was opgevallen (opzoeken op categorie of mood, nieuwe boeken op de homepage, het invoeren van boeken), anderen spraken over het uitzicht (kleur, overzichtelijkheid) en gebruiksvriendelijkheid van de website. De meeste opmerkingen zijn positief zowel over het gebruiksgemak als over het uitzicht. "Fris, jong, aantrekkelijk en interessant" zijn adjectieven die vaak gehoord zijn.

Kritische noten waren er, zij het in zeer beperkte mate, over een rommelige indruk van de website door 1 respondent (wat door de andere respondenten werd tegengesproken) en dat niet alle recensies even goed zijn. Dit laatste duidde vooral op het feit dat de eerste persoon die een boek invoert, zijn naam verbindt aan de bespreking, terwijl de anderen, die misschien een betere bespreking schrijven, in de reacties terechtkomen. Een opmerking die ook door respondent 3 op een ander moment in het interview werd vermeld (zie 3. Evolutie)

- Respondent 1 zegt dat het

"handig [was] dat je op categorie kon opzoeken – want het waren vooral leestips die ik zocht – of ook op mood."

- Aan respondent 2 werd meteen na de vraag over de eerste indruk, de vraag gesteld of de site goesting doet krijgen om meer te lezen.

"Op het eerste aanblik eigenlijk niet. Maar je moet efkes zoeken naar "waar zit alles", nu ik ben niet zo'n atleet op internetgebied, maar eens je ermee vertrouwd bent, dan leer je sneller waar je kan doorklikken en "ik ga eens zoeken op die en die auteur". Ik doe dat soms ook op lezer, als ik zie dat die twee – drie dezelfde boeken als ik heeft gelezen, dan ga ik heel zijn lijst nog eens bekijken. Op die manier is het dus wel uitnodigend. Maar in het begin, het eerste aanblik is voor mij nogal rommelig. Daar staat dan het logo van Metro op, het logo van de buurtspoorwegen, daar staat iets, en daar staat iets en dat vind ik een beetje chaotisch."

- Respondent 3 vermeldt spontaan dat ze het een "mooie website" vindt en vermeldt later dat ze hem "heel gebruiksvriendelijk" vindt.

- Respondent 4 vindt de kleur opvallend en vermeldt de laatst ingevoerde boeken die op de homepage verschijnen boeken.

"Als je dan naar Iedereen Leest gaat, dan valt de kleur toch wel meteen op in het verschil, en ik vind het ook wel aantrekkelijk. Die nieuwe boeken komen daar dan meteen op, ja, ... het boek van de week enzo. Ja, het spreekt me wel aan.

Nodigt het uit om te gaan lezen?

Ja, dat vind ik zeker wel."

- Respondent 5 surfte naar de website nadat hij in Metro een artikeltje had gelezen "en het leek [hem] wel interessant". Hij vindt de website "wel goed gemaakt", "een mooie manier van presenteren" en "op zich wel een knap initiatief. Voor iets Vlaams zeker." Hij vermeldt er ook spontaan wat hem stoort:

"Want wat me wel stoort bij Iedereen Leest is dat ze de voorrang geven aan de eerste die een bespreking maakt. Je hebt mensen die een bespreking maken van drie lijnen waar je eigenlijk heel weinig aan hebt:

"Spannende boeken, plezant om te lezen". Tja, daar ben je niet veel mee hé."

En zijn antwoord op de expliciete vraag wat zijn eerste indruk was, luidt:

“Fris. Fris. Aantrekkelijk voorgesteld. Niet overladen. Nogal gemakkelijk je weg in te vinden. Er zijn soms websites waarop je 5 minuten moet zoeken waar je alles vindt. Dat is hier absoluut het geval niet. Er wordt ook met kleurtjes gewerkt in de recensies, ja, het is heel aantrekkelijk. Technisch ok, alles ok.”

- Respondent 6 vindt de website “een zeer goed initiatief. Zeer interessant” en vond de site “heel goed, handig om te gebruiken, heel informatief ook.” Haar eerste indruk was
“(…) heel goed. Ik vond het een jonge, vlotte site. En ik vond het een goede manier om een boek dat je anders mondeling aan een beperkte groep vrienden aanbeveelt, nu aan een heel brede groep bekend te maken. Want ik haal er zelf ook wel eens leesideeën uit.”
- Respondent 7 herinnert zich niet wat haar eerste indruk was. Op de vraag wat er voor haar de website te vinden is, antwoordt ze:
“Tips naar boeken toe en reacties van mensen. Wat ze ervan vonden enzo. Trouwens, ik heb een weblog gemaakt voor de jongerenleesgroep en de website van *Iedereen Leest* staat er ook op. Jongeren kunnen erop doorklikken. Ik vind het wel een heel interessante site voor mensen die graag lezen.
Wat vind je er interessant aan?
De leesgroepen en de nieuwe boeken. Bij de nieuwe boeken is het vooral interessant om te kijken wat er nieuw is uitgekomen, verschenen, en wat vinden mensen daarvan? En de leesgroepen vind ik ook wel goed. Maar het zou uitgebreider mogen. Er staan er nu nog maar een 15-tal op, denk ik en de commentaren vind ik ... zouden ook ... meer
Verwacht je bij de leesgroepen méér recensies en betere commentaren?
Ja.
- De laatste respondent herinnert zich niet haar eerste indruk bij de website, maar verwijst wel naar de [zwart-wit] affiches als een
“leuke manier om mensen meer bij lezen te betrekken zonder daarom foto’s van boeken te gebruiken. De lay-out vind ik ook wel ok. Maar wat ik er de eerste keer echt van vond, dat weet ik niet meer precies.”
Ze vermeldt later nog wel spontaan dat ze er meer interactie in zou wensen, door middel van bijvoorbeeld een blog.

Motivatie om deel te nemen / was men snel overtuigd?

In alle interviews werd nog doorgevraagd naar de motivatie om deel te nemen aan de website. De antwoorden op deze vraag kunnen ingedeeld worden in enkele antwoordcategorieën:

- Leestips verzamelen: mensen zoeken boeken om te lezen en weten nog niet goed welk boek
- Informatie opzoeken over een boek
- zelf besprekingen invoeren:
  - om anderen te overtuigen om een bepaald boek te lezen.
  - om zijn mening te toetsen aan die van anderen / te vormen
  - zonder reactie te verwachten (“het kost geen moeite” / “ik wil mijn naam bij die bespreking zien staan”)
- een overzicht creëren van zijn eigen leesgeschiedenis

Deze zaken worden verder besproken bij de onderdelen “zelf boeken invoeren” of “boeken opzoeken”.

Vermelding van andere literaire websites

Er werd niet expliciet gevraagd of de respondenten ook andere literaire websites kennen. Nochtans werden verschillende sites vermeld. Geen van deze sites werd door twee of meer respondenten vermeld. Blijkbaar heeft elke respondent toch, op basis van de specifieke informatie die men zoekt, eigen kanalen om zich te informeren:

- De Mekka-leesclub. (resp. 1)
- Scholieren.net: respondent 3 vermeldt dit bij de vraag of er meer begeleiding zou moeten komen bij het invullen van de bespreking.
- Boek.be: resp. 4 vermeldt deze site: "Wat ik bijvoorbeeld mis is - maar ja, je kan dat via *Boek.be* wel krijgen hé – de nieuwe boeken die verschijnen. Dat je daarvan op de hoogte wordt gebracht."
- Voor een overzicht van literaire activiteiten verwijst respondent 4 naar de nieuwsbrief van Behoud de Begeerte, Meander (een Nederlandse poëziesite waar ook veel Belgische activiteiten op staan) en het Poëziecentrum
- Crimezone: wordt vermeld door respondent 4 als tegenargument voor het hypothetisch voorstel voor de invoering van een sterrensysteem
- Bol.com, Boekgrl.nl en vitaal.be: respondent 6 vermeldt deze als gelijkaardige websites aan *Iedereen leest*.

"Ik merk dat er in Nederland heel veel websites zijn, leesgroepen, boekenclubs online, enorm, en dat is hier niet het geval. Behalve Iedereen Leest en enkele kleinere fora via universiteiten, vind je hier niet zoveel soortgelijke initiatieven. In Nederland heb je enorm veel besprekingen online en sommigen zijn bijzonder goed geïnformeerd over de boeken en sommigen maken bijna wetenschappelijke analyses van boeken."
- Hotel Boekenlust, Boek en Taal en Leesweb: worden dan weer vermeld door respondent 7 die vooral op zoek is naar informatie om de besprekingen in haar leesgroep voor te bereiden.

6.3.2.2 Boeken opzoeken

1. Welke informatie zoekt men?

- Respondent 3 heeft nog nooit een boek opgezocht. Zij heeft andere kanalen om zich te informeren, zoals haar vriend, en gebruikt de website enkel om besprekingen te schrijven.
- Delen van leesplezier:

Van de overige 7 respondenten vermeldt respondent 5 expliciet dat het delen van leesplezier voor hem niet belangrijk is. Hij heeft hiervoor voldoende mogelijkheden in het dagelijks leven en op de website wil hij enkel zijn verhaal kwijt.

"Ik heb mijn mening en praat met collega's wel vaak over boeken, welke we goed vinden en welke niet, daar heb ik geen website voor nodig. Ik ken veel mensen die veel lezen. Maar ik kan me wel voorstellen dat mensen die in een milieu zitten waar weinig wordt gelezen, dat die website wel kan helpen."

De meeste van de boeken die hij op de site ziet, kent hij al en hij zoekt enkel op de site om te zien "over welke boeken recensies geschreven worden".

Voor de andere respondenten is het delen van het leesplezier wel belangrijk tot zeer belangrijk, ook voor diegenen die in hun dagelijkse omgeving over boeken kunnen praten. Respondent 8 verwoordt het als volgt:

"(...) Op de website gaat het meer over persoonlijke informatie. Je leest over de omstandigheden waarin mensen dat boek hebben gelezen of hoe ze bij dat boek terechtgekomen zijn en dat vind ik ook wel leuke

informatie. En ook, na verloop van tijd, als je regelmatig naar de website gaat, dan zie je “oh die en die mensen hebben zowat dezelfde smaak of houden van hetzelfde soort boeken”. Dat zijn lezers, dus je gaat sneller hun verhaal eens lezen en daar ook allerlei tips uit halen.”

Dat “leesplezier” wordt door bijna alle respondenten ontleed in twee aspecten:

- de leeservaring van de anderen (hoe zij het boek geapprecieerd hebben, welke emoties het boek losmaakte, in welke omstandigheden men het gelezen heeft, verklaringen voor de ontwikkelingen in het verhaal...)
- het vinden van mensen die dezelfde smaak delen qua boekenkeuze

Aan de 6 respondenten die een interactie verwachten op de website werd de vraag gesteld of ze vooral feitelijke informatie (samenvatting, korte inhoud, verhaallijnen, ...) zoeken of het delen van het leesplezier. Het valt alle respondenten op dat de besprekingen voornamelijk rond leesplezier gaan en dat er weinig feitelijke informatie in te vinden is. Respondent 1 zegt

“Ik ga niet echt op zoek naar informatie over wat er in het boek gebeurt. Meestal staat dat trouwens toch niet in die recensies. Ze gaan meer over wat ze ervan vinden.”

Zij is de enige respondent die een duidelijke voorkeur uitspreekt van beide opties. Voor de anderen zijn beide aspecten belangrijk. Vaak maken ze als spontane antwoord wel een keuze, maar wordt die meteen gerelativeerd, zoals bij respondent 2:

“Hetgeen je opzoekt in de recensies, is dat vooral achtergrondinformatie over het boek en de auteur, of gaat dat vooral over het delen van het plezier van dat bepaald boek gelezen te hebben?”

Nee, dat is toch meer vooral de korte inhoud van een boek. Zodat ik weet waarover het gaat. De auteur in mindere mate. Maar als ik een recensie heb gevonden in de krant wil ik wel eens zien wat de lezers ervan vinden.”

Voor respondent 8 is

“de leeservaring belangrijk maar ik vind het toch ook belangrijk om een korte inhoud, een samenvatting te krijgen waarover het boek gaat. Dat vind ik wel essentieel. En die ervaring vind ik dan een leuke anekdote daarnaast.”

- Leestips zoeken:

Verder gaat men op de website ook op zoek naar leestips. Bij respondent 5 is dit meer verholen omdat hij zegt dat hij de meeste boeken kent die op de site staan, maar hij blijft wel in het oog houden welke boeken er bijgeschreven worden. Bij respondent 1 was dit aspect vooral in het begin het belangrijkste, maar is dat wat verdrongen door de aandacht voor de leeservaring van de anderen. Volgens de geïnterviewden vindt men leestips voornamelijk bij de topic “nieuwe boeken”. Verder werden ook vermeld: verwijzingen die geschreven worden bij boeken die men zelf graag leest, specifieke categorieën (bv Latijns-Amerika), de topic “leesgroepen” en de podcast.

Tot slot meldt respondent 4 dat ze op de website informatie mist over recent uitgegeven boeken.

2. Hoe zoekt men boeken op?

Op de vraag hoe men boeken opzoekt op de website gaven 3 respondenten (1, 5 en 8) als spontane antwoord dat ze op ‘categorie’ zoeken, respondent 8 vermeldde daarbij ook ‘mood’, en 2

respondenten (4 en 6) zeiden dat ze bij de 'nieuwe boeken' zoeken. Respondent 2 zoekt voornamelijk op auteur en respondent 7, die als bibliothecaris een leesgroep voor jongeren begeleidt, zoekt vooral bij de leesgroepen. Zoals reeds eerder gezegd, antwoordde respondent 3 dat ze niet opzoekt op de website.

Wanneer dóórgevraagd werd gaven de meesten ook alternatieve zoekingswijzen op, waarbij, behalve de bovenvernoemde mogelijkheden, ook 'podcast', 'op titel' en 'op lezer' vermeld werden. De meeste respondenten (5 van de 7 die opzoeken) gebruiken een mix van 3 of 4 alternatieven. Hieronder volgt een bespreking van de zoekingsmethodes die het meest besproken werden tijdens de interviews.

Moods

Op de website staan 41 "moods" via dewelke de lezer een boek kan opzoeken. Bv. absurd, gek, geflipt / chaotisch / gezapig, lui / zelfbewust / ...

Wanneer men op één van deze moods klikt, krijgt men een lijst met boeken. Deze lijst is samengesteld door de lezers zelf. Wanneer ze een boek invoeren, wordt hen gevraagd om enkele voorgeprogrammeerde moods aan te duiden waarin het boek volgens hen hoort. Uit de interviews bleek dat dit één van de meest omstreden functies op de website is. Veel respondenten spraken er spontaan over.

Respondent 2: Zo mood of categorie, dat vind ik wat bij de haren getrokken

Respondent 3: Zo een mood motiveert mij niet. Ik kan me niet voorstellen wat een "gezellig" boek bijvoorbeeld is.

7 van de 8 antwoorden waren van deze strekking. De moods worden gepercipieerd als "niet-herkenbaar", "te persoonlijk" of "te subjectief". De meeste respondenten relativeren hun stelling wel (bv. resp. 4):

"Het is wel heel leuk voor iemand die niet zo belezen is, aan het lezen te krijgen, denk ik. Want dat is wel een heel leuke opstap. De eerste keer dat ik dat zag, vond ik dat wel heel grappig gevonden, da's wel origineel. Maar nu doe ik dat niet meer. Maar ik zou het zeker niet weglaten. Omdat een beginnende lezer via die weg misschien wel bij goede boeken terecht komt. Die zeggen misschien "ik ken helemaal geen auteurs", en via zo'n *dingen* geraken ze er dan wel bij."

Ook respondenten 5, 6 en 7 gaan ervan uit dat de moods voornamelijk dienen als 'opstapje' voor mensen die minder leeservaring hebben. Hoewel ze deze functie zelf niet gebruiken, vinden ze hem niet storend op de website.

Enkel respondent 8 is uitsluitend positief over de moods. Ze vindt ook wel dat de moods subjectiever zijn dan de categorieën, maar vindt er wel leuke boekentips in.

Categorieën

De categorieën zijn gelijkaardig aan de moods opgebouwd: een lijst met categorieën waaruit de mensen kunnen kiezen. Deze lijst is wel opgesteld uit meer gangbare en objectieve termen om boeken te classificeren. Bijvoorbeeld: autobiografie / jeugdboeken / sport / wereldliteratuur: Latijns-Amerika / ...

De meeste respondenten vinden bij de categorieën wel hun gading. Men is het niet altijd eens met de volledige lijst, maar dan kiest men er enkele termen uit waar men wel regelmatig op zoekt. Bijvoorbeeld respondent 2:

Bij die categorieën zijn er wel een paar interessante bij, zoals Latijns-Amerika of Scandinavië ofzo. Maar een categorie als 'dunne boeken' of 'chiclit' ... ik denk dat het de bedoeling was om het allemaal wat ludieker te maken of wat overzichtelijker, maar dat gaat aan zijn doel toch een beetje voorbij, vrees ik.

Respondenten 4 en 6 gebruiken deze functie niet omdat volgens hen de categorieën te subjectief worden toegekend aan een boek. Ook andere respondenten wijzen erop dat het spijtig is dat je niet een eenduidige lijst krijgt wanneer je op een bepaalde categorie drukt. Voor hen mag dit wat meer gestuurd worden zodat je een duidelijk overzicht krijgt .

'op lezer'

Het is opvallend dat verschillende respondenten antwoorden dat ze op de website op zoek zijn naar gelijkgestemde zielen, mensen die dezelfde smaak van boeken delen en waarmee ze over boeken kunnen praten en leestips delen, maar dat er nauwelijks op lezer opgezocht wordt. Enkel respondent 8 doet dit regelmatig. Respondent 1 wijst tijdens het interview zelf op het probleem: "eigenlijk doe ik dat te weinig, opzoeken op lezer". Respondent 4 vult aan dat 'je dan wel de naam van de lezer moet kennen'.

In het begin dat de website opgestart was, kon de bezoeker 'op lezer' opzoeken door een lezer te selecteren uit een lijst van +- 20 namen. Na verloop van tijd liep het aantal lezers zodanig op dat men hiervoor geen keuzebalk meer gebruikt maar ene blanco veld. De lezer moet dus op voorhand weten welke naam hij gaat invoeren. Er staat op de website geen overzicht van de mensen die een boek besproken hebben of reacties geplaatst hebben. Eventueel kan dit een verklaring zijn waarom men, volgens dit beperkt onderzoekje, minder op lezer opzoekt.

Het zou interessant zijn om dit aspect in een volgend onderzoek verder uit te diepen.

Auteur

Drie respondenten vermelden dat ze regelmatig tot 'altijd, en altijd is echt wel altijd' (resp. 6) een auteur opzoeken waarvan ze net een boek hebben gelezen, om te kijken welke boeken er van deze auteur nog op de website staan.

Nieuwe boeken

De nieuwe boeken worden in de interviews vaak vermeld als zoekingsmethode. Ook respondent 2 die nu zelf veel minder op de website schrijft dan in de beginperiode, zegt dat hij 'heel regelmatig' naar de nieuwe boeken blijft kijken. Respondent 4 voegt toe dat ze het 'leuk vindt dat het niet altijd de meest recente zijn die daarop staan'. Ze vindt het wel spijtig dat het enkel de laatste 10 nieuwe zijn die je terug vindt. 'De andere moet je op titel of auteur zoeken, gericht zoeken'. Ook respondent 5 vindt dit een probleem dat volgens hem te wijten is aan het feit 'dat ze er zoveel nieuwe [boeken] binnenkrijgen'. 'In het begin stonden de laatste 10 er een week op, als ze er nu 2 dagen op staan is het al lang.'

3. Evaluatie van de besprekingen

Uit de inhoudsanalyse bleek dat de besprekingen erg kort zijn en dat er weinig feitelijkheden in verteld worden. In de interviews werd gepeild naar hoe de geïnterviewden dit ervaren en of er eventueel nood is aan meer feitelijke inhoud en begeleiding daarbij.

Alle respondenten beamen de bovenstaande stelling. Hun visies op wat daarmee moet gebeuren lopen uit elkaar. Volgens sommigen mag er niet teveel ingegrepen worden maar anderen (respondenten 4, 5 en 7) hebben er wél een probleem mee. Respondent 7 zegt expliciet 'ik mis veel inhoud op die site'. Respondent 4 verhaalt: 'Wel, gisteren was er ook zo een bij, twee regels, dat is geen recensie hé.' Ook zij verwijst naar de mogelijkheid om via de reacties de informatie aan te vullen, maar vindt dit geen goed alternatief:

'En da's dan weer jammer omdat de recensie wel blijft staan. De reactie da's maar een klein cijfertje daaronder. Er zou toch een weg moeten zijn waarop je zegt "ik heb een betere reactie of een uitgebreidere recensie, ik heb er veel meer werk in gestoken..." dat dat op die manier toch kan verbeterd worden. En dan steek je gewoon die eerste recensie in de reacties. Dan gaat die ook niet verloren.'

De oorzaak voor het probleem ligt volgens de meesten bij 2 aspecten van de opmaak van de site zelf:

1. Beperkt vlak om de bespreking in te voeren

Respondent 3:

'En de recensies, wat vind je van de lengte ervan?

Ja, kort maar dat ligt ook aan die site hé. Ze zeggen dat je het in 10 regels moet doen. Spijtig want de beste recensies zijn meestal wel de langere. Ik ben wat korter beginnen schrijven door die site.'

2. De bespreking behoort tot wie als eerste het boek erop zet, de anderen kunnen slechts aanvullen in de reacties. Dat betekent doorklikken.

Respondent 5:

'Want wat me wel stoort bij iedereen Leest is dat ze de voorrang geven aan de eerste die een bespreking maakt. Je hebt mensen die een bespreking maken van drie lijnen waar je eigenlijk heel weinig aan hebt. "Spannende boeken, plezant om te lezen" Tja, daar ben je niet veel mee hé. Ik probeer toch altijd in mijn besprekingen kort aan te halen waarover het boek gaat en enkele referentiepunten aan te geven.'

Is er nood aan sturing of begeleiding door de organisatie bij het opstellen van besprekingen?

De meningen lopen uiteen of er meer sturing zou moeten komen.

◆ De tegenstanders hebben angst om mensen af te schrikken:

'Ik denk dat meer sturing een drempel zou zijn. Stel dat je een recensie instuurt en je krijgt dan een reactie waarin staat dat je bepaalde zaken moet aanvullen... dan zouden mensen zich soms op school voelen en dat is toch helemaal de bedoeling niet denk ik.' (Resp. 1)

Volgens respondent 1 zal het probleem van te weinig informatie in de besprekingen zich vanzelf oplossen doordat mensen de informatie aanvullen via de reacties. 'Er komen zodanig veel reacties op dat dat wel vanzelf aangevuld wordt.' Ook sommige andere respondenten vinden dat de inhoud van een bespreking wel door anderen zal aangevuld worden zodat na verloop van tijd de noodzakelijke feitelijkheden wel voldoende aanwezig zullen zijn. Of ze

storen zich er niet aan. 'De website is van iedereen' of 'als je op een recensie komt, dan weet je er toch al iets over. (...) Je bent vooral geïnteresseerd in wat mensen ervan vinden' (resp.1)

◆ De voorstanders van meer sturing suggereren volgende oplossingen:

- Stichting Lezen vraagt aan de deelnemer bijkomende informatie (resp 5):

Zeker voor die mensen met hun twee lijntjes. Moest ik hen zijn, zou ik hen terugmailen met een bedanking voor hun bijdrage, maar ook wel zeggen dat er veel mensen in geïnteresseerd zijn en dat er dan meer uitleg bij moet. Dat ze wat vertellen over de plot, zijn er referenties met andere zaken? Kan je het vergelijken met andere boeken? Ik denk inderdaad dat sommige mensen die het insturen niet weten wat ze moeten schrijven. Of ze staan er niet bij stil. Het is natuurlijk wel positief dat ze lezen en daar dan ook nog iets mee willen doen, dat moet niet ontmoedigd worden

- Stichting Lezen vult zelf de informatie aan (resp. 6):

Dat er eigenlijk per boek dat er wordt opgezet ... Daarom moeten de mensen die de nieuwe boeken erop zetten dat niet doen hé. Maar dat iemand van *Iedereen Leest*, toch een beetje opzoekt wat de korte inhoud is. Onmogelijk dat ze alles weten, maar je kan toch wel even de achterflap consulteren. Ik vind toch dat als de korte inhoud er niet staat dat het niet interessant is. Er zou toch minstens moeten staan wat de hoofdpersonages doen, wat de thematiek is, welke verhaallijnen er zijn, welke stijl enzovoort. Wat niet moet resulteren in een analytische constructie hé. Maar wel, de belangrijkste thema's zijn dit en dat. Bijvoorbeeld ook dat het boek een aantal prijzen heeft gekregen. Omdat dat voor veel mensen ook een leidraad is. We zijn allemaal toch maar kuddedieren en veel mensen lezen toch maar wat andere mensen ook goed vonden. Of zelfs een kleine verwijzing bij de schrijver, bijvoorbeeld, het is een beginnend schrijver of een politiek schrijver ofzo."

- De beste bespreking wordt uit de reacties gehaald en als bespreking geplaatst. De oorspronkelijke bespreking komt als reactie te staan. (resp. 7)

"Wat vind je dat er moet gebeuren met recensies die maar twee regeltjes zijn? En als er een heel goede in de reacties staan?"

Ik vind dat ze die zouden moeten switchen. Dat ze de degelijkste op de plaats van de recensie moeten zetten en dan de reacties ... ik vind wel dat dat zou moeten kunnen eigenlijk"

- Er wordt per boek een invulviche gecreëerd die door verschillende lezers kan aangevuld worden. (resp. 6 en 7).

"En dat zou op *Iedereen Leest* wel interessant zijn, moest er een vragenlijstje worden bijgezet. Bijvoorbeeld een knopje met "hulp bij de analyse" met een aantal vragen en dan gaan de mensen vanzelf rijker lezen"

4. welke kanalen gebruikt men om leestips te verzamelen?

Op de vraag langs welke kanalen men zich informeert om boeken aan te schaffen, valt op dat elke respondent kranten of weekbladen vermeldt, vaak als eerste spontane antwoord. De literaire bijlagen van De Standaard en de Morgen worden elk 3 keer expliciet vermeld, Knack 2 maal en HUMO 1 maal. Anderen spreken over meer gespecialiseerde literaire tijdschriften of over 'kranten' in het algemeen. De radio doet het minder goed. 2 respondenten vermelden dit kanaal, maar zeggen er meteen bij dat radio 'minder invloed' heeft.

5 van de 8 respondenten vermelden dat ze ook leestips halen op het internet, maar slechts 2 van hen vermelden *Iedereen Leest* expliciet als website.

Vrienden blijken ook belangrijk om een boekenkeuze te maken: 4 respondenten vermelden hen, waarvan 1 respondent verwijst naar de leesgroep waarvan ze lid is. Familie blijkt minder inspirerend te werken: slechts 1 respondent vermeldt haar moeder als bron van boekentips.

Tot slot zijn er 2 respondenten die hun boekenwinkel vermelden als kanaal om boekentips te verzamelen.

5. Invloed van de website op de persoonlijke boekenkeuze

'Boeken zijn persoonlijk', dat is het meest gehoorde antwoord op de vraag of de besprekingen overtuigen om het boek ook effectief te gaan lezen. Men leest graag tips op de website maar heeft meer vertrouwen in 'zijn omgeving' om tot effectieve keuze over te gaan. (resp. 1) 'je weet immers niet wie die persoon is, wat leest hij graag'.

Alle respondenten gaven te kennen dat ze krantenrecensies lezen. Voor de meesten blijken die besprekingen overtuigend te werken op de effectieve boekenkeuze. 'Misschien gewoon omdat het uitgebreider besproken wordt in de krant..' (resp.1). Voor respondent 4 is een krantenrecensie doorslaggevend:

'Dus je boekenkeuze is op basis van recensies uit de krant ...

... of op de radio maar meestal toch via de Morgen. En dan gaan we daarop af, maar nadien heb ik vooral behoefte aan feedback. En om er met anderen over te praten.'

Respondent 6 is de enige die de 'autoriteit' van een krantenrecensie in twijfel trekt.

'Een Piet De Moor bijvoorbeeld gaat totaal anders tegen een boek aankijken dan mensen zoals ik die recensies op die website zetten. In die zin denk ik dat dat zich wel evenwichtig verhoudt. Het is net zoals met film: smaken en geuren en kleuren verschillen. Soms lees ik recensies die heel negatief zijn en dan lees ik dat boeken en dan vind ik dat ik er heel erg van genoten heb. Ik laat me niet zozeer leiden in die zin dat ik me bij het handje zou laten nemen, dat niet. Ik zou het eerder nog lezen omdat een modale lezer het aanraadt dan wanneer een beroeps dat zegt.

Zelfs wanneer je die modale lezer niet kent?

Ik ga ze lezen omdat ze mij nieuwsgierig maken en ik lees boeken die door beroepsrecensenten worden beschreven omdat ze mij een goede achtergrond hebben gegeven waarom ik dat boek moet lezen, maar ik vind zeker niet dat beide zonder elkaar kunnen bestaan. Beroepsrecensenten zijn vaak nogal eng. In hun mening bedoel ik dan.

En in hun boekenkeuze?

Om je een voorbeeld te geven: er zijn recensenten die, wat Tom Lanoye ook schrijft, het de hemel in prijzen. En er zijn er die elk ander boek, dat hoe goed het ook is uitgewerkt, de grond inboren. Ik heb het gevoel dat beroepsrecensenten nogal vaak hun favorieten hebben. En dat heb je niet bij de modale lezers. Een modale lezer recenseert vanuit het hart, een beroepsrecensenten recenseert ook vanuit een economisch oogpunt en daar staan uitgeverijen achter die druk uitoefenen.

Hoe past de website van *Iedereen leest* in het leesproces? De rol van de website kan volgende vormen aannemen:

- Om een mening over een boek aan anderen te kunnen geven (één richting); (resp. 1, 2 (in de beginperiode), 3)
- Gelijkgestemde zielen zoeken om over een gelezen boek na te praten (wederzijdse uitwisseling) (resp. 2 (in de beginperiode))

- Leestips verzamelen op basis van de boeken op de website en de boekenkeuze van gelijkgestemde zielen, waarvan men in kranten op zoek gaat naar achtergrondinformatie alvorens een keuze te maken. (resp. 2)
- Mening van anderen te horen over boeken die men al gekozen heeft, maar nog gaat lezen. (resp. 4)

6.3.2.3 Het invoeren van boeken

1. welke boeken kiest men om op de website te plaatsen?

Uit alle boeken die men leest, maakt elke respondent een keuze over welk boek hij op de website wil invoeren. In alle gevallen antwoordt men dat dit de meest recent gelezen boeken zijn. Verder komen ook nog de volgende boeken aan bod:

- Boeken die een diepe indruk hebben nagelaten (vaak enkele jaren geleden) (resp. 2)
- Recente boeken die een diepe indruk nagelaten hebben (resp. 7)
- Favoriet auteur (resp. 2)
- Puur toeval (resp. 5)
- *“Omdat er over de andere al iets stond!”* (resp. 1)
- Het genre is te weinig vertegenwoordigd op iedereen Leest (crime, resp. 5)

Er zijn ook redenen om een gelezen boek níét op de website te plaatsen, maar deze zijn meestal niet intrinsiek aan het boek verbonden:

- niet-Nederlandstalige boeken plaatst men niet op de website (resp.1)
- onvoldoende tijd om een boek te laten ‘bezinken’ (resp. 1)
- geen tijd (resp. 4)
- niet veel lezen de laatste tijd (resp. 3)

Bij deze vraag kwam in sommige gevallen ook de discussie naar boven of men enkel positieve besprekingen mocht / wilde schrijven. Respondent 6 wilde enkel boeken op de website plaatsen die zijzelf graag had gelezen, volgens respondent 3 was het niet de bedoeling van de website om er minder positieve besprekingen op te plaatsen.

2. Hoe schrijft men een bespreking?

Voor elke respondent is het belangrijk dat een bespreking zowel feitelijke gegevens bevat als emotionele.

Respondenten 3 en 4 schreven voordien al besprekingen op, de eerste op een eigen website, de andere stuurde die per mail naar vrienden. Ook respondent 1 schreef voordien al besprekingen neer, maar dat was voor persoonlijk gebruik. Respondent 5 is jarenlang freelance-recensent geweest. Respondent 3 haalde in het begin de korte inhoud vooral van de achterflap, maar schrijft die nu zelf want een bespreking ‘moet toch iets persoonlijks zijn’. Voor deze respondenten is het geen probleem

om besprekingen op de website te zetten. Zij vormen nochtans geen representatief beeld van de gemiddelde lezer in Vlaanderen. Waarschijnlijk vormt het voor velen wel een probleem om een blanco vlak te vullen met een bespreking van een boek dat men gelezen heeft.

Zelfs respondent 7 die bibliothecaresse is, vindt het niet gemakkelijk om een recensie te schrijven. 'Je krijgt een blanco vlak en ik weet vaak niet wat schrijven'.

Respondent 6 zegt dat de website vooral de bedoeling heeft om wat men vroeger mondeling deed (met elkaar over boeken praten), nu via internet te doen. Ze haalt daar haar inspiratie uit om een recensie te schrijven. Ook respondent 8 legt de relatie tussen het echte leven (met vrienden over boeken praten) en de bespreking op de website. Zij vindt het niet moeilijk om een bespreking te schrijven en nuanceert wel: 'aan je vrienden vertel je vaker waarom je ervan genoten hebt en op die website vertel je wel meer over de inhoud.'

Verder zegt respondent 6 ook dat ze meer details geeft in de reacties omdat ze dan de korte inhoud niet meer moet geven. Ze verwijst hierbij onder andere naar informatie over de schrijver of literaire prijzen. Ze stelt dat een bespreking vooral een korte inhoud moet bevatten en dat de reacties over de emoties kunnen gaan die het boek teweeg heeft gebracht of bijkomende informatie.

Sommigen vinden dat er een link zou moeten kunnen gelegd worden van de besprekingen naar uitgebreidere artikels, bv. op een krantenwebsite.

Voor respondent 4 is het "moeilijk om het boek onder een noemer [categorie of mood] te plaatsen. Is dat nu historisch? Ja, eigenlijk wel. En is het ook ontspannend? Goh, ja, eigenlijk ook wel."

3. **Motivatie en doel om een boek in te voeren**

De motivaties om boeken in te voeren op de website lopen uiteen. Aan de ene kant van het spectrum zien we mensen die de website vooral voor zichzelf gebruiken, aan het andere uiterste de mensen die het uitsluitend voor de anderen doen. Tussenin bevinden zich meningen die beide combineren.

Voor eigen gebruik:

- Verwerking van het verhaal: "De website helpt me om 'even stil [te] staan bij het boek en het verhaal wat [te] recapituleren. Het is natuurlijk ook meegenomen als ik andere mensen daar ook tips mee gegeven heb. Maar ik doe het eigenlijk wel meer voor mezelf." (respondent 8).
- Vermeld worden op de website: 'Ik vind het vooral leuk om de eerste te zijn die een bepaald boek erop zette. Ik vond het altijd wat spijtig als ik zag dat het er al op stond. (...) Als mensen op een titel zoeken, dan geeft de eerste daar de recensie over op en de anderen kunnen enkel opmerkingen geven en dan staat jouw naam daar toch bij. Nu ja, naam, niemand kent mij hé, maar ik vind dat wel leuk.' (resp. 3) Respondent 7 voert de boekbesprekingen die ze met haar jongerenleesgroep maakt, ook in op de website.
- Leesgeschiedenis bijhouden: Hoewel verschillende respondenten hun leesgeschiedenis bijhouden, wordt de website hier weinig voor gebruikt. Daarvoor heeft elk zijn eigen methode: (resp. 5): 'Als ik naar mijn boekenkast kijk, weet ik zo welke ik gelezen heb.' Respondenten 1 en

8 houden een schriftje bij met gelezen boeken, respondent 7 een leeslogboek. Deze laatste vraagt of dat wel mogelijk is, op de website je leeshistorie bijhouden.

Voor de anderen:

- Laten delen in de eigen kennis: 'Als ik een boek gelezen heb, vind ik dat ik er evengoed iets over kan zeggen als iemand anders. Dat klinkt misschien wat pretentius, maar als je dan toch de kans krijgt om het te doen, dan wil ik die wel grijpen.' (resp. 5) Hij was vroeger journalist en is dus gewend om besprekingen te schrijven. Verder verwacht hij geen interactie met andere deelnemers – hij spreekt wel met collega's en vrienden over boeken, maar niet met vreemden.
- Mensen respect doen krijgen voor alle soorten literatuur. Respondent 6 verwoordt dit als volgt:

'En dat hoeven niet altijd literair hoogstaande werken te zijn hé. Ik bedoel "Wie heeft er op Mon zijn hoofd gepoept?" vind ik een even leuk boekje als een Márquez. Dus, ik vind het wel belangrijk dat iedereen aan bod komt. Het mag niet verworden tot iets van mensen die een leescultuur al hebben. Mensen die wel eens graag een boek lezen maar niet in die literaire middens zitten, moeten zich er ook thuisvoelen.'

In het centrum van het spectrum:

- Anderen willen overtuigen om een bepaald boek te lezen.
  - Enerzijds geven 5 respondenten (3, 4, 5, 6, 7) aan dat ze zelf graag het gevoel krijgen 'dat anderen een boek hebben gelezen dankzij mij'.

'Het feit dat ik dat intyp wil zeggen dat ik iets wil meedelen. Dat zit toch wel een stuk in mij dat ik wil zeggen "dit moet je echt gelezen hebben, want anders mis je iets in je leven". Of omgekeerd: "je mist gewoon tijd als je het wél leest".' (resp. 4)

"En ik vond het een goede manier om een boek dat je anders mondeling aan een beperkte groep vrienden aanbeveelt, nu aan een heel brede groep bekend te maken." (resp. 6)
  - Anderzijds doet men dit ook puur voor de anderen, men wil anderen in contact brengen met betere boeken, hun keuze en smaak beïnvloeden. Respondent 6:

'Mensen die wel eens graag een boek lezen maar niet in die literaire middens zitten, moeten zich er ook thuisvoelen. En die mensen, als die de kans krijgen, gaan die op termijn misschien ook wel eens een rijker boek lezen. Door mensen die op de website schrijven "dat is wel een leuk boek, maar je zou dat ander boek zeker eens moeten lezen!". Ik denk dat dat eigenlijk wel ...

Het doel moeten zijn?

... het doel moeten zijn. Dat mensen elkaar doorverwijzen naar interessante leestips. Op de duur lees je toch betere kwaliteit'

Niet iedereen is het ermee eens dat men tracht te overtuigen van een boekensmaak via de website.

- "overtuigen is iets dat persoonlijk moet gebeuren. Dan koop ik dat boek wel voor iemand zijn verjaardag". (resp. 2)
- "Maar langs de andere kant zijn er zoveel verschillende smaken. Als iemand anders zegt dat dat toch wel een geweldig boek is, dan vind ik dat regelmatig toch niet. Dat is dus ook weer persoonlijke voorkeur. Uiteindelijk komt het altijd op hetzelfde neer bij zo'n zaken, dat boeken erg persoonlijk zijn. En je vertrouwt toch altijd meer tips van je omgeving dan wat er op internet staat. Je weet immers niet wie die persoon is die die tips schrijft, wat leest hij graag." (resp. 1)
- Leeservaringen delen zonder te willen overtuigen: (resp. 1, 2, 6)

"Ik zoek zelf op wat andere mensen over het boek vonden en ik veronderstel dat andere mensen dat ook opzoeken. Dus dan kunnen ze mijn reactie lezen." (resp. 1)

"zo eens lezen wat anderen daarover vinden, dat vind ik toch belangrijk" (resp. 4)

“Omdat je eigenlijk toch ook leert van elkaar. Hetzelfde in de leesgroep: daar heb ik ook al een boek gehad dat ik niet zo leuk vond, waar ik me echt moest doorsleuren. Als het niet voor de leesgroep was geweest, had ik het niet gelezen. Maar dat de anderen mij toch zaken lieten zien waarvan ik dacht “goh, ja, daar heb ik niet aan gedacht, dat heb ik niet begrepen” en dat je het dan toch een goed boek vindt. Je beseft gewoon dat je het niet goed gelezen hebt.” (resp. 6)

6.3.2.4 Reacties

Evaluatie van de reacties

Op de vraag hoe men de reacties op de website zou evalueren, werd zeer uiteenlopend geantwoord. Over de **kwaliteit** zijn de meeste respondenten positief. Hun beoordeling gaat van “Hoogstaand, er zijn minder spelfouten dan op een andere site en de reacties gaan dieper in op de stijl en *de dingen die erachter zitten* enzo.” (resp.1) naar “de reacties helpen om het boek beter te begrijpen” (resp. 3) en tot “de reacties zijn divers; soms goed, meestal wat voorspelbaar maar ik heb één keer een onbegrijpelijke reactie gekregen” (parafrasering van resp. 2). Respondenten 6 en 7 zijn niet positief over de kwaliteit, volgens resp. 6 wordt er “niet ingegaan op de recensies” en respondent 7 “mist veel inhoud op de site. Ik mis vakkundige reacties”. Hierbij nogmaals de opmerking dat respondent 7 de website voornamelijk gebruikt voor haar professionele bezigheden als bibliothecaresse.

De **kwantiteit** van de reacties wordt door de respondenten zeer verschillend ingeschat. Respondent 7 vindt dat “de meeste boeken toch reacties krijgen”, maar respondenten 4, 5 en 8 melden dat ze nooit een reactie hebben gekregen op hun bespreking. Respondenten 1, 4, 5 en 8 melden dat er over het algemeen op de website zeer weinig op elkaar gereageerd wordt.

Hoe ervaart men het ontvangen van reacties op zijn eigen bespreking?

Respondent 1 schreef de bespreking waarop de tweede meeste reacties gekomen zijn, nl. het boek “de Schaduw van de Wind”. Ze ervoer het als zeer leuk dat er zoveel op gereageerd is geweest, maar merkte wel op dat ze eigenlijk veel meer in haar bespreking had kunnen schrijven. Ze hoopt dat anderen het boek dankzij haar hebben gelezen.

Respondent 2 spreekt over een gevoel van “voldoening” bij het ontvangen van reacties. “Noem het misschien voldoening, toch wel dat ik mensen daarover heb laten discussiëren, en hun gedacht zeggen”. Hij is blij als mensen reageren “omdat je dan weet dat jouw recensie gelezen is en dat mensen dat boek dan ook hebben gelezen. Of ooit al gelezen hebben.” Over de ene reactie die hij kreeg en niet kon thuisbrengen dacht hij: “als jij daar zo over denkt, is dat jouw interpretatie” en heeft er verder niet meer op gereageerd.

Respondent 3 had een minder positieve bespreking geschreven en kreeg nogal wat reacties die het niet met haar eens waren. Ze had dit verwacht en vond het ook “wel leuk”. Ze vindt het leuker als er wel gereageerd wordt, ook al is het met een tegenovergestelde mening, dan wanneer er niet gereageerd wordt. “Da’s juist boeiend”.

Respondent 4 vindt het spijtig dat er nooit reacties gekomen zijn op haar besprekingen. “En ik weet in het begin toen ik enkele recensies geschreven heb, toen ging ik vaak kijken of er geen reacties waren. Maar dat was toen niet.”

Respondent 5 ging in het begin nog regelmatig kijken of er reacties waren gekomen, maar “tegenwoordig is die site zo uitgebreid dat je het niet meer kan volgen, waar je zelf geschreven hebt. Dat is wel een nadeel aan *Iedereen Leest*.”

Maar respondent 8 heeft er geen probleem mee dat er geen reacties komen. Ze voert die besprekingen vooral voor zichzelf in, om een boek te laten bezinken.

Welke soort interactie merkt men op? Waarom is er dit soort interactie op deze website?

Een belangrijk deel van het interview handelde over de interactie die de deelnemers ervaren op de website. Het is opvallend dat elke geïnterviewde, ook degenen die niet meteen op zoek zijn naar gelijkgestemden, vinden dat er meer interactie op de website mag komen. De huidige website wordt, qua interactie ervaren als ‘eenrichtingsverkeer’ of ‘onpersoonlijk’. Sommigen vragen zich letterlijk af of interactie wel de bedoeling is van *Iedereen Leest*.

De wensen voor méér interactie zijn uiteenlopend: sommigen zijn op zoek naar mensen met dezelfde culturele smaak die ze ook in het echte leven willen ontmoeten, anderen zoeken vooral verdieping over een bepaald boek.

De voorstellen die ze opperen om de website aan hun wensen aan te passen, lopen uiteen van een groot forum, tot doelgerichte kleine fora, chat, e-mail, het opstellen van een identi-kit of profiel, of een blog.

Een overzicht:

Respondent 1 zegt ze wel interesse heeft om andere deelnemers virtueel beter te leren kennen.

“Er staat soms een fotootje bij en dan denk ik ‘dat ziet er wel een interessante persoon uit!’. Maar er is dan geen mogelijkheid om contact te zoeken. Je kan dat ook niet maken op zo’n website om iemand aan te spreken ‘hé, ik heb je hoofd op de website gezien.’”

Volgens haar is de huidige structuur van de website niet geschikt om interactie uit te lokken. Ze stelt een **forum** voor, later genuanceerd tot **een forum per boek**, of een **profiel** van de deelnemers om dit te verbeteren.

“Het is niet interessant is om via een website een gesprek aan te knopen. Je hebt daar een **forum** voor nodig. (...) Het is echt een recensie-site. Iedereen plaatst daar zijn mening maar het nodigt niet echt uit om erover te gaan communiceren. (...) Ze hebben hun mening gezegd en dat is het dan. Ik weet zelfs niet of ze daar achteraf nog naar gaan kijken om te zien wat andere mensen daarvan vinden.” (...) Als het de bedoeling is van Stichting Lezen om zo wat interactie te krijgen, dan denk ik toch dat een profiel aanmaken iets heel goed zou zijn. De drempel is ook heel laag, mensen zijn er al mee vertrouwd. Ik denk nu dat veel mensen denken dat het niet de bedoeling is dat ze iets plaatsen in die reacties.”

Respondent 2 is het niet helemaal eens met het gebrek aan interactie.

“Ik vind dat dat een heel handig orgaan is om leeservaringen uit te wisselen. Dat vind ik er wel heel leuk aan. En zoals je zegt, iedereen kan een reactie geven. Op die reactie komt dan weer een reactie. Je gaat

dan misschien nog eens een stuk herlezen in het boek, zo van 'kijk, zo had ik dat nog niet bekeken'. Dat vind ik er wel leuk aan dat het een heel breed platform is."

Maar hij meldt ook dat de website volgens hem niet als doel heeft om veel interactie te verkrijgen. Wanneer een reactie niet strookt met zijn mening, zal hij er ook niet meer op reageren. Hij zou het wel interessant vinden als er meer mogelijkheden komen om cultuursmaken, en dus niet enkel leestips, uit te wisselen.

Ik denk dat dat in sommige gevallen wel interessant zou kunnen zijn. Omdat je toch dikwijls merkt, dat als je bepaalde boeken leest, diezelfde namen komen ook regelmatig terug, en dan weet je toch dat die mensen min of meer dezelfde smaak hebben. En ik denk dat dat wel interessant kan zijn om niet alleen leeservaringen uit te wisselen maar ook, dan kijk ik al verder naar toneel, of voorstellingen of weet ik veel wat, vernissages ofzo om daarrond misschien tips en ideeën uit te wisselen.

Het middel daarvoor zou "een soort **identi-kit** [kunnen zijn] waarin je interesses staan".

Maar voor hem is de ontmoeting met de anderen niet het eerste doel van de website.

"Het zou leuk zijn moest je er een paar vrienden aan over houden waarmee je een gezamenlijke interesse in dezelfde boeken kan delen, maar het hoofddoel is dat zeker niet. (...) Maar dan wel uit het saaie imago van [een klassieke leesgroep]. Nee, ik zou dat allemaal breder opentrekken, niet alleen boeken, maar ook CD's, toneelvoorstellingen, noem maar op."

Respondent 3 meldt dat ze vindt dat

"het zou moeten mogelijk zijn om contact te zoeken met de andere lezers. Misschien kan het ondertussen wel, dat je op een naam klikt en die persoon een bericht kan laten. Dat vond ik er wel jammer aan, dat er geen community was. Want je kan enkel via de website communiceren, maar veel persoonlijker dan dat wordt het niet."

Ze zou in de eerste plaats vooral meer uitleg willen vragen wanneer mensen een boek anders geïnterpreteerd hebben dan zij. Volgens haar kan dit het beste op een **forum** of door een **mail** achter te laten dat enkel door de geadresseerde kan gelezen worden. Als voorbeeld voor een forum verwijst ze naar webpagina's waar een forum per boek bestaat.

"Je zou mensen die niet graag hun naam bij hun commentaar zetten, toch moeten kunnen contacteren om met hen te kunnen spreken zonder dat iedereen het ziet." "Die site nodigt echt niet uit tot dialoog eigenlijk. Omdat het allemaal publiekelijk is. Ik vond dat dat niet ging. Ik had het gevoel dat je maar één keer per boek een reactie kan geven. (...) Op andere sites, waar de titel van een boek een forumpagina is, heb je dat toch veel meer, de één na de ander..."

Ze vermeldt dat een forum wel zou uitnodigen tot meerdere reacties van dezelfde persoon. Ook een **chat** is voor haar een mogelijke oplossing:

"Het zou motiverender zijn moest je iemand ook al eens persoonlijk kunnen contacteren. Dat je kan chatten via de site ofzo. Ik zou dat zeker tof vinden, dat je ziet wie online is, want wie weet, dan leer je misschien weer andere mensen kennen die dezelfde mening over boeken hebben."

In de tweede plaats wil ze ook graag andere mensen leren kennen. De stap van virtuele kennismaking naar reële kan voor haar absoluut.

Ook respondent 4 mist interactie.

"Het is eenrichtingsverkeer natuurlijk. Je kan je ei kwijt, en da's al veel, en je kan lezen wat anderen ervan vinden, maar er is niet echt reactie op je eigen mening. Ik zou het wel appreciëren moest dat kunnen"

Als oplossing spreekt ze spontaan over een **mail** en verwijst later ook naar een **forum** zoals op de website van Crimezone.

“Je zou moeten kunnen naar de mail gaan van die andere of ... maar dat vergt dan weer wel natuurlijk dat ik volgende week nog eens moet gaan kijken, en dat ik zelf meer tijd voor zou moeten maken hé. Maar het zou wel leuk zijn moest je meer kunnen reageren. En dan ook eens iets terug krijgen.”

Voor haar mag de interactie liefst virtueel blijven. Ze heeft geen enkele behoefte aan een reële kennismaking met de andere deelnemers uit tijdsgebrek. “Ik heb sowieso genoeg andere dingen, dat zou er niet bij kunnen”.

Respondent 5 heeft zelf geen nood aan interactie want daar heeft hij vrienden en collega's voor. Hij merkt ook op dat er weinig gereageerd wordt, maar heeft hiervoor een verklaring.

“Dat komt volgens mij omdat er zo ontzettend veel recensies op staan. En ik denk dat de meeste mensen die de website interessant vinden, hun recensies er ook op zetten. Liever dat dan reageren op andere recensies.”

Hij zoekt wel mee naar mogelijkheden om meer interactie te krijgen en oppert een forum, hoewel hij dat wel erg arbeidsintensief vindt voor de organisatie. Later in het gesprek reageert hij positief op een voorstel voor een **beperkt forum met bijvoorbeeld “de vraag van de week”**. Dat is “beheersbaar”.

Respondent 6 is ook een voorstander van meer interactie en vergelijkt dat met de leesgroep die ze leidt.

“Het is leuk en interessant. Omdat je eigenlijk toch ook leert van elkaar. Hetzelfde in de leesgroep: daar heb ik ook al een boek gehad dat ik niet zo leuk vond, waar ik me echt moest doorsleuren. Als het niet voor de leesgroep was geweest, had ik het niet gelezen. Maar dat de anderen mij toch zaken lieten zien waarvan ik dacht “goh, ja, daar heb ik niet aan gedacht, dat heb ik niet begrepen” en dat je het dan toch een goed boek vindt. Je beseft gewoon dat je het niet goed gelezen hebt.”

Ze spreekt ook over een forum, maar ziet net zoals respondent 5 meteen de beperkingen. Ze stelt dan **een forum per boek** voor.

Ik denk dat daarvoor een forum, of forumpje, per boek bijvoorbeeld, wel interessant zou zijn. Zoals bijvoorbeeld, ik weet niet of u een Knack-lezer bent, als je naar de Knack-pagina gaat op de website, kan je naar de weblogs gaan van Dirk Draulans of Tessa Vermeylen bijvoorbeeld en dat soort systeem is leuk per boek. Want als je één forum zou maken denk ik dat het heel verwarrend wordt.

Over wat volgens haar dan het verschil zou zijn met de huidige website zegt ze het volgende:

Als mensen nu reageren, krijg je hun mening en iemand anders leest die en zet ook een reactie. Maar vaak is dat geen reactie op de berichten die er al op staan. En de dingen die hierop gereageerd worden, zijn ook heel vaak positieve commentaren.

Respondent 7 vindt wel dat er veel reacties op de website staan maar dat er tussen de reacties weinig interactie te bespeuren is. Maar ze vraagt meteen of die interactie wel de bedoeling is.

Valt het jou ook op dat weinig mensen op elkaar reageren?

En is dat de bedoeling?

Ja, toch ook wel.

Nee, dat had ik niet begrepen. (...) Misschien moet dat duidelijker zijn, ik had het ook niet door. Je schrijft op deze website zoals hij nu is, gewoon je mening over dat boek en dat is het. Ik zou nu ook niet op iemand anders zijn mening reageren, maar wel op het boek, wat ik daar van vind.

Respondent 8 vindt ook dat er nood is aan meer interactie. Ze heeft hiervoor twee oorzaken:

- Het feit dat de eerste die de bespreking invoert, zijn naam verschijnt bij de bespreking.

Ik denk dat je geen nieuwe bespreking kan invoeren als er al een bespreking over dat boek bestaat. En dat vind ik wel jammer omdat je daarop ook al afgeblokt wordt. En ik vind dat je toch nog de mogelijkheid moet hebben om te vertellen hoe jij dat boek ervaren hebt of om dingen toe te voegen ik denk dat er op die manier toch wat meer interactie zou kunnen komen. Dan kan die eerste, die de bespreking heeft ingevoerd, ook nog reageren van “ah, tiens, zo had ik het nog niet bekeken. En inderdaad” of net het tegenovergestelde van “ik volg je daar helemaal niet in. En ik denk dat dat, die interactie, nu zou kunnen verbeteren.

- Het feit dat de reacties niet meteen zichtbaar zijn, dat je moet doorklikken.

“als die reacties onmiddellijk zichtbaar zouden zijn, dan zouden mensen misschien toch sneller geneigd zijn om te reageren.”

Als oplossing stelt ze een **blog** of een **e-mailadres** voor.

“om tips aan elkaar te vragen of zelf tips te geven. Maar op welke manier dat weet ik niet goed. Misschien via een blog of via een e-mailadres, een plek waarop mensen persoonlijk kunnen reageren op elkaars verhaal. Of “als je van dit soort boek houdt, dan is dat of dat ook een aanrader”. Ik zou die interactie er toch zeker iets meer insteken.”

Ze twijfelt wat of ze de stap zou willen zetten naar een reële kennismaking.

[ik] vind dat mysterie ook wel leuk, dat je niet weet wie... voor hetzelfde geld is dat iemand – begrijp mij niet verkeerd – een arbeider die uit een totaal andere wereld komt en dat is wel leuk om raakpunten te zoeken. Dus ja, enerzijds wel en anderzijds vind ik dat mysterie ook wel iets hebben. Er lopen zoveel verschillende mensen op de wereld rond die waarschijnlijk misschien geen enkel raakvlak met elkaar hebben maar wel hetzelfde boek leuk vinden.

Tot slot blijkt er ook wat verwarring te zijn of men ook kritische noten of negatieve recensies op de website mag plaatsen. Respondenten 1, 3, 6 en 7 vermelden spontaan dat de visie van de website, nl. mensen aansporen tot lezen, volgens hen enkel positieve besprekingen en reacties toelaat. Dit wordt volgens respondent 3 duidelijk in de vermelding “hier kan je vertellen over je favoriete boeken”, wat volgens haar mensen tegenhoudt om negatievere zaken te schrijven. “Nu gaan ze mij chagrijnig vinden. Of arrogant ofzo.” Respondent 4 vindt dat er op de website plaats moet zijn voor kritische bedenkingen, zolang “ een boek maar iets doet bewegen (...) Het is interessant als iemand kan vertellen waarom wel of waarom niet”. Ook respondent 6 deelt die mening: dat een commerciële website enkel positieve besprekingen over boeken schrijft, is normaal, maar op deze website zou het genuanceerder mogen zijn. Anderen laten zich minder leiden door de mededeling op de website. Zo zegt respondent 8 dat ze genuanceerde besprekingen kan schrijven (bv. “zo vlot leest het niet maar het was wel de moeite waard”) en slechte boeken voert ze niet in omdat ze daar de moeite niet voor wil doen.

6.3.2.5 Voorstellen van de geïnterviewden

Tijdens de interviews werden nog andere voorstellen naar voren geschoven om de website te verbeteren. Hier volgt een overzicht in willekeurige volgorde:

- Profiel van boekvoorkeuren automatisch met elkaar linken:

“Ik ken een andere site maar ik denk dat die Engelstalig is, waar je de boeken die je graag gelezen hebt kan invoeren. Andere mensen doen dat ook en dan linken ze jou met anderen hun lijst met dezelfde voorkeur en dan kan je bekijken welke boeken je nog kan lezen.” (resp. 1)

- Een aparte categorie maken voor recensies van professionele recensenten (resp. 1, 6) maar behoeden voor te moeilijke besprekingen want dan kunnen deelnemers afgeschrikt worden.
  - “Maar ik zou het niet zo maken dat je een boek opzoekt en daarop klikt en je komt dan op de recensie van die professionele. Dat kan een drempel zijn voor de mensen van “oei, dat kan ik zelf niet”. En dan gaan ze misschien zelf ook niets meer schrijven.” (resp. 1)
- Auteurs betrekken en hun favoriete boeken laten bespreken
  - “Als ik terugdenk aan Alles uit de Kast, daar kwamen toch ook regelmatig schrijvers zoals Tom Lanoye, en zij hebben daar hun favoriete boeken voorgesteld, dat zou toch perfect ook hier passen.” (resp. 2)
- Regelmatig op de hoogte brengen van recent uitgegeven boeken (resp. 4)
- Links leggen naar uitgebreide besprekingen op krantenwebsites (resp. 2)
- Elke bespreking beginnen met een kleine fiche voor algemene gegevens.
  - “Misschien is het wel leuk om dat boven een recensie te zetten: wie wat waar wanneer en algemeen oordeel. En dan daaronder meer plek voor meer uitleg. Maar dit enkel als teaser gebruiken en niet zozeer als recensie zelf.” (resp. 2)
- Hulp door Stichting Lezen bij het indelen in categorieën:
  - Ik vermoed dat degene die de cover erbij zet, dat die het toch allemaal leest, en dat die toch even kan checken of dat boek goed zit [juist ingedeeld werd]. (resp. 4)
  - respondent 6 vreest voor een te elitaire website en dat deelnemers gaan afhaken als er teveel gestuurd zou worden door de organisatie.
  - “Maar de vraag is natuurlijk of de organisatie niet zelf beter enkele gegevens per boek invult, die “wie” bijvoorbeeld. Ik weet niet of iedereen wel goed weet wie de schrijver is.” (resp. 3)
- contact met de webmaster (resp. 1)
- Lezers in beeld anders ordenen: deze staan nu op alfabet terwijl men hen niet kent en dus niet weet hoe men ze kan opzoeken.
  - “dat vind ik wel leuk, het concept op zich. Maar ik ken die mensen niet bij naam dus ik kan nooit via dit beginnen opzoeken.” (resp. 4)
- Rubriek onderaan de homepage:
  - “Wat ik ook altijd – hier was het Nobelprijswinnaars hé [wijst op de onderste rubriek van de homepage] – da’s altijd rond een thema, dat vind ik altijd interessant om te zien welk thema het nu is.” (resp. 4)
- Nieuw ingevoerde boeken langer op de website laten staan. (resp. 5)
- “Tell-a-friend”: deze functie kwam bij slechts 1 respondent (6) ter sprake.
- Agenda publiceren van literaire evenementen (resp.1, 2, 3, 6)
- Apart hoekje voor kinderen en jongeren (resp. 6)
- Mogelijkheden creëren zodat men zijn eigen leeslogboek kan bijhouden op de site (resp. 7)
- Sterren- of puntensysteem bij de boeken plaatsen (op voorwaarde dat het steeds gekoppeld blijft aan een woordelijke bespreking) (resp. 2)
- Chat-functie
  - “chatten met een schrijver ofzo. Als ze dat organiseren, dat zou wel interessant zijn. Als ze er genoeg reclame rond kunnen maken. Dan wel, maar zo gewoon een random chat, dat zou ik niet, nee...” (resp. 1)
- Categorieën uitbreiden bv. bij de Da Vinci code ook links leggen naar “de heilige graal”, “Dan Brown”, “het Louvre”, “Leonardo Da Vinci”,... (resp. 1)
- Overzicht van boekhandels in Vlaanderen publiceren (resp. 2)
- Links leggen naar cultuurweb, bibliotheken, boek.be, boekhandels, krantenrecensies...
- Deelnemers een persoonlijk profiel laten aanmaken (resp. 1, 3, 4, 8)

“als mensen op jouw reactie komen en dan kunnen ze jou aanklikken en zien welke boeken je gelezen hebt. Ja, dat zou wel leuk zijn. Ja, dat is ook heel veilig hé. De boeken waarvan ik niet wil dat anderen weten dat ik ze lees, zet ik er niet op.” (resp. 4)

- Invoeren van boeken versimpelen:

“Je moet eigenlijk iedere keer opnieuw je naam ingeven, je e-mailadres, ... en ook, als ik dat doe, zo even tussendoor, dan heb ik niet altijd dat boek bij de hand en dan vragen ze de uitgeverij, het aantal pagina's, en dan heb ik zoiets van “ah nee, ik ga dat nu niet doen” en dat vind ik dan wel ... je moet er echt voor gaan zitten met het boek erbij. Wat bij de reacties wel gemakkelijker is, zo van “hup”. Maar dan moet je toch ook wel weer je naam, je e-mail, ... en da's iedere keer, ... maar eigenlijk is dat bijkomstig. Maar zeker bij het invoeren houdt me dat toch wel wat tegen, al die gegevens die je moet geven. Moest je gewoon titel en auteur kunnen invoeren en iedereen Leest voert de rest in ...) (resp. 4)

6.3.3 conclusie interviews

Zoals gezegd bij de inleiding op de interviews, is er slechts een beperkte bevraging kunnen gebeuren en dit met een selecte groep van de meest betrokken of enthousiaste deelnemers. Deze mensen bleken allen veel-lezers te zijn die in het echte leven ook al actief met boeken bezig zijn: sommigen in formele circuits zoals de bibliotheek, een leesgroep of als free-lance-journalist; anderen in informele circuits zoals de sociale omgeving. Het feit dat ze meer bevlogen lezers zijn, blijkt ook uit het feit dat de meesten spontaan andere literaire websites vermelden, dat alle respondenten de literaire krantenbijlagen lezen en dat de meesten onder hen geen enkel probleem ondervonden om over gelezen boeken een bespreking te schrijven, wat toch een zekere ervaring vereist.

Het nadeel van zulke selecte groep is dat we in deze conclusies geen representatief beeld van de participant aan *Iedereen Leest* kunnen beschrijven. Het voordeel is dat deze mensen elk een zekere expertise met de website hadden en deze konden vergelijken met andere leesbevorderingsinitiatieven of ICT-toepassingen en dat hun antwoorden bijgevolg rijk aan informatie zijn. We kunnen op basis van hun antwoorden een eerste aanzet geven om de verschillende denkrichtingen, ervaringen en wensen op te lijsten.

Verder ontstond bij de zoektocht naar respondenten voor de interviews de voorzichtige indruk dat, ondanks de sterke stijging van het aantal besprekingen dat na anderhalf jaar op de website staat, er nog een belangrijke groep deelnemers op de website actief is die in het begin werd aangetrokken omdat ze in het literaire veld werken en de website “een duwtje in de rug” konden geven. Ook was er, nog steeds volgens dezelfde niet-onderbouwde indruk, een grote groep eenmalige passanten die niet wensten in te gaan op de uitnodiging omdat ze te weinig vertrouwd waren met de website. Indien deze indrukken bevestigd worden uit andere onderzoeken, zou het goed zijn er rekening mee te houden dat deze participanten waarschijnlijk geen sturende krachten zijn om meer interactie te verkrijgen op de website. Deze interactie, die door de geïnterviewden sterk gevraagd wordt, zal waarschijnlijk voornamelijk door de spontane en enthousiaste participanten moeten aangezwengeld worden.

Blijkbaar werkt de communicatiemix die *Iedereen Leest* hanteert. Mensen komen via zeer uiteenlopende media voor het eerst in aanraking met *Iedereen Leest*. Degenen die geïnterviewd werden en dus enthousiast deelnemen, werden vooral geprikkeld omdat de website aansluit bij

interesses die zij al hadden en bij activiteiten die ze al deden: met anderen over boeken praten om een boek aan te prijzen, om boekentips te verzamelen of om een verhaal te verwerken. Alleen kunnen ze dat nu met een veel groter publiek doen. In die zin speelt *Iedereen Leest* in op de publieksverbreding (participanten nemen , of op de verbetering van de culturele competentie.

In welke zin de website ook inspeelt op publieksvernieuwing of -verbreding, is uit deze interviews niet naar voren gekomen. Het kan interessant zijn om in volgende onderzoeken een selecte groep deelnemers op te sporen die voordien weinig lasen en nu deelnemen aan *Iedereen Leest*. Hun ervaringen kunnen handige tips inhouden over welke methodieken al dan niet werken om méér mensen te doen lezen.

De geïnterviewden, die allen sinds de beginperiode actief zijn op de website, hebben de sterke groei van de site met dubbele gevoelens ervaren: enerzijds is men wel wat trots dat men deel uitmaakt van een project dat op korte tijd groot geworden is en dat zijn naam gelinkt wordt aan een boek dat ze bewonderen, maar anderzijds zorgt de grote hoeveelheid besprekingen er nu voor dat hun specifieke bespreking minder snel opgemerkt wordt en dat het moeilijker is geworden om boeken of andere lezers op te zoeken. Bovendien lijkt het alsof niet het aantal boekbesprekingen op de website prioritair is voor de deelnemers, maar wel de mogelijkheid om anderen met een gelijkaardige boekensmaak te leren kennen of zijn eigen kennis mee te delen. De *community* dus. Zelfs wie vermeldde dat hij/zij geen interactie zoekt op de website, gebruikt de website toch voor zaken die men *in real life* niet -of niet zo gemakkelijk- kan doen:

- ◆ een zelfgeschreven bespreking bekend maken aan een groot publiek
- ◆ verschillende meningen over een gelezen boek met elkaar confronteren.
- ◆ Aanvullend in de fase van de boekenkeuze: de meeste mensen hebben hun vaste kanalen om zich te informeren over boeken (de sociale omgeving en de kranten stralen bieden het meeste vertrouwen) maar de website geeft aanvullende informatie en feedback: welke verhalen hangen er rond het boek? hoe hebben andere lezers dit boek beleefd? Hoe hebben ze het verhaal geïnterpreteerd? Heb ik het allemaal wel juist begrepen? Dit zijn zaken die men niet met een krant kan doen en moeilijker met je sociale omgeving (tenzij je min of meer tegelijkertijd hetzelfde boek leest).

De website neemt wat deze activiteiten betreft, een unieke plaats in in het leesproces. Hierin ligt zeker een grote kracht van het project.

De algemene indruk van www.iedereenleest.be is positief bij de geïnterviewden: “fris, jong, aantrekkelijk en interessant”. De fel oranje kleur wordt vaak besproken, maar roept geen negatieve reacties op. De meeste respondenten vinden redelijk snel hun weg op de website.

Eén respondent zoekt nooit boeken op omdat ze daarvoor haar sociale omgeving heeft, één respondent zoekt enkel boeken op “om te zien wat andere mensen lezen” maar zegt dat hij de meeste van die boeken al kent. De andere 6 respondenten hebben zeer verschillende redenen om boeken op te zoeken:

- Leesplezier delen
  - Gericht op het boek: Men wil de leeservaringen van anderen lezen
  - Gericht op andere deelnemers: Men wil mensen leren kennen met dezelfde smaak
- Feitelijke informatie opzoeken over een boek
- Leestips opzoeken

De website geeft een goede aanleiding om deze acties uit te voeren, maar veel respondenten blijven wat op hun honger zitten op het vlak van de kwaliteit van de besprekingen en wat de interactie met de anderen betreft.

1. *Kwaliteit van de besprekingen:* De respondenten vinden dat de kwaliteit van de besprekingen op de website sterk wisselend is ((veel) goede besprekingen, een deel minder goede, en enkele besprekingen worden ondermaats bevonden). Men vindt o.a. dat er weinig feitelijke inhoud over de besproken boeken op de website staat, maar die lacune wordt blijkbaar door de meesten aangevuld door het lezen van literaire krantenbijlagen. De reacties op dit kwaliteitsoordeel van de besprekingen lopen zeer sterk uiteen. Sommigen zijn van mening dat er best niets aan verandert, anderen zouden toch graag meer sturing zien zodat er een minimum kwaliteit behaald wordt. De opmerking bij deze laatste stelling is wel dat een té sterke sturing mensen kan doen afhaken.

1. Niets doen:

- ◆ de minder goede besprekingen worden ervaren als zulke kleine minderheid dat er niets moet gebeuren
- ◆ een website is zelfregulerend. “Deze besprekingen zullen in de reacties wel de nodige aanvullingen krijgen.”
- ◆ Democratische gedachte: “een website is van iedereen”. Elke deelnemer mag op zijn eigen manier een bespreking schrijven.
- ◆ “De personen die een boek opzoeken hebben dat meestal zelf al gelezen en kunnen wel volgen.”

2. Voorzichtige bijsturing:

- ◆ Stichting Lezen vraagt aan de deelnemer bijkomende informatie
- ◆ Stichting Lezen vult zelf de informatie aan
- ◆ De beste bespreking wordt uit de reacties gehaald en als bespreking geplaatst. De oorspronkelijke bespreking komt als reactie te staan.
- ◆ Er wordt per boek een invulviche gecreëerd die door verschillende lezers kan aangevuld worden.

2. *Interactie met anderen en opzoeken op lezer:* De respondenten zijn goed vertrouwd met de verschillende zoekfuncties om boeken op te zoeken (bv. op categorie, op lezer, titel enz.) en hoewel men sommige functies als minder interessant evalueert (bv. opzoeken op mood), vindt men over de algemene website vlot de gezochte informatie terug. Er is wel een duidelijke vraag naar

meer interactie en contactmogelijkheden tussen de deelnemers. (zie verder). In die zin valt het op dat de zoekfunctie “op lezer” weinig vermeld wordt in de interviews. Een mogelijke oorzaak hiervoor is dat men de naam van de andere lezer moet kennen vooraleer men kan beginnen opzoeken (er is op de website geen lijst beschikbaar van de andere lezers).

Men ervaart het als motiverend als men het gevoel krijgt een invloed te hebben op de boekenkeuze van anderen op de website. Het ontvangen van een reactie, of die nu kort is of een andere mening verkondigt, wordt als zeer aanmoedigend ervaren. Men wil graag met de mensen die reageren, dieper ingaan op het boek, maar vindt de website daar niet de geschikte plaats voor (te publiekelijk, men durft geen tweede maal reageren). Ook heeft men schroom om een kritische noot te laten horen over een boek omdat men het gevoel heeft dat dit door het project niet geapprecieerd zou worden. Het valt op dat meerdere respondenten in die richting antwoorden terwijl er op de website nauwelijks verwijzingen staan naar welke opmerkingen al dan niet gewenst zijn. Nochtans zou een (enigszins gestuurd en) genuanceerd debat volgens de meeste deelnemers de interactie tussen de deelnemers enkel kunnen aanzwengelen. Meer duidelijkheid rond de doelstellingen van de website zou twijfels of drempels tot participatie bij de deelnemers kunnen wegnemen.

7. Algemene conclusies

Algemene onderzoeksvragen

In dit onderzoek gingen we op zoek naar de rol van de literaire recensent in een context van digitalisering. We pasten de theoretische kennis toe op het leesbevorderingsproject *Iedereen Leest* van Stichting Lezen.

Achtereenvolgens onderzochten we de volgende deelvragen:

1. Wat verstaan we onder literaire participatie en leesbevordering?

Deze vraag werd beantwoord in het theoretische literatuuronderzoek.

2. op het niveau van de recensies op Iedereen Leest:

- *Wat verstaan we onder literaire recensies? Welke kenmerken vertonen de recensies op Iedereen Leest?*
- *Zijn er verschillen op te merken tussen de recensies die in de beginperiode van het project werden gepost en de recensies die van een jaar later dateren? Zoja, hoe kunnen deze verschillen verklaard worden?*
- *Welke interactie tussen de deelnemers blijkt uit de besprekingen op de website?*

Deze aspecten werden onderzocht in het hoofdstuk 6.2 aan de hand van criteria uit literatuuronderzoek. Zaken die verder onderzoek nodig hebben en waarop we dus geen afdoend antwoord kunnen bieden, zijn

- De evolutie van de besprekingen op de website na een jaar. Er is een lichte evolutie merkbaar naar meer variatie in de argumenten die de besprekers gebruiken, maar deze evolutie tekent zich slechts licht af.
- Waarom op bepaalde boeken meer gereageerd wordt dan op andere boeken. Blijkbaar kunnen intrinsieke eigenschappen van de besprekingen geen antwoord bieden op deze vraag.

3. op het niveau van de participanten:

- *Welke motivaties heeft men om te participeren aan de website?*
- *Welke ervaring heeft men met de website?*
- *Welke rol neemt de website in in het leesproces?*
- *Welk sociaal interactieproces ervaren de deelnemers?*

Deze aspecten werden onderzocht door middel van 8 diepte-interviews met participanten. De conclusies zijn terug te vinden in 6.3.

Iedereen Leest en cultuurparticipatie

Iedereen Leest is een leesbevorderingsproject en probeert voornamelijk de publieksparticipatie te verhogen. We zagen dat dit bestaat uit drie componenten:

- verbreden van het publiek (participanten méér doen participeren),
- verdiepen van de culturele competentie van de deelnemers
- publieksvernieuwing

Uit de interviews bleek dat de eerste twee componenten vaak (maar niet altijd beide bij elke respondent) aanwezig zijn. Mensen gebruiken de website om een boek te laten 'bezinken', om leestips op te doen (en dus méér of beter te lezen), of om van elkaar te weten hoe ze een boek geïnterpreteerd hebben. De opvatting uit de theorie, nl. dat ICT kan helpen bij de verdieping van de culturele competentie, is met *Iedereen Leest* zeker bevestigd.

Nochtans moeten we er rekening mee houden dat de interviews werden afgenomen met een selecte groep van fervente lezers en nauwe betrokkenen bij *Iedereen Leest*. Zowel voor hen, als voor de andere deelnemers die minder actief zijn, biedt de website al een eerste mogelijkheid om actief te zijn rond het lezen, maar dit zou nog verder kunnen uitgewerkt worden. (zie verder)

Of er ook sprake is van publieksvernieuwing kon uit dit onderzoek niet opgemaakt worden en kan het onderwerp vormen van een ander onderzoek.

Leesbevordering door middel van televisie en internet:

We merken dat in de sector van de televisie voornamelijk vanuit een bepaalde visie uitgegaan wordt om literatuur aan de man te brengen. Kenmerken hiervan:

1. het leesplezier staat voorop
2. kijkersgerichte aanpak met BV's en polls, entertainment
3. lezerspersoonlijkheid: De kijker krijgt zo niet enkel meer inzicht in het aanbod van boeken dat op de markt is, maar ook in zijn eigen lezerspersoonlijkheid (welke boeken lees ik graag?)
4. gedrags- en handelingspatronen worden duidelijker (hoe kies ik een boek? Waar vind ik boeken terug?...)

Deze televisieprogramma's hebben een eigen karakter:

- Televisie vertrekt vanuit een sterk gestuurde format. Er kan niet veel aan het toeval overgelaten worden en er is veel afwisseling in de items nodig om de aandacht van de kijkers te houden.
- In een televisieprogramma zitten verschillende soorten items: een interview, een korte reportage, een getuigenis, een (kleine) wedstrijd enz
- Verschillende "soorten" lezers komen getuigen: een schrijver, een BV, de 'gewone lezer', ...
- 'Gewone' lezers die aan het woord komen, worden geselecteerd en voorbereid.
- Boodschappen op televisie komen als het ware vanzelf de huiskamer binnen, terwijl men op internet actief op zoek moet gaan naar een bepaalde website.

Uit het literatuuronderzoek merken we dat het internet een heel andere eigenheid heeft:

Democratisch, anti-hiërarchisch, vrije toegang tot informatie. Het grote voordeel van internet, zeker in vergelijking met 'allocutieve media' zoals televisie, is bijgevolg dat iedereen kan deelnemen aan het discours. Dat heeft enkele voordelen in vergelijking met televisie: op het internet ontstaat een discours dat

- Veel dichterbij de dagelijkse realiteit ligt (*Wat leest men in Vlaanderen? Welke boeken leven onder de mensen?*)
- En dat sterker aansluit bij de belevingswereld van de deelnemers. (Het feit dat de geïnterviewden op de website leesgerichte activiteiten kunnen verder zetten die ze in het dagelijks leven al deden, maar nu op grotere schaal (zie conclusies interviews))

Internet speelt in deze zin in op de 'publieke sfeer' waar Habermas over sprak.

Het nadeel is dan weer dat een website snel statisch dreigt te worden. Op basis van de interviews, de conclusie dat er weinig interactie is tussen de deelnemers (zie conclusie recensies), en op basis van de beleidsdoelstelling van Stichting Lezen om een community van lezers te creëren, lijkt het dan ook zinvol om uit te testen in welke mate bepaalde formats die op televisie gebruikt worden, ook op het internet kunnen gebruikt worden. Bv. boeken laten promoten door BV's of schrijvers, chat-sessies met auteurs organiseren, opiniestukken door bekende mensen publiceren om de dialoog aan te gaan met de achterban, ... Kortom, allerlei middelen inzetten om de dialoog aan de gang te houden zodat mensen zich ook na enige tijd verbonden blijven voelen met de website.

Ook de steeds toenemende web 2.0-toepassingen kunnen een community-gevoel aanwakkeren: zo kan men de invoerder een RSS-feed versturen wanneer een reactie komt op zijn bespreking, kunnen er hyperlinks gelegd worden met blogs van participanten of van krantenrecensies, ...

Sociale interactie en machtspatronen op internet

Bij *Iedereen Leest* gaat dat discours over een welbepaald onderwerp: lezers vertellen over hun boeken aan elkaar. We kunnen dankzij de theorieën rond macht nagaan in welke mate de 'macht' op de website in handen gelegd wordt van de lezers. In de theorie rond de soorten macht op het internet zagen we dat er drie soorten bestaan: Op het individuele niveau, op het sociale en op het niveau van het imaginaire.

- De macht bij *Iedereen Leest* ligt op het individueel niveau bij elke lezer die zin heeft om iets op te zoeken over een boek of om over een boek te vertellen. Die lezers kunnen zonder enige drempel op de website terecht om hun verhaal te doen. De macht ligt niet enkel bij het individu omdat hij de keuze heeft om een boek al dan niet op te zoeken / in te voeren, maar ook bij de manier waarop hij dit doet: geeft hij zijn volledige naam mee? Enkel zijn voornaam? Welke bijkomende informatie geeft hij over zichzelf kwijt in de bespreking die hij invoert?
- Op het sociale niveau ligt de macht op *Iedereen Leest* bij de interesse die bij de meeste deelnemers na een tijdje ontstaat rond de community die op de website leeft (zie interviews). Het is opvallend dat de meeste deelnemers in de eerste plaats op zoek waren naar een individuele activiteit (een boek opzoeken, een boek willen invoeren, ..) maar dat men na een poos meer

contact en interactie wil krijgen met de andere deelnemers. Men wil weten wat de anderen lezen en hoe zij bepaalde boeken geïnterpreteerd hebben. Met enkelen willen ze ook een nauwer contact krijgen. Momenteel gaat dat niet op de huidige website omdat men vindt dat die contacten niet publiekelijk kunnen gelegd worden en ze begrijpen uit de opzet van de website dat ze slechts één keer over een boek een bericht mogen schrijven. De macht rond de community ligt op dit ogenblik, volgens dit beperkt onderzoek, nog niet voldoende bij de deelnemers, en nog teveel bij de technologische middelen die door de initiatiefnemer ter beschikking gesteld worden. Het is opvallend dat in de interviews op de vraag of er meer sturing moest zijn, vaak geantwoord werd dat men niet teveel inmenging van de organisatie wilde, maar wel dat de middelen ter beschikking worden gesteld om een echte community te vormen. Dit geval is een voorbeeld van de technofiele denkrichting van T. Jordan, die stelt dat de technische mogelijkheden bepalend zijn voor de sociale interactie. Of zoals M. McLuhan al zei: "The medium is the message".

- Op het imaginaire niveau wil men meer invloed kunnen hebben op de community, meer zelf willen sturen, eventueel een ontmoeting in real life... Zeker niet alle respondenten gingen in dit verhaal mee, voor sommigen volstaat een virtuele community.

Algemeen kunnen we besluiten dat *Iedereen Leest* door een bepaalde groep lezers actief wordt gebruikt. Het project sluit aan bij hun reeds bestaande interesses en hun leefwereld en biedt, dankzij het ruime publiek van mede-geïnteresseerden, extra mogelijkheden om hun leesgerichte activiteiten uit te breiden. *Iedereen Leest* zorgt bij deze lezers voor verbreding en verdieping van de cultuurparticipatie. Bijkomende (technologische) initiatieven kunnen zorgen dat deze actieve deelnemers aan de basis liggen van het ontstaan van een (h)echte community van lezers.

8. Bibliografie

Onderzoeksmethoden:

BAARDA (D.B.) , DE GOEDE (M. P. M.). *Basisboek methoden en technieken*. Groningen, Stenfort Kroese, 2001, 399 blzn.

DEACON (D.), PICKERING (M.) e.a. *Research communication. A practical guide to methods in media and cultural analysis*. Oxford University Press, New York, 1999.

DUNN (W. N.) *Public Policy analysis*. New Jersey, 2004, Person Prentice Hall, 510 blzn.

FLYVBJERG (B.). *Making Social Science matter: why social inquiry fails and how it can succeed again*. Cambridge, Cambridge University Press, 2001, 204 blzn.

GANZEBOOM (H.). *Cultuurdeelname in Nederland. Een empirisch-theoretisch onderzoek naar determinanten van deelname aan culturele activiteiten*. Maastricht, Van Gorcum, 1989.

HUIZINGH (E.) *SPSS 11.0 voor Windows en Data Entry*. Schoonhoven, Academic Service, 2002, 368 blzn.

JONES (S.) (ed.) *Doing Internet Research: Critical Issues and Methods for Examining the Net*. Thousand Oaks: Sage, 1999, 271 blzn.

MANN (C.), STEWART (F.) *Internet Communication and Qualitative Research: A Handbook for Researching Online*. London: Sage, 2000, 258 blzn.

MASO (I.), SMALING (A.). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Amsterdam, Boom, 1998, 147 blzn.

McQUAIL (D.). *Mass communication Theory: an introduction*. Londen. Sage, 2000, 542 blzn.

MOOIJ (J.J.A.). *Tekst en lezer. Opstellen over algemene problemen van de literatuurstudie*. Amsterdam, Athenaeum - Polak & Van Genneep, 1979, blzn. 253-278.

ROOSE (H.), WAEGE (H.), AGNEESSENS (F.). *Response behaviour in audience research: a two-stage design for the explanation of nonresponse*. Working paper in opdracht van Re-creatief Vlaanderen, 2002, 17 blzn.

WEBSTER (F.). *Strategieën voor kwalitatief onderzoek*. Muiderberg, Coutinho, 1991, 208 blzn.

Beleidsdocumenten:

ANCIAUX B. *Beleidsnota cultuur 2004-2009*, Brussel, Vlaamse overheid.
http://www.wvc.vlaanderen.be/cultuurbeleid/download/beleidsnota_cultuur2000-2004.pdf

STICHTING LEZEN, *Jaarplanning en begroting 2005*, november 2004

STICHTING LEZEN www.stichtinglezen.be/info/doelgroep.html December 2005 (inmiddels verwijderd)

EU-READ: <http://www.under-hardcover.de/euread/aboutus/index.html>

Voorstelling van *Iedereen Leest* op de Dag van de cultuurcommunicatie, 13 december 2005
www.cultuurnet.be/front/inhoud/detail.jsp?id=122547

Wetenschappelijke bronnen:

BOURDIEU (P.). *La distinction. Critique sociale du jugement de goût*. Paris, Minuit, 1979, 670 blzn.

BRAEKMAN (J.) *Goede televisie maken en cultuur promoten liggen niet zó ver uit elkaar*.
www.cultuurnet.be/front/inhoud/detail.jsp?id=158623

CARON (B.) e.a., LEYE (M.) (red.) *Over (cultuur)participatie*. Brussel, Kunst en Democratie, 2006, 259 blzn.

CARPENTIER (N.). *Bridging cultural and digital divides. Signifying everyday life, cultural diversity and participation in to the on-line community Video Nation*. Working paper in opdracht van Re-creatief Vlaanderen, 2002, 33 blzn.

CARPENTIER (N.), CAMMAERTS (B.), VAN OOST (O.). *Cultuur en ICT. Verkennende analyses en gevalstudies 2002-2003*. Working paper in opdracht van Re-creatief Vlaanderen, s.d.

CARPENTIER (N.), PAUWELS (C.), VAN OOST (O.) (red.) *Het on(be)grijpbare publiek. Een communicatiewetenschappelijke verkenning van het publiek*. Brussel, VUBpress, 2004, 495 blzn

CIELEN (S.). *Are we being served? Een kritische analyse en evaluatie van the Big Read en Restoration als cultuurparticipatieverhogende televisieprojecten in een context van digitalisering*. Eindverhandeling tot het behalen van de graad van licentiaat in de communicatiewetenschappen, Brussel, VUB, 2005, 130 blzn.

CLOOSTERMANS (M.) *De tak waarop wij zitten. Berichten uit de boekenbranche*. Uitg.: Antwerpen Boekenstad / Unesco Centrum Vlaanderen en uitgeverij EPO, Antwerpen, uitgeverij EPO, 2006, blz. 115-135

COSTERA MEIJER (I.). Impact or content? Ratings vs quality in public broadcasting. IN: *European Journal of Communication*. Jg. 20, nr. 1, blzn. 27-53

DAHLGREN (P.), SPARKS (C.) *Communication and citizenship. Journalism and the public sphere in the New Media Age*. Londen en New York, Routledge, 1991, 235 blz.

DE JONG (M. J. G.) *Over kritiek en critici. Facetten van de Nederlandstalige literatuurbeschuwing in de twintigste eeuw*. Literatuur in zicht 2, Lannoo, Amsterdam, 383 blzn.

DELANY (C.) *Web 2.0 toepassingen voor jouw organisatie!*
www.cultuurnet.be/front/inhoud/detail.jsp?id=179990&print=1

DE MOOR, (W.) *De kunst van het recenseren van kunst*. Bossum, Coutinho, 1993, 245 blzn.

DE SWAAN (A.). *Kwaliteit is klasse: de sociale wording en werking van het cultureel smaakverschil*. Amsterdam, Bert Bakker.

DE WIT (D.), ESMANS (D.) (red.) *E-cultuur. Bouwstenen voor praktijk en beleid*.
<http://www.cjism.vlaanderen.be/e-cultuur/bouwstenen/index.html>

DE WIT (D.) *Cultuurcommunicatie en internet: nieuwe mogelijkheden en perspectieven*.
Publicatieforum digitaal platform: www.digitaalplatform.be/php/about.php

EU-READ home page: <http://www.under-hardcover.de/euread/aboutus/index.html>

FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie. *Eerste officiële cijfers over de digitale kloof in België*. Persbericht 8 november 2006.

INSITES, *België behoort bij Europese top van online bankieren*
http://www.insites.eu/file.asp?filetype=doc/04/press_releases/20060606_NL_BIM15.pdf (07/02/2006)

JANSSEN (M.) *In het licht van de kritiek: variaties en patronen in de aandacht van de literatuurkritiek voor auteurs en hun werken*. Hilversum, KUB, 1994. 277 blzn.

JORDAN (T.) *Cyberpower. The culture and politics of cyberspace and the internet*. London, Routledge, 1999, 254 blzn.

KENIS (D.). *Theorie en praktijk van een kennisweb. Theoretische beschouwingen bij de implementatie van een praktijkgemeenschap* Discussiepaper, versie 27 januari 2003, 57 blzn.

KNULST (W.), KRAAYKAMP (G.) *Trends in leisure reading: forty years of research on reading in the Netherlands*. Elsevier, Poetics 26, 1998, blzn. 21 – 41.

KRAAYKAMP (G.), DIJKSTRA (K.) *Preferences in leisure time book reading: a study on the social differentiation in book reading for the Netherlands*. Elsevier Poetics 26, 1999, blzn. 203 - 234

LAENEN (A.) *Discussietekst studiedag virtuele cultuurparticipatie*, 20 oktober 2006, 8 blzn.

LAERMANS (R.). *Het Vlaams Cultureel regiem*. Onderzoeksrapport in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Cultuur. Lannoo, 175 blzn.

LIEVENS (J.), WAEGE (H.) *Cultuurparticipatie in breedbeeld. Eerste analyses van de survey*.
<http://www.cultuurnet.be/front/downloadDocument.jsp?id=115134>

LIEVENS (J.), WAEGE (H.) (red.). *Cultuurkijker. Cultuurparticipatie in breedbeeld*. Antwerpen, De Boeck, 2005, 264 blzn.

LIEVENS (J.), WAEGE (H.) (red.). *Cultuurkijker. Cultuurparticipatie gewikt en gewogen*. Antwerpen, De Boeck, 2005, blzn.

MINERVA WORKING GROUP 5. *Quality Principles for Cultural Websites: a Handbook. Identification of user needs, contents and quality criteria for Cultural Web Applications*. March 2005.

www.cultuurnet.be

ONKENHOUT (H.), VAN DER VEEN (M.) *The Next Web? Internetters aan het woord*.
<http://www.cultuurnet.be/front/inhoud/detail.jsp?id=152727>

RAAD VOOR CULTUUR (NL.) *eCultuur: van i naar e. Advies over de digitalisering van cultuur en de implicaties voor cultuurbeleid*. S.I., Juni 2003, 39 blzn.

http://www.digitaalplatform.be/php/cat_items3.php?cur_id=454&cur_cat=132&main_cat=113

REYNEBEAU (M.) *De pasvorm van de goede smaak. Enige beweringen over het Vlaamse literaire klimaat*. Van Halewyck, Leuven, 1995, 64 blzn.

RHEINGOLD (H.) *The virtual community*. hfst. "Caught in the net"

<http://www.rheingold.com/vc/book/intro.html>

SERVAES (J.), FRISSEN (V.) *De interpretatieve onderzoeksbenadering in de communicatiewetenschap. Theorie, methodologie en case-studies*. Acco, Leuven / Amersfoort, 1997, 303 blzn.

SMIT. *Een onderzoek naar culturele participatie en ICT's*. Brussel, 2003, 85 blzn.

s.n. *De kritiek*. Boekman-cahier, jrg. 15, Amsterdam, herfst 2003, 152 blzn.

s.n. *A brief history of mass-observation*. 2001.

<http://www.sussex.ac.uk/library/massobs/history.html>

SOETAERT (R.), BONAMIE (B.) *Reconstructing the Teaching of Language: a view informed by the problems of traditional literacy in a digital age*. IN: *Journal of Information Technology for teacher education*, vol. 8, nr. 2, 1999. Blzn. 123 – 147

VAN EIJCK (K.) *The impact of family background and educational attainment on cultural consumption: a sibling analysis*. *Poetics* 25, 1997, blz 195 – 224.

VOGELAAR (J. F.) *Speelruimte. Vier lezingen over kritiek en essay lezen en schrijven*. Perdu, Amsterdam, 1991, 80 blzn.

WHITE (S.). *Participatory communication: working for change and development*. Beverly Hills, Sage, 1994.

9. Bijlagen

bijlage 1: manifest Stichting Lezen

bijlage 2: uittreksels uit de website *

bijlage 3: lijst van de onderzochte besprekingen *

bijlage 4: statistieken en grafieken inhoudsanalyse besprekingen *

bijlage 5: kopie uitnodiging interview *

bijlage 6: uitgeschreven interviews met de deelnemers van *Iedereen Leest* *

bijlage 7: uittreksels uit de gebruikte internet-bronnen *

* zie gedrukt document